

ALMANAHUL LITERAR

Anul I, Nr. 3

Decembrie 1949

CUPRINDE

VERSURI

Serisoare către Stalin de Emil Isac. Și iată, veni
ceasul... de Miron Paraschivescu. Marele prieten,
Un dans al omului descătusat, Cântec de bucurie de
Victor Felca. Corăbierul viitorului de Ioan Brad.
Despre pace, Poezie de dragoște de A. E. Baconsky.
Printre cioplitorii de piatră. Popas într'un oraș de
munte de Iosif Morușan. Îți amintești... de Cornel
Bozici. Renta morii de Ioanidică Oțeanu. Balada
în câmpul de lăptos de Ion Popa. Căciuna
cu chiaburii și pandarii de Aurei Rău.

IN MEMORIAM

Eminescu după 60 de ani de Radu Trifan.

PROZA

Răfuțeli (fragment de roman) de Dumitru Mircea.

PROBLEME ȘI ESEURI

Arma atomică, armă a păcii de Pavel Apostol. Despre
umanismul sovietic de Miron R. Paraschivescu.

CRITICA

Nationalism și cosmopolitism în cultura română de
Cornel Regman. Literatură maghiară în R. P. R. de
Marosi Péter.

CRONICA

Jurnal de lectură
de Dumitru Măcu.

RECENZII

Petru Dumitru: Bi-
juterii de familie
(Petre Hossu). Ma în
Preda: Ana Roșculeț
(R. Trifan). Nina Cas-

șian: Sufletul
nostru: Dan Deșlia:
Goarnele inimii (Tu-
dor Crican). Mihail
Gavril: Dimineața pe
schele: Poeme pen-
tra 7 Noiembrie (Pa-
vel Stroia). Victor
Ion Popa: Sfârșită
cu fofență (H. Gră-
mescu).

1

AL UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

ALMANAHUL LITERAR

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

Anul I, Numărul 1, Decembrie 1949

CUPRINDE

CUVÂNT ÎNAINTE	2
O M A G I U	
SCRISOARE CĂTRE STALIN de Emil Isac	3
ȘI IATĂ, VENI CEASUL... de Miron Paraschivescu	7
MARELE PRIETEN de Victor Felea	8
CORĂBIERUL VIITORULUI de Ioan Brad	10
I N M E M O R I A M	
EMINESCU DUPĂ 63 DE ANI de Radu Trifan	12
P O E Z I A	
DESPRE PACE	18
POEZIE DE DRAGOSTE de A. E. Baconsky	21
PRINTRE CIOPLITORII DE PIATRĂ	23
POPAS ÎNTR'UN ORAȘ DE MUNTE de Iosif Morușan	26
ÎȚI AMINTEȘTI... de Cornel Bozbiaci	32
CÂNTEC DE BUCURIE	35
UN DANS AL OMULUI DESCĂTUȘAT de Victor Felea	36
ROATA MORII de Ioanichie Olteanu	67
BALADĂ ÎNSĂMÂNȚĂRILOR DE TOAMNĂ de Ioan Horea	71
BALADA CU CHIABURUL ȘI PÂNDARUL de Aurel Rău	78
P R O Z A	
RĂFUELI (fragment de roman) de Dumitru Mircea	37
P R O B L E M E Ș I E S E U R I	
ARMA ATOMICĂ, ARMĂ A PĂCII de Pavel Apostol	37 -
DESPRE UMANISMUL SOVIETIC de Miron R. Paraschivescu	116 -
C R I T I C A	
NAȚIONALISM ȘI COSMOPOLITISM ÎN CULTURA ROMÂNĂ de Cornel Regman	79 -
LITERATURA MAGHIARĂ ÎN R. P. R. de Marosi Póter	102 -
C R O N I C A	
JURNAL DE LECTURĂ de Dumitru Micu	122 -
R E C E N Z I I	
Petru Dumitriu: BIUTERII DE FAMILIE (Petro Hossu). Marin Preda: ANA ROȘCULEȚ (R. Trifan). Nina Cassian: SUFLETUL NOSTRU ; Dan Deșliu: GOARNELE INIMII (Tudor Crișan). Mihail Gavril: DIMINEAȚA PÊSCHELE ; POEME PENTRU 7 NOEMBRIE (Pavel Stroia). Victor Ion Popa: SFÂRLEAZĂ CU FOFEAZĂ (H. Grănescu).	

CUVÂNT ÎNAINTE

Transformările hotăritoare din Patria noastră, efectuate pe teren economic, politic, social, se resimt din ce în ce mai puternic în literatură. Preocupările scriitorilor cresc și se odănesc pe măsură ce, înarmându-se cu arma cunoașterii materialist-dialectice, ei pătrund mai adânc în realitatea plină de lupte și nădejdi a poporului.

În viața literară a Clujului (și a Ardealului în genere,) revoluția culturală s'a resimțit cu aceeași vigoare. Cadrele scriitorilor clujeni au crescut simțitor. Cu fiecare zi, noi tineri talentați vin să sporească rândurile scriitorilor, aducând contribuția lor la literatura noastră luptătoare pentru construirea socialismului. Pe de altă parte, se conturează tot mai mult dragostea maselor pentru literatura care le oglindește preocupările și le mobilizează pentru sarcinile ce le stau în față. Aceste aspecte ale transformării adânci și neîncetate care se petrece în viața noastră culturală, au arătat necesitatea unui periodic literar de limbă română în Ardeal. De aceea, părăsind vechea formulă a volumului antologic, filiala din Cluj a Uniunii Scriitorilor, a hotărât editarea unei reviste lunare ale cărei pagini să fie deschise tuturor celor ce au simțit nevoia unei publicații literare în Ardeal.

„ALMANAHUL LITERAR“ apare, astfel, ca un angajament solemn pe care ni-l luăm pentru viitor. Vom depune toate eforturile pentru a face din el un instrument de ridicare și stimulare a nouilor talente care să îmbogățească numărul scriitorilor Patriei noastre și o armă de luptă care să figureze cu cinste în arsenalul celor ce muncesc în Republica Populară Română. Pentru atingerea acestor scopuri, vom avea întotdeauna în fața noastră acea călăuză luminoasă care este învățătura marxist-leninistă, vom asculta cuvântul cald și frăcesc de îndrumare al Partidului nostru și vom avea un exemplu neprețuit în operele scriitorilor sovietici, creatori ai celei mai avansate literaturi din lume.

Momentul politic internațional în care apare primul număr al revistei noastre este dominat de marele eveniment al sărbătoririi celor 70 de ani dela nașterea lui Iosif Vissarionovici Stalin, conducătorul întregii omeniri muncitoare. Participând cu căldură la această mare sărbătoare a proletariatului din lumea întreagă, noi închinăm primul număr al „Almanahului Literar“ aceluia care ne-a arătat drumul unei literaturi luptătoare pentru popor, pentru pace și pentru construirea unei vieți din ce în ce mai bune.

REDACȚIA.

Omagiu

SCRISOARE CĂTRE STALIN

I

Cel ce-ți scrie această scrisoare
a jurat odinioară pe visuri, pe cântec, pe floare;
Simțea în suflet furtuna izbăvitoare
și în taină o dorea ca să vină și să doboare
atâtea păcate ce se înălțau în soare,
în palate, pe tronuri, pretutindeni. Și'n închisoare
sunau lanțuri grele
pe mâinile celor ce zadarnic priveau către stele.
Și pătrundea lumina prin zăbrele.

Acestea trebuia să le spun în cântecele mele.
Am fost slab, și rădăcinile ce mă legau erau adânci.
Valurile furioase se loveau de ale întunecimii stânci
și'n loc să strig cu cei ce sfărmau a robiei piatră,
lăudam visul, lăudam liniștea și flacărele de pe
vatră;

beția vieții fericite m'a îmbătat și pe mine...
Simțeam, simțeam că trezirea vine.

Mă gândesc, căci să gândesc Stalin m'a învățat
 că omul bun de omul rău va fi scăpat
 și rău este cel ce poartă coroană pe cap,
 rău este și cel ce poartă de mătase potcap,
 o Papă și al lui Franco ortac
 și om rău e cel cu galoane și cel cu frac.
 Mă gândesc cu bucurie la ceiace în China se
 'ntâmplă:
 Pe veci i s'a smuls Mandarinului steaua depe
 tâmplă,
 Vietnam, Burma, Indiile olandeze, dearândul vin
 toate,
 Încearcă Uncle Sam să amenințe cu trăznetul a-
 tomic și nu mai poate:
 I s'a înecat spaima în gâtlej și 'n loc de grâu sea-
 mână dolarii
 În pământurile care vor auzi ale tractoarelor arii.

III

Stalin! Tu ai făurit o nouă lume 'n țara ta
 Cu întinderi pe care gândul cu dragoste le cu-
 prinde
 Și flacăra ideii pretutindeni se-aprinde.
 E o țară mare ce seut puternic va sta
 Omenirii suferinde.
 Pe Kremlin a răsărit o stea
 Și cu strălucirea ei arată lumii drumul celor tari:
 E clădirea lui Stalin, cel mai mare între cei mari...

IV

Stalin! Tu m'ai învățat să cred că popoarele vor
 fi una,
 Tu m'ai învățat să cânt ciocanul, secerea, să uit
 povestea cu luna,
 Să caut frumosul în trudă, în muncă, în a brațe-
 lor clădire

Și să-mi instrun lira cântând a socialismului în-
făptuire.
Sutele de ani ce se înșiruiau în fața noastră fără
de rost
Se prăbușesc, — căci prea mare întunericul a fost.
Trebuia să vină o furtună care trecutul să-l spele
Și să dea alt sunet și cântecelor mele,
Cântecul luptei să devină;
Că n'a fost al meu, sunt și eu, sunt și eu de vină.

V

Stalin!

În trecut poetul „jura“. Acum eu nu-ți mai jur,
Îți făgăduiesc că glasul meu o să fie curat și n'o
să mai fur
Cuvinte din palate, din stele, din mormânt,
Pe om îl voi cânta, când pe tine o să te cânt.

Emil Isac

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ȘI IATĂ, VENI CEASUL . . .

... Astăzi, în ziua celei de-a
32-a aniversări, Uniunea So-
vietică ni se arată ca vârful
de granit al unui lanț de
munți.

D. ZASLAVSKI,
(Etudes Soviétiques,
Novembre, 1949)

Privit-ai vechii munți cum își aruncă
Spre cerul vânat, colții lor de stâncă?
Furtunile'n vârtej clocotitor
Și trăznete s'au spart de fruntea lor.

Din tulburi vremi stau drepti la datorie
Păzind în vale frageda câmpie
Și țara'ntreagă, vastă și bogată,
De pieptul lor adânc fu apărată.

Lenin e fruntea, — inima cel'lalt,
Prin care izbândi mărețul salt
Când patria legată de-al lor nume,
O vârstă nouă innălță în lume.

Și iată, veni ceasul când, în față
Poți măsura epoca pe o viață
Și'n falfăitul roșului drapel

Ce tuturor ne este far și țel,
Simți cum palpită inima din el
A omului cu nume de oțel.

Miron Paraschivescu

MARELE PRIETEN

Cum aş putea să te cânt
pe tine, prietenul nostru drag?
Poate să strig în cuvinte
numele tău limpede şi fierbinte!

Dar nu s'ar auzi până la tine
departe, în strălucitorul Kremlin,
de aceea voi scrie tovarăşilor mei un cântec
să le-amintească numele tău, Iosif Stalin.

Departa undeva în marele oraş
stă acest om care mereu veghează
şi toate drumurile duc spre el
şi toate gândurile noastre-l luminează.

Şi-i ca un far în ţara cea întinsă,
dar gândul lui, o flacără nestinsă,
peste oceane duşmănoase, viu străbate
în ţări umbrite de singurătate.

Acolo, ca un steag, numele lui
multimea-l poartă când cere dreptate,
atunci în palate şi sgârie-nori
tremură regii metalelor furate.

„Tot sângele meu, picătură cu picătură,
îl voi da pentru marea noastră izbândă“,
aşa a vorbit acest om
şi lumea i-a ascultat cuvintele, flămândă.

În ţara lui cu stepe nesfârşite
cuvintele lui grele au rodit
şi din ogoare galbene, trudite,
uzine mari şi case au ieşit.

Şi oameni au crescut din calda îmbărbătare
mai vii şi mai puternici ea oricând,
lumina lor s'a revărsat peste hotare
în inimile noastre ajungând.

Oriunde mergem azi, îl întâlnim,
şi chipul lui ne'ndeamnă: — „Înainte!“...
Nu este vremea să ne odhînim
nici să ne-ascundem slăbiciunile'n cuvinte.

Lupta e grea, duşmanul nu se lasă,
dar îi vom pune fruntea în ţărână;
proletari ce nu cunoaşteţi frica,
se simte'n lume greaua voastră mână.

Aceste rânduri vreau să le închin
de-aici din ţara cu holde bogate,
numelui tău, tovarăşe Stalin,
simbol al luptei pentru libertate.

Să te cunoască apele şi vîntul
şi fiecare om care munceşte;
îndemnul tău să ne'ntărească avîntul
sub steagul roşu care ne uneşte.

Victor Felea

CORĂBIERUL VICTORULUI

Alta vrea s'o urce'n slava nouă.
Ca o mare 'nceletată în ape,
Fața lumii s'a deschis în două:
Una vrea'n adâncuri s'o îngroape,

Valuri bat, învăluind,
De cea parte, arca putrezită,
Sub vârtej, sar căpitani și s'aprind,
Dar busola-i moartă, ruginită.

Zările se'nchid și se'nfioară
Căci furtuna va zdrobi catargul.
Jos în moarte, regi-bancheri coboară
Și răzbate-va'n lumină largul.

Dar nu vreau, nu! Foc să ardă toate!
Și să'nghețe apele adânci!
... Gâfâie mașina... Nu mai poate...
Coastele-s zdrobite'n colți de stânci.

Uite ce bogată-i fața asta,
Apele s'adună și tot ereșe.
Valu-și urcă până'n soare creasta,
Ne'nfricat și blând — senin eereșe.

Urișa navă ce vâslește,
Prinsă'n lunecușul apei, lin,
Nu se'nelină, o călăuzește
Marele corăbier, Stalin.

Înăuntru nu sunt sfâșieri
Numai clocot nou ce naște viață.
Peste noaptea regilor-bancheri,
Ea aduce zori și dîmineață.

Pe catargul ca un plop uscat
Arde stea spre larg, biruitoare,
Faldurile steagului desfășurat
Zi de zi încing tot noi popoare.

Glasul lor se întâlnește'n unde,
Imn de slavă, tineresc și plin.
Dela cârma viitorului răspunde
Marele corăbier, Stalin.

Ioan Brad

In memoriam

EMINESCU DUPĂ 60 DE ANI

*I*n neîntrerupta lui desfășurare, timpul așează oră lângă oră noian de ore, până când socotind dela un anumit punct de plecare legat de o ființă și faptele ei, ne pomenim că anii se numără cu zecile sau chiar cu veacul.

Popasul pe care-l facem însă, nu poate și nu trebuie să 'nsemneze simpla înregistrare cronologică a unei aniversări; el trebuie să se împletească cu dorința și străduința noastră de deplină considerare a elementului pozitiv.

Modelul justelor prăznuiri l-am avut destul de des în ultima vreme atunci când am aflat prilejul unor cunoașteri nemaîntâlnite cu un Majakovski, Pușkin, Pavlov, Miciurin, Petșofi, Goethe, Bălcescu și alți oameni mari ale căror

realizări strălucite pot fi socotite ca făcând parte din patrimoniul poporului, pentru că toate aceste realizări au fost inspirate din suferința celor mulți, așa după cum mai departe s'au aflat și au rămas în slujba eliberării acestora.

Ne aflăm cum la vremea înțelegerii lui Mihail Eminescu. Cei șasezeci de ani dela moarte, după cum în Ianuarie 1950 vor fi 100 de ani dela naștere, reprezintă într'adevăr date formal înregistrate de care se pot însă foarte bine prinde lămuriri și convingeri necesar prezente în conștiința masselor largi de cititori.

Ne găsim la vremea dărâmării falselor mituri și a înlăturării greșitelor mentalități.

*

Până nu de mult, cu ani în urmă, lămurirea „cazului Eminescu” rămânea pe seama unor critici care, sub pretinsa togă a unei culturi avansate, purtau măestrit camuflată tolba arginților, tocmai a acelor arginți pe care Eminescu îi vedea lămurit ca apanaj unic al elementelor exploatare: „Numai banul îl vânează și câștigul fără muncă”... Ei bine, acești critici asupritori și la rândul lor mercenari ai unor exploatare mai bogați și deci mai influenți, făcând sistematic abstracție de latura revoluționară a poeziei lui Eminescu aveau grija să-i româneze în așa fel viața, încât poetul om să apară într'o lumină care să nu obosească privirea cititorilor de mentalitate reacționară. Atunci când presa noastră arunca din rotative

ediții speciale în paginile cărora se anunța cu titluri de-o șchioapă că: „un tâmplar frumos a spart cu ciocanul țeasta unei babe“, sau că „un arhitect miliardar și-a otrăvit amanta cu migdale amare“... ce s'ar fi putut citi în ziarele și revistele acelor vremuri, despre Mihail Eminescu?

Cititorii cu nervii biciuiți de flagelul acestui senzațional dirijat, pretindeau inconștient și un Eminescu tot senzațional. Și oare ce altceva pândeau mercenarii condeiului, decât să servească o marfă lipsită de amprenta geniului eminescian, totuși provocătoare de senzații tari și deci epuizabilă în mai multe ediții?

Așa se explică faptul că în repetate rânduri de-alungul anilor, ne-au căzut în mână pagini din care literele se desprindeau parcă mai grele și mai fierbinți decât plumbul inițial și picurau în inimă stârnind revoltă și scârbă; serii întregi de ineptii și improvizații pentruca la urmă, considerând ca necesare câteva lacrimi omagiale, să trântescă fraza cea mare, lespede pentru mormântul poetului:

„Era o zi tristă de toamnă rece și despletită. În curtea ospiciului, vântul smulgea frunzele copacilor... Noaptea se anunța furtunoasă și lugubră. Eminescu, flămând, a 'ntins mâna să ia bucata de pâine a unui alt nebun și-atunci... Vai... Nebunul cu pâinea s'a aplecat și ridicând o cărămidă, l-a izbit în cap pe Mihail Eminescu“...

Au fost unele ediții care cuprindeau și o

scurtă dar senzațională biografie a nebunului
cu pâinea . . .

*

Pentru noi e clar de-acum că ceea ce cău-
tau scribii-negustori să evidențieze și să ex-
ploateze din Eminescu-omul, mergând de cele
mai multe ori până la mistificare, era o latură
pe care o putem considera fără greș, ca produs
tipic al mediului lor.

Acești critici improvizați, mercenari în-
răiți, nū s'au străduit decât să arunce în spi-
narea poetului, toate tarele, viciile și idealurile
unei ciocoimi stăpânitoare decenii de-arândul,
în nădejdea că în felul acesta vor reuși să-l în-
străineze de poporul din mijlocul căruia se ri-
dicase. Inșă pe malul opus strâmtelor și mes-
chinelor vederi, trăia adevăratul Mihail Emi-
nescu, strălucit fiu al poporului său, poet cu
adevărat de geniu, în sufletul căruia băntuiau
măreț furtunile nădejdlor de mai bine.

*

Hărțuit de mizerie, rătăcitor dintr'un loc
într'altul, mereu nemulțumit de orânduiri în
mijlocul căroră trăia, Eminescu a reușit totuși
să fie un poet fecund, tocmai datorită faptului
că se sprijinea pe o combativitate izvorită din
durerea și revolta clasei asuprite.

Despre celelalte poezii ale lui care se struc-
turează pe ideea desamăgirii în dragoste (Lu-
ceașărul, romanțe, ș. a.), pe lângă faptul că
mustesc de culoarea unei epoci wertheriene,

am înclina să credem că ele pot fi considerate drept clipe de răgaz, intermezzo-uri pe care și le acorda poetul, înainte de a porni la construirea altei lucrări, cu care să lovească din nou în căinoasa inimă a asupritorilor.

Rămânem deasemenea la convingerea că melancolia și pesimismul puse de către mulți pe seama lui Eminescu sunt de-adreptul înșelătoare pentru că adevărata fire a lui era aceea a unui dărîmător de nedreptăți, mărturia cea mai grăitoare fiind poeziile care poartă această amprentă și care sunt cele mai bune, cele mai pline de realism și neegalată frumusețe, (Satirele, „Epigonii“, „Impărat și Proletar“, etc.)

*

E drept că Eminescu n'a fost un vizionar, un profet al vremurilor ce aveau să vină; în schimb poate că a reușit mai mult decât atât, acționând ca luptător împotriva dureroaselor realități ale epocii sale. În felul acesta vom înțelege de-așemenea, pentru ce Eminescu rămâne cel mai iubit poet al poporului, acel popor cu al cărui suflet sufletul poetului se confundă, purtând de-alungul a 39 de ani puterea biciuirii nedreptății.

*

Dărâmând toate mistificările și cu dinadins greșitele întreprinderi ale monștrilor trecutului, ținând pumnul bine strâns pe uneltele dialecticii reconsideratoare și constructive, găsim fără mari eforturi mijloacele de a redărui popo-

rului muncitor vechiul chip al lui Eminescu, scăldat însă într'o lumină nouă.

Și această lumină de unde ar putea oare să se înalțe decât din poezia revoluționară, foc înalt și strălucitor lângă toate celelalte focuri înflorite arzător de roșu, înainte și după mijlocului veacului XIX, până în zilele noastre?

Protestul poetic al lui Mihail Eminescu a inaugurat astfel o epocă lirică a literaturii noastre prevestind, cu șasezeci de ani înainte, năzuințele poeziei de azi, a poporului în drum spre libertatea lui: organizarea revoltei într'o expresie lirică modernă, calitativ revoluționară.

Radu Trifan

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DESPRE PACE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scriu un cântec despre pace acum,
l-aș vrea puternic, pătrunzător și greu,
un gând să aprindă — o lumină să scapere
și să adie un vânt ca însăși culoarea sângelui
[meu.

Cetățeni ai Clujului, Octombrie a venit pe la
[noi,
acum vă veți uita după ultimii cocori și veți
[scutura nukul de după casă.
Dimineața, când veți trece spre muncă,
veți admira toamna ca pe-o femeie frumoasă.

Cei care veți merge spre uzine ori spre fabrici
[mai mici

veți privi graficul bucuroși și veți adresa un
[salut fierbinte
șefului de echipă și celorlalți tovarăși, — apoi
[veți cânta
cu uneltele voastre, un cântec fără cuvinte.

Da, cetățeni iubiți, intrăm în trimestrul din
[urmă
sclipirea soarelui o simțim mai înceată, mai
[calmă,
de-acum roadele planului tot mai mult
ea o nebănută comoară, le vom simți în palmă.

Parcă și sirenele și-au rotunjit vocile
ca niște vase din ce în ce mai pline;
— undeva se aud fluerând nesfârșite trenuri
[de marfă
și fluerul lor s'aude'n păduri și în mine.

O! deseară fiecare ne vom mângâia iubitele
pe părul negru, blond, castaniu sau roșcat
și le vom cânta un cântec de dragoste
fiecare, așa cum l-am fost învățat.

Apoi va veni noaptea și ne vom culca
și vom visa fiecare despre uzinele și despre iu-
[bitele noastre
când deasupra lună ca o corabie albă
va tăia mărire cerului liniștite și-albastre.

Așa trec zilele-aici pe la noi,
dar departe, în Apus, sunt orașe cernite

poate acolo chiar acuma, pe străzi,
yankeii gonesc turme de negri cu priviri chi-
[nuite.

Poate în Franța chiar astăzi undeva
un miner a fost închis pentru că a cerut de
[mâncare
ori spre închisorile din insule-au trecut
undeva greviștii înghesuiți în vapoare.

Și sunt nori spre Apus — blestemații din Wall-
[Street
încearcă război — vor fluvii de sânge,
căci simt cum imperiul lor de dolari
cu fiecare oră pacea-l înfrânge.

Dar pe cer ca niște semne de viață
s'au întezit brâuri roșii de culoarea vinului,
pe fețele oamenilor joacă înaltă
lumina iradiată de steaua Kremlinului.

Deaceea scriu și vă chem să luptăm înainte
împreună cu toate popoarele lumii, să luptăm
[pentru pace,
împreună cu vântul bătând furios în părul pă-
[durilor negre
împreună cu apele mari în care razele stelei
[noastre-or să joace.

Aceasta pentru ca'n fiecare dimineată
să ne cheme sirenele cu glasul lor de oțel topit

pentru ca să cânte păsările în pădurea de după [oraș
și fiecare plan să ne fie un vis împlinit;

pentru ca să întâmpinăm fiecare zi veseli
așa cum întâmpinăm anotimpul acesta bogat
și să ne mângâiem în fiecare seară iubitele
pe părul negru, blond, castaniu ori roșcat;

Pentru ca biruințele noastre să crească până
ca o furtună, ca niște copaci seculari [la cer
sau ca ecoul cuvântului meu
strigat în adâncul pădurilor mari.

POEZIE DE DRAGOSTE LA MUTAREA ÎN LOCUINȚA NOUĂ

Casele acestea sunt de mult;
se văd pe pereți sgâriate semne și vorbe urâte
porțile vechi, fără culoare,
în fiecare seară mă întâmpinau mohorâte.

Tu, draga mea, ai fi fost sortită să rămâi aici
și să-ți usuci tinerețea între aceste ziduri mur-
[dare,
aveai să auzi în fiecare primăvară gunoaiele
[orașului
cum fierb pe maidanul acesta la soare.

O, frumusețea părului tău negru și strălucitor,
s'ar fi topit și m'ar fi durut;
ce ucigătoare ar fi fost nopțile
lângă această cârciumă cu băți și barbut.

Ce tristețe fără seamăn te-ar fi cuprins
când seara m'aș fi întors istovit, nemâncat,
ori toamna când ar fi plouat mult și apăsător
și apa ar fi pătruns prin acoperișul vechi și
[stricat.

Casele acestea însă azi le vom dărâma;
pe locul lor se va ridica o școală pentru copiii
[din cartier
iar noi ne vom muta în casa aceea mare
care-și saltă cu trufie coama spre cer.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Ce frumos va fi acolo
lângă Someș, în balconul acela de jos,
vom avea aer mult, mult și pereții vor fi albi
și vor contrasta cu părul tău negru și atât de
[frumos.

Și timpul își va continua trecerea nevăzută
calendarele vor număra zilele, apoi se vor în-
[vechi și vor fi aruncate,
eu te voi iubi nemărginit draga mea
iar deasupra noastră și deasupra tuturor vor
[flutura drapelele roșii, larg resfirate.

A. E. Baconsky

PRINTRE CIOPLITORII DE PIATRĂ

N'am mai trecut nicicând pe-aici,
Printre oamenii aceștia simpli
Și curați ca borangicul fecioarelor din horele
[duminicii,

Ori ca o stea albă
Din roțile meșteșugitei urse.

Aici în livezi și'n vii,
Bătrânii desgroapă butucii otonelului
Care în toamnă,
O să și ducă'npleticite bucuriile'n cramă.
Copii își desfrână smeii
Care se întrec cu cerul,
Iar bătrânele gureșe, își mângâie fuioarele'n fus,
Până ațipesc lângă cărbunii din vatră.

Aici e satul cioplitorilor de piatră,
Satul în care sgomotul îl fac doar târnăcoapele,
Ciocanele, dălțile și mâinile care mângâie
Piatra urnită de cine știe unde,
Din care colț de nestăpânit urcuș.

Aici oamenii cu mâinile lor
Dau lumină și culoare
Pietrelor lângă care din trudă
Crește viața
Ca un dar pentru care
Oamenii aceștia au plâns,
Au îngenunchiat,
Au fost arși
Ori uciși,
Pentru că lângă ei
A îndrăsnit să-și odihnească fruntea, soarele,
Cu lumina păcii
Și-a bucuriilor.

Aici suntem printre cioplitorii de piatră,
Printre oamenii în mâinile cărora
Și bolovanii cad osteniți,
În sgomotul care se aude
Până undeva departe, departe.

POPAS ÎNTR'UN ORAȘ DE MUNTE

În orașul acesta, deși sunt singur,
Simt lângă mine toți oamenii
Care aleargă vioi pe străzi
Ori ridică pe umeri pietre pentru zidurile înalte
Ale veacului născut odată cu noi.

Aici, deși sunt singur,
Nu mă cuprind tristețile;
Zâmbetul îmi stăruie pe buze
Și cântecul în inima mea
Pe care-o dăruie vieții
Și tovarășilor mei de drum.

În orașul acesta deși sunt singur,
Ascult cu toți oamenii
Svonul calm al apelor,
Sborul prigoriilor
Și pașii prea încercați ai mulțimilor
De muncitori, care se întrec
Peste ruinele evului mort.

În orașul acesta voi rămâne doar mâine
Și voi duce din el
Peste toate dealurile și câmpiile republicii mele,
Zarva roților morilor de pe ape,

Chipul plutaşilor care, cu Țapinul,
Își poartă buștenii pe Someș
Așa cum oierii, mioarele, departe în munte.
Voiu duce de-aici,
Roșii, macii cătrîntelor tovarășei dela gatere
Și înălțimile viaductelor
Peste care trenuri lungi își poartă trupurile
până dincolo de toate zările.

Voi duce de aici
Culorile amurgurilor viorii
Și toate diminețile
Din care oamenii pornesc spre viață
Și spre cântecul plin al bucuriilor.

Iosif Morușan

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Probleme

ARMA ATOMICĂ, ARMĂ A PĂCII

Alocuțiune rostită cu prilejul symposionului pentru pace
al intelectualilor din Cluj, la 30 Septembrie 1949

PRCU Cluj / Central University Library Cluj
Prietenii și tovarășii, să recunoaștem sincer: dirijorul de lângă mine ar prefera să evoce încântătorul joc al sunetelor în care țâșnește spre cer voioșia bărbătească a ziditorilor socialismului; savanta de alături, emerita cercetătoare în domeniul chimiei, va fi dorit mai mult să scruteze tainele materiei. De bună seamă, poetul arde de neastâmpărul de a exalta măreția avântului popular din țara noastră, ar vrea să cânte proaspetele și minunatele relații de tovărășie ce se înfiripează între oamenii care se transformă pe ei înșiși, schimbând natura și așezările omenești din jurul lor. Gânditorul s'ar trudi cu rară plăcere să pătrundă legile noi, ce conduc țara noastră spre o viață cum cei vechi nu-și puteau închipui de frumoasă și luminoasă...

Și totuși vom vorbi despre *altceva!*

Iscată din nesecata noastră dragoste de viață, creație și progres, voința noastră poruncitoare de pace am venit să o opunem josnicilor, tenebroaselor uneltiri de

a deslănțui un alt și bestial război. Suntem aici, trebuie să fim aici și vom rămâne credincioși în linia cea dintâi a luptătorilor pentru pace, pentru că, în calitatea noastră de intelectuali, o datorie de onoare ne îndeamnă să afirmăm voința noastră de a impune ațâțătorilor la un nou măcel, în numele oamenilor simpli de pretutindeni, — un aspru, dar drept „dictat al păcii”.

Suntem aici pentru a aduce aminte celor ce l-au uitat dreptul cel dintâi și inalienabil al omului la viață și pace! Drept sfânt dela care nu putem abdice decât cu prețul renunțării la demnitatea noastră umană.

Infricoșător, cumplit și de nepătruns părea oamenilor din toate vremurile — războiul; o năpraznică, dar inevitabilă lovitură a soartei oarbe și pizmașe de fericirea ființei umane.

Groaza de război lega mâinile și gândurile omenirii ca o rece paralizie a voinței.

Știința marxist-leninistă a desvăluit, însă, esența adevărată a războiului, dovedind că e un fenomen social, urmare de nedespărțit a imperialismului, care caută în el rezolvarea multiplelor sale contradicții. Totodată, concepția materialistă a istoriei descoperă că izbucnirea războiului nu este o fatalitate de neînving, cu toată dorința — așa zice chiar pofta — agresivă a puterilor imperialiste. Marele Stalin a arătat distanța ce desparte voința tot mai aprigă a imperialiștilor de a deslănțui furtuna ucigătoare a războiului, pe de o parte, și posibilitatea de a o realiza, pe de altă parte. Și această distanță poate fi mărită în măsura în care popoarele vor ști să-și folosească puterea.

Războiul, așa dar, nu este o fatalitate a existenței umane, precum nici societatea capitalistă care îl generează nu e veșnică. Cunoașterea esenței sociale și trecătoare a războiului eliberează omul de teama animalică, de groaza paralizantă a neștiinței și-i îndreaptă eforturile înspre nimicirea cauzelor ce-l provoacă.

Tovarăși și prieteni,

Am trăit cu toții zilele unui crunt, ucigător război, pornit cu intenții criminale. Urmele lui nu s'au șters nici din amintirea, nici de pe fața pământului. Cu toate acestea, stăpânii Wall Street-ului, legănându-se în iluzia mioapă și stupidă că ar fi și stăpânii lumii, ațâță focul distructiv al unui nouă măcel.

Istoria mai cunoaște asemenea apetituri nemăsurate; cei stăpâniți de aceste poftă și-au găsit moartea sub ruinele zidurilor șubrede înapoia cărora se ascundeau din fața furiei unanime a omenirii. Urmașii lor de azi să nu uite, să-și aducă aminte!

Încercările lor se vor zdrobi de cetăți de necucerit, ridicate din experiența milenară a popoarelor. O armată mai numeroasă, mai puternică și mai devotată, ca mercenarii lor, li se opune: popoarele lumii; iar armelor lor, noi vom opune una și mai puternică: voința noastră de pace.

Tovarăși,

ca o nestemată, ca un rubin uriaș ce-și varsă luminile și focul său adânc spre toate zărilor, așa strălucește în fruntea nenumăratelor noroade hotărâte să ducă la izbândă pacea și viața — Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice!

Memoria ne este un scump aliat.

De treizeci și doi de ani, în toate sfaturile cărturărești, la întâlnirile și congresele oamenilor de cultură intelectualul sovietic, — în care tot ce este scump tagmei noastre e întruchipat în mod neîntrecut, — intelectualul sovietic a ridicat în centrul preocupărilor noastre grija și lupta pentru pace. Crescuți, căliți și îndrumați de minunatul partid al bolșevicilor, *intelectualii sovietici s'au dovedit a fi purtătorii de cuvânt ai conștiinței și cinstei veacului nostru*. Ne stăruie în minte lupta neuitatului Maxim Gorki, înaltul exemplu al lui Pavlov, cuvintele făurite în flacăra dragostei staliniste pentru om ale unui Vavilov, Ehrenburg sau Fadeev,

chemându-ne la îndeplinirea înaltei datorii a ceasului de față — apărarea păcii și impunerea ei prin puterile unite ale oamenilor muncii de pretutindeni. „*A ajuta popoarele de a interveni în chestiunea războiului și a păcii*” — această profundă învățătură leninistă stă la baza activității cărturarilor din U.R.S.S.

Rolul de frunte al intelectualilor sovietici nu se datorește unor motive de propagandă ieftină și cu atât mai puțin slăbiciunii, — cum insinuează câinii înrăiți ai deșănțării atlantice. El decurge, dimpotrivă, din forța atotbiruitoare a acestui splendid și falnic stat al prieteniei dintre popoare. Cine se îndoiește că cei ce au îngenunchiat și zdrobit fascismul, stând strajă păcii, vor putea strivi și pe moștenitorii sau continuatorii criminalelor planuri naziste?!

Intelectualul sovietic afirmă cu credință și ardoare scopurile orânduirii socialiste și comuniste, scopuri constructive de pace, exprimate cu consecvență nestrămutată în politica externă a puternicei Uniuni. Ea a fost, dela celebrul „decret” leninist „al păcii”, rostit în primele clipe ale Marii Revoluții Socialiste, în toate momentele istoriei sale, campionul stabilirii unor relații de colaborare prietenească între state și de colaborare tovarășească între popoare. „Pe planul relațiilor internaționale, — spunea Molotov la congresul al VII-lea al Sovietelor, în 1934, — *Uniunea Sovietică a devenit expresia intereselor vitale ale oamenilor muncii din toate țările*. Orice ar spune dușmanii noștri de clasă, înțelesul politic al dictaturii proletariatului Uniunii Sovietice, în condițiunile date, când pericolul de război e tot mai actual, constă în aceea că nu există în lumea întreagă un reazim mai sigur al păcii ca puterea noastră de muncitori și țărani”.

Tovarăși și prieteni,

problema războiului și a păcii e o problemă vitală pentru sute de milioane de oameni în epoca imperialismului. Popoarele sunt conștiente de amenințarea

războiului și ascultă de interesele lor cele mai importante, urmând chemarea marelui Stalin de a lupta pentru pace. Intelectualii sovietici, mărturisind în chip strălucit voința de pace a oamenilor Uniunii Sovietice, — mobilizează pentru pace. Suntem datori față de noi înșine, față de copiii noștri, față de toți cei ce s'au jertfit ca noi să putem trăi în libertate și pace — să contribuim cu tot ce avem mai bun la lărgirea curajoasei și implacabilei ofensive de pace, pornită din orașul-victimă Wroclaw.

Rând pe rând au smuls popoarele, cu ajutorul decisiv al Uniunii Sovietice, măștile mincinoase și armele veninoase ale imperialiștilor, întorcându-le împotriva făuritorilor lor. Instrument de șantaj și de asupraire a imperialiștilor, armă de distrugere în mâinile lor înșăngerate, *arma atomică a devenit o armă a păcii în mâinile puternice ale Uniunii Sovietice.*

Statul socialist nu vrea decât pacea și în slujba ei pune toată forța ei nemăsurată. Deaceia, în mâinile lui arma atomică servește păcii și partizanilor ei, îi întărește și-i face de neînvins.

Urmând pilda strălucită a intelectualilor sovietici, să facem legământ că ne vom închina talentele, puterea de muncă și pasiunea revoluționară, născute din dragostea nețărmurită față de viață, păcii, trudei neîntrerupte pentru fericirea oamenilor de pretutindeni.

Tovarăși și prieteni,

suntem un ocean de popoare și luptăm pentru o cauză ce nu poate fi învinsă, deoarece reprezintă însuși viitorul. Să fim demni de marea onoare de a fi conduși în lupta noastră pentru pace de acela al cărui nume simbolizează omenia, înțelepciunea, demnitatea de a fi om și întruchipează socialismul victorios: Iosif Vissarionovici Stalin!

Pavel Apostol

ÎȚI AMINTEȘTI...

*Îți amintești de anii aceia grei
De nopțile acelea îndelungate?
Se prăbușeau orașe ntregi și noi
Tot așteptam ca zorii să se-arate.*

*Îți amintești ... eu știu prea bine, știu ...
Luptam tăcuți alături amândoi,
Cădeau ploi grele, frunzele cădeau
Flămânzi veghiam culcați jos, în noroi.*

*De-un an, iar alții poate de mai mult,
Eram plecați pe front. Ce lungă cale!
Acasă mame, frați, ne așteptau
Și noi luptam la puncte cardinale.*

*Năntâmpinau pe drumuri anotimpuri.
In marșul nostru obositor și greu
Îmbătrâneam fără nici o bucurie
Și primăverile treceau mereu.*

Și au venit apoi zile de-ațac;
Îți mai aduci aminte cum, în noapte,
Ne strecuram pe lângă ziduri, cum
Mă întrebai dacă ai să mori, în șoapte?

Și tremura pe ziduri un afiș,
Și foc, și avioane sus pe cer
Se luminase orizontul tot
Era Novembre, foame, frig și ger.

Tu n'ai uitat nici schija din picior,
Nici zilele care aveau să poarte
Pe malurile fluviului înghețat,
Un vânt care bătea a moarte.

Apoi ai încercat o viață nouă
Să îți clădești printre ruini și jale,
Ai încercat să uiți războiul
Și să-ți înșeli chiar gândurile tale.

Au înflorit în primăvară merii,
Au înflorit castanii lâng'uzină;
În casa ta, tăcută 'ntunecată,
S'a strecurat o undă de lumină.

Și ca un cer albastru și senin
Ai îndrăgit viața ta de azi
Odaia, copilașul doloșan
Și casa cea clădită între brazi.

În diminețile mai roșii decât forul,
Când ceața leneș cade peste râu,
Tu pleci la muncă odihnit și vesel
Și te întorci tot vesel mai târziu.

Dar azi, când bruma toamnei cade,
Când merele s'au copt și pe ogoare

*Țăranul muncitor culege rodul
Muncit în veri, sub arșițe de soare,*

*Când lucrătorii'n fabricile noastre
Duc bătălia pentru primul Plan,
Ar vrea să te întorci pe câmp de luptă
Bancherii din Wall-Street, de peste-ocean.*

*Dar mai avem de spus și noi ceva
Acestor corbi ce fug doar după pradă.
— Nu, domnilor! Noi am trăit
Nopti îndelungi, sub crunta canonadă*

*Și ne-am târît ca șerpui prin noroi
În nopți incendiate de trăsoare,
Orașele în flăcări ne ardeau
Și rătăceam prin crunta lor dogoare.*

*Cei ce doresc din nou aceste zile
Să pârzolească iarăși viața noastră,
Au să plutească cu plutit-au mulți
Pe Volga sau pe Dunărea albastră.*

Cornel Bozbiță

CÂNTEC DE BUCURIE

Zărilor sunt larg deschise, — înaintați
cu aceeași neîțarmurită bucurie
cu care altădată ați întâmpinat ivirea zorilor roșii.

Vă așteaptă acolo țărmurile pline de soare
ale noului fluviu
cel mai larg și mai impunător fluviu ce a curs vreodată.

Nenumărate corăbii și bărci încărcate
plutesc pe apele sprintene,
oameni puternici le conduc către larg
și nicio furtună nu le poate opri din cale.

Către larg... Către larg...
Corăbieri ai noului fluviu
călători îndrăsneși către marea senină
înălțați-vă cântecul de bucurie
în ziua aceasta nesfârșită — deplină.

UN DANS AL OMULUI DESCĂTUŞAT

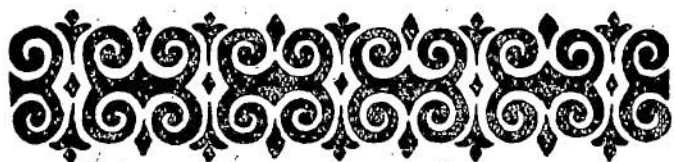
*Sunt o vioară, — adâncă, tăcută,
şi e un dans al lumii în carnea ei prelungă;
va izbucni într'o zi ca o furtună
şi până'n cele mai îndepărtate inimi o s'ajungă.*

*Cântecul nu mi-l cunosc deplin
dar simt cum vioara tresare
atinsă de mâini nevăzute —
o, în curând veţi auzi şi în somn
pătrunzătoarea melodie a celor mai tăcute dintre ininu.*

*Sunt o vioară, — trup deschis
oricăror melodii sălbatece sau grave —
un dans adânc, un dans al omului descătuşat
a început în mine să rodească,
il simt cum creşte neconţinut...
ca mâine, grele melodii o să mă copleşească.*

*Sunt aici... întreaga viaţă în mine o adun
şi orice bucurie ce n'a fost ajunsă încă —
pentru cei care cresc de-acum
sunt o vioară adâncă.*

Victor Felea

RĂFUIELI

VCU Cluj / Central University Library Cluj

Veneau dela gară pășind cu grijă prin întuneric. Fusesse zi de târg la Sărmaș și se întorceau acasă cu trenul. Domnișoara Vichi era foarte voioasă pentru că toată ziua se plimbase, în lungul și latul târgului, cu subofițerul Wolfgang Schwartz, șeful echipei de pioneri germani cantonați la Mociu. Echipa avea însărcinarea să inspecteze podurile de pe drumurile principale și de pe calea ferată și să dea directive pentru reparații acolo unde se simțea nevoie. Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte, echipa avea altă misiune netrecută în hârtiile oficiale. La toate târgurile din regiunea aceea, de cu ziuă, poposea în mijlocul pieții o camionetă germană de pe care nu lipsea o mitralieră nouă-nouă sclipind de unsoare, montată pe capotă. Lângă ea, stătea cu pipa scurtă între dinți, un soldat neamț, blond și lung cât un stâlp de telegraf. Ceilalți patru-cinci, în frunte cu subofițerul, coborau din camionetă și cumpărau tot ce li se părea de preț. Ouă mai alăse. Cum le cum-

părau, le aduceau la paznicul mitralierei care le spărgea unul după altul golindu-le conținutul în bidoane mari ori în damigene de sticlă anume aduse. Împrejur, coji albe, parcă ar fi nins. Mantăile albastrii-gri ale uniformei despuiau târgul și făceau concurență tuturor celorlalți cumpărători. La sfârșit, își treceau cismele scurte de-a-dreptul peste marginile camionetei, se urcau și imediat, mașina gonea pe drum, împrôșcând noroiul desghețului de primăvară peste țărani buluciți pe marginea șanțului.

Intr'o Joie, sosise un biêt evreu din Luduș să cumpere găini pentru comunitate. Avea hârtie. Autorizație. Aceasta era cam pe la mijlocul lui Martie 1941. Atunci s'au lămurit oamenii cu misiunea adevărată a echipei dela Mociu. Omul cumpăraseră până la o sută-două de capete, când, hop, stopează camioneta drept lângă cuștile lui. Gălăgioși, nemții au sărit jos în noroaie și l-au zărit.

— Was ist, Weber? — întrebă subofițerul după câteva minute pe fraitarul împlântat dinaintea evreului nedumerit. Omul, mic de stat, se uita de jos la namila albastrie-gri din fața lui. Avea niște ochi mici evreul, niște ochi miloși și buni, mirați, întrebători în toată lărgimea lor.

— Jud!... — se stropși neamțul, întizând mâneca nemăsurat de lungă, terminată într'un deget la fel de lung, spre evreu.

— Was?

Subofițerul făcuse întrebând, o strâmbătură care arăta un amestec de surprindere și de scârbă nedeslușită.

— Was?

— Ein Jud!... Jud!...

S'au grămadit toți șase în jurul omului care începuse să se dumirească pentru ce stârnise atâta curiozitate. După câteva schimburi repezite de vorbe, nemții s'au aplecat peste cuștile evreului și într'o clipă găinile au fost ridicate pe sus, și aruncate în camionetă.

— Kamerad, Kamerad!... — Îngăima omul umilit cu marfa smulsă de sub ochi.

— Mit ihr, mit ihr?... — se repezi spre dânsul o manta lungă. În acel moment, evreul s'a trezit bătăcit în noroiu și o cismă scurtă îl izbea furios, înjurând. Pe de margini, țăranii priveau încruntați această rapidă desfășurare a unei hoții oficiale. Câteva femei au întors spatele cu colțul năfrărilor la ochi.

— Jud!...

Nemții s'au împrăștiat prin târg urmăriți de ochi și de sudălmii înțeleștate pe tăcutele în pumni.

Domnișoara Vichi a făcut repede cunoștință cu subofițerul. A fost plimbată cu camioneta și copleșită de atenții. Wolfgang o bătea cu putere pe spate încercând s'o învețe nemțește. De atunci, în fiecare zi de târg, puteau fi văzuți împreună.

— Fata mea? — se lăuda plutonierul Borsan, — He, he, he... are să se mărite cu un ofițer german.

După ce plutonierul se îmbăta în deajuns, începea să înjure și fata și pe nemți și pe toată lumea întâlnită sau nu.

Domnișoara Vichi era destul de frumoasă. În sinea lui, Tănase Voevod își făcea socoteală cât de bine ar putea fi pe dedesubt.

— Am auzit că vrei să te însori, Tănase.

Adăpostit de noapte, Tănase zămbi pe sub pălărie.

— Apoi, nu-i drept, domnișoară. Nu mă însor că aștept în toată ziua ordin de chemare. Bine că am dispensă, dar din contingentul meu am mai rămas patru în sat. Dacă începe bătaie, rămâne nevasta pe seama altora.

— Și ce-i dacă rămâne? Ea n'are drept?

Lui Tănase i se urcă sângele în obraz, a rușine oarecum. Se dumerea încet că poate îndrăzni la mai mult.

— Nu prea are drept, dacă-i a mea.

— Dar tu de ce ai? Am auzit că-ți plac fetele.

— Imi plac, de... Ce să le fac?

— Nu le faci nimic?

Tănase care o ducea de braț (ea îl rugase) simți furnicăndu-i prin șira spinării, așa cum simțea totdeauna când, pe întuneric, cuprindea umerii supuși ai vreunei. Întârzie cu răspunsul pentru că nu știa ce să răspundă. Nu era el învățat să vorbească în felul acesta cu domnii, mai ales cu domnișoarele. Auzise el însă că domnișoara Vichi este foarte „iubeață“. Așa se vorbea în sat.

— Nu le faci nimica, Tănase? — îl înghionti brațul domnișoarei.

— Apoi, le fac eu, ia... le mai strâng, le mai — de ce să nu-ți spun? — le pup, de...

— Slab fecior!...

Tănase începea să se burzuluiască. I-auzi! El, fecior slab? Ce-i drept că-i sărac, n'are tată. Că el ține pe mamă-sa și pe deasupra, șase frați. Dar printre fete se vorbește destul că-i băiat frumos și voinic și harnic. Adică de ce-i Tănase slab? Îi încleștă brațul cu degetele lui puternice și strânse. Nu prea tare. Domnișoara Vichi glăsui scurt:

— Vai!... Ce faci?

— Iacă, domnișoară, sunt slab?

— Ești prost, măi Tănase!

Flăcăul simți o ciudă rozându-l la inimă. Adică ce-ar fi dacă i-ar arăta că nu e „slab“? Il mai face și prost. Il face prost de bună seamă, pentru că Tănase se codește să-i arate că nu-i „slab“. „Mama ei — se în-ciuda Tănase. — Aici poate urla până a plesni că n'aude nici mama dracului... Ce, eu nu-s tot om ca săsălăii ceia care o hătesc prin târguri“?

O cuprinse pe după mijloc și o trase spre el. Domnișoara Vichi nu se împotrivi. Ba, parcă se muie dintr'o dată. Tănase îi simți răsuflarea repezită și aprinsă arzându-l pe obraz... Se treziră prăvăliți pe tăpșanul reavăn al pășunii, pe unde trecea drumul.

— Ce faci, Tănase? — gemu domnișoara Vichi de sub greutatea lui. Odată cu vorbele însă, amândouă brațele domnișoarei îl cuprinsesă peste umeri, încleștându-l. Buzele tari ale lui Tănase curmă râsuflarea arsă și nu mai ziseră nimic...

Noaptea era neagră și adâncă, încărcată de nouri. Drept în creștetul cerului, printr'o spărtură, s'a ițit o stea, ascunzându-și repede ochii cu o năframă de nour ca să nu vadă cele de jos. Imprejur se întindea atâta liniște că se putea auzi alunecarea norilor frecându-se de cer.

A treia zi, Tănase Voevod a fost nevoit să bată la ușa domnului doctor de circumscripție, după ce, două zile în șir suduse toate cucoanele din lume și de pe pământ. Numai prietenului său, Vasile Moldovanu zis Dracul (era negru ca funinginea), i-a spus Tănase pățania lui. Vasilie a prins a râde. El râdea totdeauna cu un râs plin și nepăsător.

— Tu râzi, boule, că n'ai pățit niciodată. Am noroc că știu dela armată, altfel ce m'aș face?

— Apoi, ce-ai să faci?

— Ce? Mă duc la doctor. Dar o să am eu grijă ca s'o tragă ea, s'o pomenească.

Când a pornit la doctor, trecând pe lângă postul de jandarmi, a scuipat în glod, deși familia șefului nu locuia acolo, și a mormăit printre dinți:

— O să am eu grija. ta!

În ajunul Sângiorzului, se sfătuiseră flăcăii să meargă la strigat. Obiceiul vechiu, de când știe lumea, se perinda dela unii la alții peste curgerea anilor.

— Zicea dom' plotoner că nu-i slobod. Că-i vai de mama cui îl prinde.

— Dè!... Punem pândari. Când vin jandarmii, fugim.

Peste zi, toate tufele de rug sălbatec și-au dat oborul pentru a apăra ferestrele, ușile, toate gospodăriile

satului... Dacă nu se pune rug, intră strigoii în ogradă și altu' nu mai ies... Tinerii râdeau dar babele și cei fricoși nu se puteau lipsi de rug. Peste noapte se striga din deal. În ziua de Sângiorz se urzica și se uda. Așa era obiceiul.

Noaptea era fără lună. Nori de primăvară treceau pe cer, laolaltă cu cârduri de păsări întârziate, întorcându-se la cuiburi. Stelele luceau luminos picurând cerul cu bobițe lăcrămoase de aur.

— Vai, măăă!... pornea primul strigăt, prelung, hăulitor, răscolind adâncurile nopții. Căinii lătrau speriați și învrăjbiți. În târnațuri, femeile și fetele se veseleau, ascultând strigatul..

— Ce ți-e țiie, măă?... răspundeau glasuri puternice de pe dealul opus.

— Nu mi-i nimica, măă! Dar mi-i de bietul Culaie, mă, c'o cosit as'vară toată iarba Grelușului și l-au ținut numa'n borș cu lobode, măăă...

— Acela-i gazdă, Grelușu, măă!

— Vaaai, măă!... — începea altul, mai gros, crescând în sus, în văzduh până când glasul devenea ascuțit, săgetând noaptea care vibra.

— Ce ți-e, măă?... — hăulea dealul din față.

— Nu mi-i ca de fata Grelușului, măăă!

— Da ce-i cu ea, măă?

— Da' a scăpat-a tată-său mai în vară la luțărână și-acuma își pote pupa buricul, măă!

— Duce purculețul sub șurt, măă!

— Ha, ha, ha, haaaa!... — se râdea de pe fiecare deal și din fiecare târnaț unde se sgribuleau femeile împodobite în năfrâmi. Strigatul era un fel de răzbunare publică, o batjocorire cu glas tare a ceea ce nu se putea spune decât șoptit prin sat.

— Vai măă!

— Ce ți-e, mă?

— Nu mi-i ca de vacile noastre, măăă, că n'au fântânile coșuri și nu-i apă, măă!

— Și-a făcut casirul casă, măă!

Dealurile huiiau de ecouri. Glasurile se învârteau roată peste sat, se prelungeau pe uliți stârnind câini și se pierdeau departe, în jos, peste râturi. Femei cu flăcăi chemați la oaste, suspinau, lăcrimând, rezemate de pereți:

— Cum de nu-i și al nostru acasă! Cum ar mai striga el, dragul mamei, peste sat!!

Începuse o jălniță de vânt. Era un vânt cald, aducător de ploaie care sufla totdeauna dinspre răsărit, primăvara și tot anul. Iarna aducea vreme de moină, de moloșag. Glasurile culese de pe deal poposeau frânte dar clare în sat ca niște depărtate lătrături coborâte din văzduh.

— Vai, măă!

— Ce ți-e mă?

— Nu mi-i ca de popa, mă, că i-a luat as'toamnă cioara o nucă din grădină, măă!

— Și-a fugit după ea cu ruda în mână până în Rătundu, măă!...

— De și-a pierdut nădragii fugind, măă!

— Și i-a găsit Ileana Casirului, măăă! Că-l îmbumba fuguța într'o tufă de acăț, măăă!

Izbucneau râsete prin sat. „Asta nu-i drept, dă-i dracului! ... Nu li-i rușine?”

— Vaai, măă!

— Ce ți-e măă?

— Nu mi-i ca de plotonerul, măă, că de când a venit, a mutat postul la crișmă, măă!...

— Dar de ce, măă?

— Apoi nu-i crișma lângă Anuța, măă?

— Cine-i dă ruminele și pudăr, măă?

— Statul românesc, măă!

— Dar nouă ce ne dă, măă?

— Mămăligă îndoită cu centura pe spinare la cătane, măă!

Anuța, cu bărbatul pe zonă era singură. Știa satul multe, unele și altele, dar nu se cuteza cu glas tare.

Era fata casirului și umbla toată ziua pe la post. Iar șefa căpăta bătaie de trei ori pe zi... Ascultând în târnaț, Anuța se veselise mai întâi, apoi prinse a tremura de ciudă. Când se auzi strigată, îi veni să nu-și creadă urechilor, pe urmă se desprinse iute de lângă perete, trânti ușa la casă și se repezi pe drum prin noroiul clisos. „De ce dracu-i lasă plutonierul să-și facă niște păduchioși batjocură de cinstea unui sat întreg?” Ajunse la post gâfâind de ciudă și de oboseală. Plutonierul svârlea pe gât un pahar de rachiu. O vraiste de lărtii umplea masa peste tot.

— Dumneata nu-i auzi ce strigă? sări Anuța fără să zică bunăseara.

— Ce s'aud?

— Ieși numai și-ascultă! Iși bat joc de toată lumea.

Strigătele de pe deal se înmulțiseră. Vântul parcă se potolise, alinându-și sufletul pe vatra satului unde sălășluia o căldură răcoroasă.

— Vaai, măăă! Nu mi-i ca de fata plutonierului, măă!

— Ii auzi?

— Taci!... răspunsă răgușit șeful, amestecând în dinți capătul de țigară nelipsit în colțul stâng al gurii.

— Că s'a măritat c'un ofițer neamț, într'o noapte pe hotar, lângă gară, măă!

— Și-a trebuit să meargă neamul la doctor, măă!

Izbucniră iar râsete prelungi. Glasurile se aprinseră în iureș mai puternic parcă:

— Vaai, măă!

— Ce ți-e, măă?

— Nu mi-e ca de plutonierul, măă...

Șeful postului începu să-și strângă înciudat centrironul, pipăindu-și tocul pistolului.

— Că într'o joie umbla beat prin târg, desbumbat, la măcelărie și urla că nu-și găsește pistolul, măă!

Plutonierul începu să înjure cu toate sudălmile care îi veneau pe buze. Se repezi în dormitorul solda-

șilor răcnindu-se echiparea!... Să împrăștie dracii de pe dealuri și să aducă doi-trei la post. Să le arate el bunăcuviință, pușlamalele!

— Marș! Mai stați?

Jandarmii — doi, celălalt era cu subofițerul în patrulare — abia întorși de pe teren, înjurau în de ei, pleoscăind prin gloduri. Acu veniți de pe coclauri, — și mână! după draci beți pe dealuri să prindă pe cei care își bat joc de „dumnezeul satului” cum își zise odată șeful, fi-r’ar ’afurisit!

În cancelarie s’a stins lampa. Jos pe dușumea, știindu-se singuri, șeful își potolea mânia în brațele Anuței.

În noaptea aceea amândoi jandarmii au dormit în beciu pentrucă nu prinseseră pe nimenia. De altfel nici n’au vrut să prindă. „Că-i omoară sălbaticul acela, în noaptea asta”. Când au ajuns pe deal, s’au apropiat de paznic și i-au spus să plece. Au ordin să-i prindă și să-i ducă la post. De aceea, pentru neexecutare, stătură amândoi închiși până dimineața.

În ziua de Sângeorz, plutonierul a fost chemat telefonic la secție pentru comunicări importante. Borșan a amânat pedeapsa sortită „delicvenților ordinei publice” de peste noapte, descuie lăcatul de la beci și pleacă la secție în căruța Grelușului.

Se făcuse o zi luminoasă de primăvară. De pe pășuni, năvălea în sat mirosul ierbii crude și al mugurilor plesniți în frunzișoare mărunte. Cocostârcul din cuibul de pe hornul școlii plescăia amarnic din clonț, păzindu-și perechea cuibărită pe primul ou din acel an. Pe râturi se vedeau toate cirezile de vite și de oi ale satului. De pe hotare, mirosul brazdelor proaspăt întoarse, părea asemănător celui lăsat de pâinea frântă de îndată ce s’a scos din cuptor. Pe drumuri începeau a se sbici cărări. Copiii lepădaseră opinciile flendurite și se repezeau cu tălpile goale în fugă pe potecile moi care dădeau o senzație plăcută ca și

cum ar fi pășit pe cauciuc. Amărâții scăpaseră de încălțări.

Domnișoara Vichi a ieșit după masă la plimbare. Venise Rozalia gătită de sărbătoare:

— Vai, de mult nu te-am văzut, domnișoară... Nu-i veni o leacă prin sat? Să vezi numai o țără jocul. Hai, zău... Și-așa nu te-am văzut de mult prin sat. Că, vezi dumneata, dacă stai toată ziua în casă, nebunești. Hai, domnișoară!...

Au trecut pe lângă crișmă. A răspuns foarte se-meu binețelor și s'a îndreptat către joc legănându-se din șolduri. În urma ei, cineva a plescăit din limbă, stârnind râsete:

— Ce mai cal de călărie!... Pț!

Domnișoara Vichi purta o rochie nouă, de primăvară. Un scampolo la ultima modă, confecționat dintr'un material liliachiu, îi scoatea în afară sânii încătușați în sutien. Rochia înflorată se vălurea unduitor și moale la fiecare pas, arcuindu-se pe rotunjimea pântecului. Buzele primiseră apăsător penelul rujului. Bii plăcea dumisale să fie totdeauna bine gătită.

La joc era, ca deobiceiu, lume multă. Mai ales femei. Tineretul, atâta vreme înfrânat de postul nemăsurat al Paștelui, se frământa în horă cu sete. Babele ciorovăiau în de ele pe lăviți. Pe de laturi, cu urzici proaspete în mâini, se fugăreau copiii. Apa din fântâna Uilăcanului scăzuse pe jumătate. Era obiceiul udatului, de Sângiorz.

În fundul șurii, sfătuiau acoperiți de joc Tănase și Vasilie a Dracului.

— Acuma vezi?... Am s'o iau de nevastă pe Rozalia. Ți-am spus eu ori nu ți-am spus, c'o aduce?

— Mi-ai spus.

— Du-te acuma și-o ia la joc. Și să facă așa cum ne-am înțeles... Bine?...

Vasilie o pofti pe Rozalia la joc. La sfârșit, luă o cană cu apă din mâna unui copil și o udă.

— Blăstămatule!... se scutură Rozalia asupră-i.

Stai tu că mi-o plătești! Apucă din târnaț găleata și alergă după dânsul.

— Prinde-l!... Prinde-l tu, de ce nu-l prinzi?

Tănase ieși atunci în calea lui Vasilie și se făcu a-l ține. Ii dădu drumul tocmai când Rozalia se pregătea să arunce apa. Tănase îi răsă în nas.

— Așa? se înciudă fata. — Poftim, ție!...

Toată apa din găleată se revărsă peste Tănase, făcându-l learcă.

— Ei, las'tu, afurisita dracului, că te scald eu!

Rozalia alerga svânturată printre oameni. De două ori căzu Tănase, împiedecat de unii dintre flăcăi, de unele fete. De două ori umplu găleata la fântână.

Domnișoara Vichi se alesese singură deoparte din iureșul celor doi „nebuni” cum strigau babele care parcă nu mai văzuseră asemenea treburi. Imbujorată, Rozalia se ascunse în dosul ei.

— Domnișoară, dă-te într-o parte... Zău!... o rugă Tănase, stăruior. Domnișoara se dădu. În clipă, făcându-se a se uita împiedeca, Tănase îi svârli în plin obraz toată apa din găleată. În același moment, se prăbuși cât era de lung la pământ. Sculându-se de jos, îngăima cu ochi vinovați și rugători, cuvinte de iertare:

— Zău că n'am vrut, domnișoară, zău că nu...

Rochia și scampolo și toate ale domnișoarei atârnavu jalnic pe dânsa. Udate, hainele se lipiseră de trup, desenând tipător rotunjimea pântecelui. Domnișoara scoase în clipa când se trezi cu apa în ochi, un strigăt ascuțit, întretăiat de răsuflări tari ca sub un duș rece: ah-ha-ha!... După aceea nu mai zise nimic. Tănase o luă de după umeri, miorlăindu-se și o duse în casă la Uilăcanu, să se usuce. Avu însă de grijă să-i șoptească la ureche, răzbunător:

— Asta-i pentru că m'ai băgat la cheltuială cu doctorii, să știi!...

Domnișoara Vichi l-a privit uimită, roșind. N'a

zis nimic. A trimis numai un bilet acasă să-i aducă pardesiul și a plecat fără să se uite la cineva. I se părea că tot satul știa ce se petrecuse între dânsa și Tănase. Acesta hăulea cu prietenii lui lângă o sticlă de rachiu. Pe lavița dinaintea crișmei, se amestecau în vorbă Căsâian și Bănatul, amândoi moșnegi, amândoi bețivi. Amândoi clătinați.

— Măi, Alexandre!.. sughița beat Căsâian. — Suntem bătrâni.

— Bătrâni!.. sughița cu amar, Bănatu.

— Și-om muri, măi Alexandre..

— Apoi, ce să facem, Căsâiene? Au mai murit și alții. Tinerii mai trăiesc, noi ne-am mâncat mălaiul.

— Mâncatu-l-am destul! Știi când am fost noi la ceea bătaie...

— Acuma iară se bat.

— Se bat. Neamțul se bate cu Englezul, cu Francezul...

— Am auzit că pe Franțuz să-l fi călcat în picioare... Se poate?

— Se poate... Când am fost eu.. Hai să trăim!

— Noroc, Căsâiene!...

Căsâian se șterse cu mâneca peste mustăți. Era băutor vechiu în care se aprinsese de mai multe ori rachiu. Il stingeau storcându-i și îndesându-i pe gură baligă de cal, îndopându-l ca pe-un gânsac.

— Am auzit că ne-om bate și noi. Zicea ficioru-meu...

— Care ficior?

— Ion... cel mare.

— Așa-i, cel mare. Dar pe cel mic cum îl chemă?

— Zaharie, dar a murit.

— A murit. Dumnezeu să-l ierte. Ne-om bate și noi? Cu cine?

— Cu Muscalul. Zice că pentru Băsărabia ceea, sta-î-ar ceva în grumaz!

— La Băsărabia?... Aia nu-i muiere..

— Nu?... Dar atunci de ce drac să se bată pentru ea? Proști oameni de azi.

— Proști!... Dar pe Muscal nu-l poți bate! Nici Neamțul nu-l poate bate. În ceea bătaie...

— Așa mă socoteam și eu, dar Ion zice că acum Neamțul-i mai tare.

— Și crezi că Muscalul nu-i tare? Știi cum venea în Galiția?

— Ca ploaia venea... ca furnicile... Apoi cum să-l bați?...

— De... Știi eu ce-a fi? Noi și-așa nu mai mergem. Suntem bătrâni, și-om muri azi-măine...

— S'or duce tinerii. Auzi-i cum horesc în crișmă, cum se sparg...

— S'or duce și-or veni schilavi. Câți or muri? Or muri înaintea noastră.

— Dar, măi Alexandre, dacă mor, vii la comandarea mea?

— Cum să nu viu?

— Și eu viu la tine...

— Cum să vii dacă-i fi mort?... Te-ai îmbătat, măi, Căsâienel!

— Și tu te-ai îmbătat. Ca un porc.

— Tu ca o scroafă. Hai să te pup. Tu ești scroafa mea!

— Și tu ești porcul meu...

Se veseleau moșnegii între ei, acolo, la două-trei păhărele de vinars. Imprejur, alți oameni, sfătuiau lucruri pe care și ei, moșnegii, le sfătuiseră la vremea lor.

— Vii la comandarea mea?

— Ți-am spus că viu...

— Care moare mai întâi?

— Apoi de unde să știu?

— Tu mori, că ești mai bătrân...

— Ba tu mori, că ești beteag!...

— Murim amândoi odată. Hai să te pup!

Pe bătrânul Bănatu l-a luat baba de mână să-l ducă acasă. Căsâianu a rămas singur pe laviță, înfășu-

rat în cojoc. Scuipa din când în când printre dinți și-și cânta cântecul obișnuit de care-l râdeau toți copiii satului:

„Acol'la neagra cetate
Tunurile pogan bate.
Cătane cu pușca'n spate
Capătă „bifiel“ de moarte...”

Era un cântec vechiu de pe vremea luptelor de la Königgrätz la care luaseră parte, înrolate în armata austriacă, regimente de Români ardeleni. Bătrânul se întinse pe laviță și când a venit feciorul să-l ducă acasă, a svârlit după dânsul cu cârja și l-a suduit.

— De ce nu-l duci acasă, mă? S'a oțelit o lecuță, moșneagul. La anii lui, dă repede cu nasul de pământ.

— Vine el, diugul, singur. Acuma nu vrea.

Pela miezul nopții l-a aflat paznicul de noapte mort pe laviță așa cum se întinsese pe spate înfășurat în cojoc...

Până la ziuă, Ileana Paraschiva l-a scuturat pe Tănase de umeri. Să se scoale că-i de mers la arat.

Afară cerul se boltise larg. Albastrul lui era mai luminos decât oricând. Pe întinderea râurilor se fumurise o ceață moale, străvezie ca o pâclă fărâmițată de negură.

Tănase și-a adus aminte că i-a plesnit un corn dela plug. A sărit repede din așternutul său din podul pôiței, s'a limpezit pe ochi și a început să-și cioplească la butuc forma de corn. Se va opri din drum și are să i-l pună fierarul.

— Mă socotesc eu — zise mamă-sa oprită în mijlocul ogrăzii cu un căuș de grăunțe în poală — oare n'ar fi bine să lași la noi și să te duci la Grelușu astăzi? Mi-a zis ieri Goricea câteva.

— Mamă, vezi-ți de treabă! I-am spus că nu mă duc, și gata!...

— Dar cu datoria ce facem?

— Care datorie?... Apoi ce vrea el? Pentru trei litre de curuz să mă duc la lucru toată vara? N'am mers la plug? Pe locul meu mi-am rupt cormana, ori în/pirul și rugii de pe moina lui? Am fost. Eu nu mă mai duc.

— Zice să-i dăm bucatele... Că ne dă la lege.

— De ce nu i-ai spus să mi le ceară mie, de ce? Am să văd eu care-i legea aceea, mamă.

— Vai, dragu' mamii, tu ești tânăr. Noi n'avem putere să ne tragem prin judecăți cu gazdele...

Din porțiță, luci o rază de soare în pușca jandarmului.

— Bună dimineața! Tu ești Tănase Voevod? Să vii la post!

Din dosul soldatului apăru chipul negru al lui Vasilie. Râdea desvelindu-și întregul șir de dinți albi ca laptele:

— 'Neața, Tănase! Hai! Ne-așteaptă la post Niculae Roșu și Ionica Suciului. Am venit după tine.

Inmărmurită în mijlocul ogrăzii, lelea Paraschiva îndreptă un glas dureros către jandarm: Library Cluj

— Doar nu-l duce cătană, domnule jandarm?! El are dispenză... că-i cap de familie.

— Las', lele Paraschivă, — o liniști Vasilie. Avem noi acolo alte treburi, mai acana! Așa-i, domnule fruntaș?

La post i-au pus mai întâi pe tus-patru să taie lemne pentru jandarmi. Ordin dăla domnul platonier. Pe Tănase îl mâncase palmele de nerăbdare:

— Auzi-tu, măi! Să-mi stea mie plugul afară și eu să fac de corvoadă... Domnule sergent, hei! strigă el către sergentul ivit în pragul ușii. Spune-i că avem de lucru. Nu putem sta că nu ne-au tocmit simbriași la post!

— Taci, mă! — îngăimă Ionica Suciului, mai fricos. — De te-aude?

— Las să m'audă!...

Sergentul a revenit și le-a făcut semn să incre. Tănase și-a șters palmele de cioareci și-a scuipat: „doar nu ne-a mânca!...” S'au înșirat tus patru dinaintea biroului. Prăvălit pe scaun, șeful se uita la dâșii numai cu un ochiu:

— Tănase Voevod, pușlama!

— Prezent.

— Și tu?

— Vasilie Moldovan, contingent 38 cu Tănase. Regimentul 83, să trăiți.

— Tacă-ți gura, măgarule! Voi?...

— Nicolae Roșu, conti...

Plutonierul îl întrerupse cu un semn al mâinii, împungând îndată spre celălalt.

— Ion Suci...

— Haimanale, antichristul vostru, hai! Urlați pe dealuri porcării, hai?

— Noi... îndrăzni Ionică.

— Ta-aci! Care-a strigat despre mine?

Au tăcut toți patru ca peretele.

— Care, mă? Care mi batjocorește familia, mă? Zi-i!

— „Tu singur, porcule!” se gândi Tănase.

— Vorbește, mă, și uită-te la mine! De ce nu te uiți la mine, mă? Hai? Deschide gura!

— Noi n'am strigat niciunul! îndrăzni Ionică.

— De ce minți, mă? Sergent, 'ia adu varga dela carabina ta. De ce minți, mă?

Plutonierul se ridicase de după birou și se plimba lăbărțat pe dinaintea lor cu mâinile înfundate în buzunare. Pe lângă mukul de țigare aprins în colțul gurii, se prelingea pe bărbie un suc castaniu. Din când în când își sălta pistonul dela șold.

— Chiamă pe celălalt, sergent!

Cei patru feciori se priviră întrebători, care de care mai mirați. Pe care celălalt? Să fie vreunul care să-i fi spus?... Vai de zilele mamei lui!

Pe ușă intră înalt, feciorul Grelușului. Cismele

și sclipeau noui-nouțe, lustruite în fiecare zi cu peria. Il știau ei cât e de mândru. La armată făcuse cu schimbul, la călărași, numai nouă luni, dar ei, toți patru trăseseră doi, ba Ionica Suciu trei ani că jera și el jandarm. La concentrare n'a fost chemat nici două zile că avea dispensă de țâbac dar ei, afară de Tănase care era susținător de familie, erau înăcriți până în fundul sufletului. Ionică Suciu făcuse tocmai în Dobrogea, lângă Bulgari.

Grelușu nu fusese cu ei pe deal...

— Aceștia-s, Alexandre?

Tănase îl fulgeră cu ochii și făcu un pas spre dânsul:

— Să nu minți, mă! Să spui drept!...

Alexandru Grelușului se păruse a șovăi dintru început. Tănase se temea să nu întoarcă. Era știut acum că Grelușu îi numise pe toți patru. Aruncă pe furie o privire spre Vasilie. Vasilie i-o prinse din zbor și dădu din cap în semn că a înțeles.

— Eu.. parcă pe ei i-am auzit.

— Cum parcă? răcni șeful. Adineauri spuneai altfel. Erai sigur.

— Apoi... se codi Grelușu. Da, ei sunt.

— Minți ca un porc, mă, minți! i-o aruncă în față Nicolae Roșu. Tu n'ai de unde ști. Ieri noapte ai fost la o fată în Balta. De ce mințai, ha?...

— Cine ți-a dat voie să vorbești, mă?... îl croi șeful cu varga dela carabină. Așteaptă!...

— Nicolae Roșu se strâmbă de durere dar nu se răbdă să nu-i spună Grelușului:

— O să-ți vâr limba pe gârlan la vale!...

Nicolae Roșu era bastard. El și cu Culae Coșoiu, care slujea ca un nătărău la Grelușu. Nicolae Roșu însă avea o căsuță, o mamă și un jugăr de pământ. Culae nu avea nici cămașă pe dânsul ca oamenii.

— Tu ai fost? se răsti șeful către Tănase.

— Ba!

— El a fost, Alexandre?...

Alexandru n'a zis nimic. S'a rezezat o clipă de perete, apoi fără cuvânt s'a prelins pe lângă uşior şi a ieşit afară. Şeful sa repezit după el, strigându-l:

— Inapoi, bestie, înapoi!...

Glasul lui Alexandru s'a auzit moale din poartă:

— Nu mai am ce spune!... Mă duc acasă!...

Înăuntru cei patru flăcăi s'au privit unii pe alţii mânioşi.

— Ii tragem noi limba din gură, 'tu-i.

Şeful s'a întors în cancelarie mai aprins ca înainte. Stupise jos mukul de ţigară şi deschisese celălalt ochiu.

— De ce-ai strigat, mă, de ce?... Cumpănea din mers varga către Tănase.

— În mine să nu dai! Să nu dai, domnule plutonier...

— De ce să nu dau, mă de ce?

Mâna cu varga se întâlne în aer cu mâna lui Tănase. Surprins de îndrăzneala feciorului, şeful se opri locului, răsuflând greu...

— Domnule şef, găfăia Tănase, înfierbântat. Trimite feciorii afară. Vreau să-ţi spun două vorbe. Nu-mai dumnitale...

— Ce să spui, mă?

— Să-ţi spun cine-a strigat. Nu noi... Noi nu stăm să ne baţi fără vină!...

— Nu minţi, mă? — se muie plutonierul

— Să mă bată ziua de mâine!

Plutonierul trânti varga pe birou şi se căută de ţigare. Nu mai avea. Se repezi să dea poruncă unui jandarm. Tănase făcu semn uimirii celor trei:

— Scăpăm!...

Plutonierul făcu din mână ordin să iasă cei trei inşi. Se mişcă apoi nerăbdător pe scaun.

— Domnule plutonier, eu am strigat. Eu şi ceilalţi.

Şeful sări drept în picioare, înturiat, cu gura căscată.

— Să mă omori, domnu' șef... Dar întreab-o mai întâi pe fata dumnitale de ce m'o' ademenit și de ce m'o' umplut de boală... Asta-i!...

Șeful postului se prăbuși pe scaun și se uită holbat la flăcăul care sta smirnă dinainte-i, înfățișându-și toată frumusețea lui sănătoasă, voinică.

— Te-ai vindecat? Mă, te-ai vindecat? îl întrebă omul frânt în două pe scaun...

— A avut grijă domnul doctor. Pot pleca?

— Mână!...

Din drum, Nicolae Roșu îi chemă pe toți trei să cinstească izbânda. Crâșma o ține un văr de-al lui și le dă pe datorie.

— M'a croit, mă, mama lui, de mi-au dat lacrimile. Dar nu scapă Grelușu ca de moarte!..

Plutonierul s'a îmbătat strașnic în ziua aceea. De două ori a alergat jandarmul cu sticla în mână la crâșmă. De două ori a golit-o șeful. Pe la amiază l-au văzut femeile din ogrăzi clătinându-se pe drum, parcă era bătut de vânt. Bătuse la ușa Anuței dar n'o găsi acasă. Grigore, paznicul satului, îl auzise înjurându-o de cruci.

La amiază, plutonierul a mâncat fără să scoată o vorbă. S'a ridicat dela masă și și-a uimit nevasta când a sărutat-o pe obraz, ceea ce nu făcuse de multă vreme, mulțumindu-i că i-a gătit mâncarea gustoasă. S'a trântit apoi, fără cuvânt, cât era de lung, de-a curmezișul peste pat. Domnișoara Vichi citea întinsă pe divan. Plutonierul a început să-și desfacă mai întâi cătarama pistolului, după ce, ridicat, măsurase apăsător camera odată în lung și de trei ori în lat, pe la spatele domnișoarei Vichi. Pe urmă a închis fereastra. S'a îndreptat spre ușă și a răsucit cheia, rezimându-se apoi cu spatele de uștiori...

— Lasă cititul, Vichi! Ia, uită-te la mine!

— De ce? Uite, mă ăi. Ești frumos și ești beat.

— Te rog să vorbești frumos astăzi cu mine.... Te

împuşc ca pe o căţea ce eşti!

— Tată!... Cum...

— Gural!...

În bucătărie încetase pentru o clipă sgîmotelul veselei. Şeful răsuci capul spre uşă şi strigă umflându-şi vinele groase dela gât:

— Vezi-ţi de străchini, femeie! Am treabă cu fată-ta. Ia, bestie de târg — se întoarse către Vichi cu ochi întunecaţi — dă capotul jos!

Domnişoara Vichi se făcu a nu auzi. O trăznaie din asta nu mai auzise ea dela tată-său. Cu altele era obişnuită şi nici nu le lua în seamă, nici atunci când mamă-sa umbla năucă din pumni în pumni.

— N'ai auzit, fă?

— Doar nu vrei să mă vezi goală! Ai tu pe cine vedea! se oţări fata întorcându-se cu faţa spre perete.

Plutonierul luă centura de campanie din cuiu. O făcu să şuiere prin aer şi se îndreptă spre pat. Işi înfipse degetele groase în ceafa caldă şi moale a fetei şi-i apăsă smâncit faţa în perină. Cureua grea se lipi şuiător. Fata izbucni în ţipăt ascuţit:

— Ce te-a apucat, măi tată? ...

Domnişoara Vichi a urlat degeaba. Degeaba bătea cu amândoi pumnii şefiţa în uşa închisă, speriată că-i omară fata, degeaba s'a uitat cu ochi bulbucăţi de groază pe fereastră. Plutonierul se deslănţuise ca un turbat. Corpul plin şi vânjos al domnişoarei nu fuses niciodată frământat în așa hal.

— Să mai umpli feciorii satului de boală! Să-i mai umpli! Să-mi piei din ochi, târfă despuiată, lepădătură!

Fata zăcea deşirată pe duşumea, fără simţire. Capotul se desfăcuse neruşinat desgolindu-i picioarele până sus. Cămaşa adunată sub sâni descoperea întregă arcuirea pântecului. Pe pielea albă şi lucioasă, sîdfie, se desenau dungi vinete, unele podidite de sânge. Plutonierul cu părul răvăşit şi cu hainele descheiate, gheboşat, o privea cu ochi tulburi. Centura atârna ca o

limbă lungă și neagră din pumnul care se crispa și se destindea svâcnit, în neștire. Pe bărbia rotundă nerasă, i se prelingea din gură o șuviță albicioasă de scuipat.

Când ieși afară, avea hainele frumos aranjate pe trup, părul pieptănat cu grijă și cismele lustruite. Îi strigă aspru, întretăiat, nevastei care tremura de teamă în dosul mesei de bucătărie:

— Să n'o prind diseară acasă, c'o împușc!...

*

Camioneta s'a oprit mai întâi lângă podul din rîu, de lângă calea ferată. Mitraliera, strălucind de unsoare, privea spre sat ca un ochiu de tâlhar. Lângă mitralieră, un neamț blond, înalt, lung în picioare. Doi soldați și un sergent s'au plimbat pe pod, au bătut cu cismele scurte în grinzile putrede, hârbuite, sparte. Au strâmbat din nas iar sergentul a scris ceva într'un carnetel verde. Pe urmă s'au urcat iar în camionetă, au aprins țigări. Camioneta dudu prin sat stărnind căinii, împrăștiind de pe uliți găinile care se repezeau în șanțuri buimăcite de spaimă. La porți se iviră copii mărunți și murdari și babe uscate sprijinite în cărje licioase.

La primărie nu era nimeni. La postul de jandarmi numai un singur soldat. Surprins de vizita nemților stătea smirna, neștiind cum să facă mai bine ca să nu i se vadă cămașa ruptă. Se înjura în gând că nu și-a îmbrăcat vestonul și că nu s'a încins. Nemții au căutat să se înțeleagă cu dânsul. Degeaba. Jandarmul ridică din umeri — a completă neștiință. Nemții au mai zis ce-au zis — pe limba lor ruptă între dinți, s'au uitat roată primprejurul cancelariei, au strâmbat tot timpul din nas și au ieșit pe ușă afară. Jandarmul a răsuflat ușurat, a ridicat apoi nepăsător din umeri și a scuipat printre dinți:

— Dracu i-a chemat? — Apoi l-a fulgerat un gând: poate nu pentru domnișoara Vichi au venit? Pace

bună, pot s'o caute acum! A trecut săptămâna de când a alungat o don' șef cu pistolul din casă“!

Lângă camioneta nemților se oprișe un flăcău înalt. „Aha, Grelușu — își zise soldatul scoțându-și capul pe ușă. — Se putea să lipsească Alexandru când vin nemți prin sat?“

Alexandru Grelușului înnodea câteva vorbe nemțești. Înainté cu un an-doi au avut în curte, la lucrul casei celei noi, niște meșteri nemți aduși de Grelușu bătrânul dela Bistriță. Alexandru legase prietenie cu ei. I-a căutat și pe-acasă unde zicea că a băut un vin, mama lui.

Nemții ar fi vrut să mănânce ceva bun de amiază. Ceva găină friptă, ouă; ceva bun. S'au săturat de conserve și de mâncare cazonă. Au bani și plătesc bine. „Wir haben!“ Il băteau pe umeri: „gut Kamerad“. Alexandru se scărpină în cap și nu se putea hotărî la cine să-i ducă. Încercă la Rozalia... Fata scotea apă într'un ciubăr larg, în curte.

— Uite, Rozalie, dumnealor ar mânca ceva de amiază.

Rozalia se codea. Puse găleata jos să răsuflé. Aplecându-se, i s'a zărit prin gura cămășii, pieptul sănătos și alb, alb.

— Nu știu... Ce să vă spun? Vorbiți cu mama...

Nemții au tras camioneta înaintea ogrăzii și 'au intrat în casă. În casă mirosea a busuioc uscat. Și-au răzimat puștile de perete și s'au strâns roată pe lângă ciubăr să se spele.

— Apoi, făce-om ceva, Alexandre... Cum putem — zicea lelea Savetă, mama Rozaliei, ștergându-se cu șorțul pe mâini. — Dar de ce nu i-ai dus într'alt loc. Eu mă tem...

— Ce să te temi, lele Savetă, ce să te temi? Oameni cîmsecade, cînștiți. Plătesc cu bani buni.

Rozalia a prins cocoșul, l-a jumurlit. Nemții scosese ră din mașină câteva sticle de bere.

— Băga s'ar dracu'n Grelușu și'n tot neamul lui.

încă! Ia, ce mi-a adus pe cap! se amăra-lelea Savetă suflând în gâteje.

— De ce nu i-a dus la mă-sa să le facă Grelușoale borș cu știr!... Că numai lobode duce pe hotar la ple-vitori.

— Ce-i pasă lui dacă-l îndoapă de bere? Cine să se fudulească în locul lui? striga de după gard vecina, Marișca lui Ciocârlan.

— Taci, mamă, taci! I-om îndopa și... ducă-se în vârtindu-se.

— Da, tu zici că nu știi. Nu știi ce-au făcut în Uilac? S'au îmbătat și dă-te la pușcat să omoare satul. Ba și-au încărcat motorul de găini fără să dea un crei-șar orbl!...

— Și Grelușu bea bere, sta-i-ar în grumaz!...

După mâncare, sătui, au desfundat niște sticle de vin. Au îmbiat-o și pe Rozalia dar n'a vrut să bea. Grelușu râdea gălăgios cu servantul dela mitralieră. Sergentul nu-și lua ochii de pe Rozalia. O cuprinse așa, ca în glumă de câteva ori, îi simțise carnea tare și-i mai zări odată pe când aduna de pe masă, vâlcica albă-albă de pe piept.

Rozalia a trecut dincolo; în casa dinainte ca să așeze vasele cele bune la locul lor. A intrat și sergentul. Era lung și roșcovan, galben la păr și cu buze înguste, înguste. Ochii îi erau albaștri-verzui. Pe bărbia pătrată și mare avea un negel. Mai târziu când au întreat-o unii și alții, Rozalia nu era în stare să spună cum s'au petrecut lucrurile. A simțit brațul sergentului cuprinzându-o de mijloc. Când s'a întors ca friptă spre el, palma lui mare și grea i-a apăsat greu sânul stâng, să-l fărâme. Nici nu sa gândit să strige Rozalia; s'a oprit și l-a pocnit cu farfuria drept în mijlocul frunții. Nu știa cum a fulgerat apoi ca o șopârlă, cu inima înghețată, a bufnit ușa de perete și s'a pomenit sărind peste gard. Trecu drumul în goană, sări gardul vecinului împiedecându-se în șurț și se rezezi printre buruiene și tufe de acăți în pârâu. N'a simțit cum a călcat în ceva.

ascuțit care i-a despicat călcâiul, a mai sărit un gard și s'a ascuns în podul șurii la Vasilie Dihoru, într'un cor, după niște legături de tulei rămași de vite. Acolo și-a văzut și și-a simțit tăietura afundă din călcâiu din care gâlgâia sângele. Apoi a podidit-o plânsul.

În urma ei ieșise neamțul cu pistolul în mână. Își apăsa pe frunte o batistă mare, roșie de sânge. Injurau toți patru pe limba lor. Lelea Savetă tremura ca varga mușcându-și în neștire șorțul făcut motroască în gură. Neamțul i-a răcnit ceva pe limba lui, câteva cuvinte aspre, smulse parcă din gâtleej... S'a apropiat apoi de câinele care se sumcea în lanț și i-a repezit două gloanțe în gura deschisă. Lelea Savetă a căzut leșinată de spaimă.

În drum au mai strigat unul la altul, au făcut cu pumnul spre casă, au dat mâna cu Alexandru. Apoi s'au pornit să rădă. Așa răzând și-au pornit motorul și au dat iar mâna cu Alexandru. Pe urmă, o volbură de colb urmări mașina de-a-lungul drumului.

Alexandru a rămas înfipt în drum. Și-a aprins o țigară și se urni.

— Mă, găzdăcoi umflat! — îi strigă Marișca lui Ciocârlan. — Nu s'a aflat cineva să-ți moaie oasele, pupa-ți-ai nemții unde știu eu! Uite-tu, cum aduce ne-caz pe capul omului, crepa-i-ar bătuca și l'ar roade viermii!...

Când auzi Tănase de întâmplarea aceasta și Roza-lia povestea plângând, își frământă o seară întreagă, cu Vasilie Dracu, măselele la crâșmă.

*

Pe la mijlocul lui Mai, tus-patru flăcăii au primit ordine urgente, telegrame, să se prezinte la unități. Nicolae Roșu era bolnav de friguri, adică fusesse. Acum se odihnea, galben și slab de-l mătura vântul. Ismenele spânzurau pe dânsul ca pe băț și din cămeșoiul de cânepă svârlea afară niște căngi uscate numai sfori pe

dânsele, umflând pielea. Pumnii îi rămăseseră mari, ca doi bostani spânzurați pe vrejuri.

Lelea Paraschivă se jura cu mâna pe piept bătând mătăanii către altarul bisericii cu turnul povârnit, că numai grija șefului și truda domnișoarei i-au mâncat copilului dispensa.

— Așa să-mi ajute Precista, să nu-mi văd copiii, dacă nu-i drept. Mi-ă spus mie cineva că a auzit-o pe Anuța grăind.

Tănase era liniștit. Il cheamă, se duce. Au mai fost și alții și-au venit înapoi. Au stat două-trei, chiar cinci luni pe zonă și au venit înapoi. Pe el n'au să-l țină mai mult ca pe alții că doar nu i-a bătut nimenea țință și pajură în fruntă. Se svonea însă că va fi rășboiu dar parcă nu-i venea să creadă.

— Noi n'avem pentru ce ne bate! — spune doamna Pompei la crișmă, într'un sfat de oameni. — Mai ales cu Rușii. Noi de ne vom bate, ne batem cu Ungurii că ia, aici-i granița peste deal. Cine i-a adus în hotarul satului?

Tănase l-a luat de mână pe frate-său cel de nouăsprezece ani. Intre ei doi răsăriseră pe drum două surori, una pe cale să se mărite, una fată fecioară. L-a purtat prin ograda lor mică de oameni săraci.

— Să vezi de junincă, Toadere, că-i crudă. Să n'o mâi tare. Lasă ștreangul mai lung la vacă așa cum m'ai văzut pe mine că fac. Să nu uiți să întorci miriștea îndată după secerat. Și să nu tai iarba de pe delniță până în săptămâna de după Sântilie că atunci dă vremea cea mai bună. Nu te uita ce fac alții... Să te porți cumsecade că tu rămâi mai mare. M'auzi?

Flăcăiașul îmbujorase obrajii. Frate-său, Tănase, fusese atâta de bun cu dânșii. Le era tată de șapte ani de când tatăl lor, paznic la taurii satului, a fost amestecat cu țărâna de un diavol turbat, numai atunci a dus din târg. Se făcuse pe acea vreme la primărie un mare tărăboi, care era cât pe-aci să-iasă cu bătaie. În sat mai bine de jumătate dintre oameni se apucaseră la

bivoli. Cei cu prindere mai puțină. Pe bivol putea să-l muncești cât aveai poftă, toată vara, iar iarna îi lungeai zilele cu orice fel de nutreț. Și bivolițele aveau lapte bun, gros. Untul îl plăteau bine sfârmarii dela Șărmaș. Mai rămânea și acasă pentru gura flămânzilor. Nu era însă taur de bivol. Avea numai popa din satul vecin care cerea, câte-o litră de bucate pentru-o goniță.

— Auzi, tu! Ne trebuie taur!

— Plătim destul arunc la comună!

— Se cumpere taur!...

— Să cumpere, ziceți voi, să cumpere. De ce să cumpere taur de bivol, când cel de vacă nu ajunge la tot satul? Să ia mai bine încă unul de vaci.

— Atunci să ia doi!

— Ba să ia numai de bivol!

Gazdele voiau numaidecât taur de vaci. Bivolițele se gonesc mai rar.

— Cinc ți-a spus? Le-ai umblat tu pe la coadă? E, ce te strâmbi la mine? Știu că nu te-am urzicat printre picioare!

— Mai bine mi-ai plăti datoria!...

— N'ai vrea să ți-o dau în fiecare lună?

— Bagă de seamă, flendurosule!

— Flenduros a fost tat-to care a murit cu capul în budă, asta-i!

Era să iasă bătaie. Cel sărac era furios, celălalt se jura, că-l spintecă în două, uite-așa-l spintecă.

După mai multe adunări prelungite s'au dus la târg, tocmai în Beclean, după taur. Se spunea și se știa că pe vatra Someșului cât ține de lungă, sunt bivoli mai frumoși ca oriunde. Au adus de belciug, cumpărat pe bani buni, un zdrahon de bivol cu coarnele mari îndoit, încrucișate de-asupra cefei. De belciug ținea Tănase, paznicul. Când i-a dat drumul la apă, dracu-l știe ce i-a venit? s'a năpustit la om și l-a frământat în copite. I-a călcat drept pe coșul pieptului de i-a intrat piciorul în om ca într-o baligă. Nu l-a mai

putut prinde nimenea. Au venit jandarmii și l-au împușcat acolo, în grajd.

Telegramele nu suferău întârziere. Lelea Paraschiva îndesa într-o traistă mare de cânepă tot ce avea mai bun în casă. Imprumutase pită albă din vecini că ei n'aveau decât mălai. Rafila s'a apucat să cognărească niște plăcinte.

— Vai de mine, mamă! Vreți să rămâneți fără fărină pentru răntaș? Du fărina înapoi, Rafilă!... Că doar nu mă duc la moarte!

— Săracu — lacrima bătrâna. Numai la el nu se gândește. Of! Cine știe pe unde l-a purta amarul!

Pe la patru noaptea aveau tren, singurul tren pe zi. Nicolae Roșu a trimis un certificat dela doctori. Ceilalți trei sau întâlnit seara la un pahar de vinars.

— Dacă se începe războiu? — se întrista Ionică Suci.

— Dacă se începe, se începe! — dădu din umeri nepăsător ca totdeauna Vasile Moldovan-Dracu. — Și așa nu-l putem opri noi!

— Ne-am legat de Nemți ca scaiul de coada porcului. Ce te faci? Parcă Neamțul are să biruie?

— Treaba lui! Hai noroc!...

— Destul că ne strică treburile noastre! — mormăi Tănase ca un gospodar cumpănit. — Ne rămân familiile pustii...

Sticla se golea încet, dar mereu... Glasurile căpătaseră răgușală, ochii începeau să se tulbure.

— Cum de ne-a venit numai nouă? — se gândea Tănase cu glas tare. Pe alții nu i-au găsit?

— Pe care alții? Pe însurați?

— Pe-a Grelușului. Uite, lui i-a cântat cucul bine în primăvara asta.

Vasile își înghesui capul spre dânsii a taină. O suviță de păr scăpată de sub pălăria nouă de pai, îi juca la fiecare vorbă pe frunte.

— De mult îmi stă pe inimă. Știți voi povestea

cu șeful. Eu l-am îndboldit de câteva ori la joc, dar s'a codit să sară la mine. L-am mai lețuit eu odată, într'o vară.

— Plecăm și rămâne întreg, mama lui! Și râde bine. Parcă-l văd dinaintea ochilor cum râde.

— Are să-i sară râsul pe ochi în sara asta. V'o spun eu!

— Cum?

Vasilie se înghemui și mai tare cu capul spre dânsii. Ținură sfat. La sfârșit, plătiră și plecară repede, despărțindu-se fiecare spre casa lui. Pe la miezul nopții, Tănase și Ionică Suciu îl întâlniră la podul de peste râpă pe Vasilie Dracu. Noaptea era fără lună dar senină ca un obraz de tuciu semănat cu boabe de argint.

— Ați adus?

— Adus. N'a venit?

— Încă nu.

S'au retras tustrei în umbra salcâmlor de pe marginea grădinii lui Silivan, aprinseră țigările, fără să scoată cuvânt. Șiau cu toții că Alexandru umbla în fiecare seară la fata Drăganului de pe Față. Ca să ajungă acasă nu avea pe unde trece decât peste podul râpii. Așteptau. Tănase adusese de acasă o sfoară subțire dar trainică pe care mamă-sa întindea hainele la uscat. Ionică ținea subsoară un capăt de țol cu care învălea noaptea calului în grajd.

În sat noaptea era liniștită și răcoroasă. Câte-un câine lătra speriat într'un colț al grădinii, alții răspundeau somnoroși din altă parte. Cucoșii cântau trâmbițând miezul nopții ca niște surle de târg sparte. De pe islaz se auzeau clopotele oilor împreunate săptămâna trecută. Câte una-două își aduceau, aminte de miel și behăiau.

Când Vasilie Dracu vru să-și răsucescă a doua țigară, auzi pași. Svârli repede foița cu tutunul și le șopti repezit:

— Vine!

Inima lui Tănase bătea toată darabaua în nodul

gâtului, sub bărbie. Ceea ce se petrecu, se petrecu într-o clipită. Ionică desfășură capătul de țol și-l asvârli adunându-l strâns împrejurul capului speriat al lui Alexandru. Desmeticit din surprindere, flăcăul căută cu mâna gâtul dușmanului.

— Prinde-l de mâini că mă sugrumă!

Mai puternic, Tănase îi răsuci mâinile la spate și i le ținu strâns. Vasilie Dracu terminase de legat capătul de țol împrejurul gâtului.

— Nu se'nnađușă, măi?

— N'ai grijă!

Alexandru începu să strige puternic. Glasul i se auzea înfundat ca din butoiu, îndepărtat.

— Nu striga că te înnađuși!

Ii legară mâinile cu atâta putere încât sfoara subțire îi curmă dungă pielea dela încheieturi.

— In pârau cu el, repede.

Câteva guri de câini începură să latre prin împrejurimi. Jos sub pod, îl legară și de picioare. Vasilie mai făcu din ață un ochiu, îl trecu prin cap și-l legă de grinda podului.

— Să nu te lași în jos că te spânzuri, mă! îi strigă Ionică pe sub o parte ridicată a țolului... Incet apoi, slăbiră legătura dela gât și Vasilie care mai făcuse odată asemenea ispravă plătită scump cu o bătaie soră cu moartea dela șeful de post înlocuit de Borșan, trecu pe sub țol palma lui grea și o lipi puternic de gura lui Alexandru.

— Scoate țolul, repede!

Când Alexandru a desfăcut destul fălcile, chinându-se să muște palma întinsă, Vasilie i-a înfundat repede ghemotocul de călți înfășurați într-o răză, până'n fundul gurii. Il legă apoi strâns cu năframă la ceafă...

— Așa! Acum tace ca peștele! Tragei cioarecii jos!

Vasilie vâjâi scurt prin aer varga de răchită vânjoasă tăiată din bună vreme.

— Săracu, Roșu! Rău îmi pare că nu-i aici să-i arate cum l-a durut varga șefului! Ce zici, Grelușule?

Din locul feciorului chinuit în strânsori, nu se auzi decât un mârâit surd, din gâtiță, ca un tunet depărtat, la marginea cerului. Tănase stătea deoparte, rezemat de stâlpul podului.

— Gata, Ionică?

— Gata!

— Dă-te la o parte!

Numai odată îl croi Vasilie Dracu, cât îi stătu lui în puteri. Alexandru gemu înfundat, se svârcoli, încercă să se smulgă dar ochiul agățat de grinda podului îl trase în jos. Vasilie îi slăbi gâtul din strânsoarea lațului.

— Ți-am spus să nu te miști că te gâtui! Așa ți se cuvine. Lasă-i cioarecii jos, Ionică, să se bucure dimineată muierile de mädularul lui... Mi te-ai bătut destul cu pumnul în piept, mama ta! Că ești gazdă! Na! Mai dă-ți și acuma. Noi mergem la moarte și tu stai acasă. Ți-am dat ca să-ți aduci aminte de noi, cât îi trăi!

— Cât îi trăi! mormăi și Tănase urnindu-se din loc.

Dumitru Mircea

ROATA MORII

Versuri din tot sufletul dedicate unor perceptorii epurați, ofițeri deblocați, popi „democrați”, avocați radiati, negustori lichidați, poeți blestemați, chiaburi demascați și altor ... „intelectuali adevărați”, ce obișnuiesc și astăzi să cânte, cu noimă politică, vechiul cântec „Roata morii se 'nvârtește.” Deci ei vreau să spună că se 'nvârtește așa ca să ajungă iar ei și ai lor deasupra. Însă eu arăt că roata se 'nvârtește dar tot nu le reușește. Prin roata morii înțeleg vasăzică urmarea evenimentelor, mersul istoriei.

I. O.

Se 'nvârtește roata morii,
se 'nvârtește tot mereu,
clătinând din greu ușilorii
și 'ngânând cântecul meu —
se 'nvârtește, se sucește,
niciodată nu stă 'n loc,
valul spumegă, stropește,
dar tot vine la soroc.
Noi o 'mpingem înainte
de se 'nvârte roata morii!
Dar voi n'aveți pic de minte
și glumiți cu muncitorii:

voi visați încă plăcinte
și-alte lucruri iluzorii.
Eu vă spun: luați aminte —
se 'nvârtește roata morii!

Noi o facem să se 'ntoarcă,
muncitorii cu ciocanul,
cioca-boca, dați să meargă
și-o scoatem la mal cu Planul,
Înc'un plan ceva mai mare
și-am pus dușmanul pe jos
iar pe noi ne-așteaptă 'n zare
socialismul luminos.

Noi o 'mpingem înainte
de se 'nvârte roata morii,
dar voi n'aveți pic de minte
și glumiți cu muncitorii...
Dați flăcăi! și țineți minte
vremea Iancului și-a Horii!

Despre noi, ne ținem bine.
batem și noi pe cât știm —
Uniunea ne mai vine
'n ajutor când obosim.
Numai dincolo de mare
se agită corbi flămânzi
și visează să-și prepare
din carnea noastră de prânz.
Of! domnule președinte
de fabrici și teritorii:
n'aveți niciun pic de minte
de glumiți cu muncitorii —
eu vă spun: luați aminte,
se 'nvârtește roata morii!

Este 'n Anglia unu' Churchill,
instigator pătimas,
pân' și caprele și porcii-l
știu de mândru și poznaș —
și-or mai fi vreo sută bună
de domni cu bănci și fabrici
care iar ar vrea să pună

umerii noștri sub bici;
ăștia vă sunt democrații,
respectabili vel-faliți!
De-aia, fără perorații,
vă spun, numai ea să știți:
n'aveți niciun pic de minte
de glumiți cu muncitorii;
eu vă spun: luați aminte —
se 'nvârtește roata morii.

Se 'nvârtește roata morii
pe sub viscole și ploii,
prin înfrângeri și victorii —
dar nu merge cum vreți voi,
vanzătorii, trădătorii,
cătore foame și război:
se 'nvârtește roata morii,
da 'nainte, — nu 'napoi!
Știu eu cine vă comandă
și de cine-mi sunteți duși:
Tito și ceilalți din bandă,
socialiștii cu mănui.
Ce mănui v'asda eu vouă,
câini ascunși după perdea!
Dascăli patruzeceșinouă
minte nu pot să vă dea.
Căci voi n'aveți pic de minte
și glumiți cu muncitorii:
voi visați încă plăcinte
și-alte lucruri iluzorii.
Eu vă spun: luați aminte —
nu se joacă roata morii!

Se 'nvârtește roata morii
chiar așa precum ziceți,
dar pe voi, provocatorii,
vă zdrobește sub lopeți.
Roata morii nu glumește,
țineți minte ce vă spun:
una-două, cât zici peste
te-a 'ncolțit de-i stai în drum.
Rajk, cât a fost de istet,

vedeți bine c'a s'fcelit-o
și voi ziceți că snteți
democrați, dar de-ai lui Tito.
Dar voi n'aveți pic de minte
de glumiți cu muncitorii;
eu vă spun: luați aminte —
fără milă-i roata morii!

Se 'nvârtește roata morii,
se 'nvârtește tot mereu,
cloca-boca, muncitorii
și țărani dau din greu —
se 'nvârtește, se sucește,
niciodată nu stă 'n loc,
valul urlă, se stropsește,
dar tot se gudură 'n sece.
Noi o 'mpingem înainte
de se 'nvârte roata morii!
Dar voi n'aveți pic de minte
și glumiți cu muncitorii:
voi visați încă plăcinte
și-alte lucruri iluzorii.
Eu vă spun: luați aminte:
se 'nvârtește roata morii!

Ioanichie Olteanu

BALADA ÎNSĂMÂNȚĂRII GRÂULUI DE TOAMNĂ

Am umplut sacii pân'la gură cu grân,
Curat ca lacrima ochiului, fără negară,
Că doar nu degeaba l'am treerat
Și l'am ales de tăciune-a doua oară.
Descântecul i l'am făcut vară de vară,
Cu închinări și vorbe de ocară...

Era o zi călduroasă, la secere,
Eu mă gândeam la umbră și petrecere,
Mă gândeam la fetele de lângă mine,
Cu râsul curat ca spicele pline.
Adunam în grabă mănunchiuri, legam snopii,
Așa cum se cădea să lucrezi pe pământurile popii.
Pe coastă, deasupra noastră, era o turmă de oi
Umbră salcâmilor era îmbietoare...
Popa venea din când în când pe la noi,
Mai făcea câte o legătoare.
Mai făcea câte o glumă, ne vorbea de războaie,
De sfântul părinte Pius, de secetă și de ploaie
După o zi de trudă, seara ne chema la cină,
Și ne dădea și pentru dimineața câte o măsură de faina:

Era bun părintele și avea și moșie mare
Leafă dela stat și de sus o binecuvântare.
Săraci din sat îi lucrau pământurile,
Bătuți de toate năcazurile și de toate vânturile!
Oamenii aceștia n'aveau nici o palmă de ogor.
Nici plugul, nici vitele lor. —
Primăvara îi găsea pe câmp, la gazdă,
Cu piciorul desculț și cu plugul în brazdă.
Nu se bucurau în zilele senine,
Cu cer albastru, de cântecul îmbietor
Al ciocârliei, de trilurile pline,
Ei auzeau un cântec răsărind pe ogor —
Noaptea nu erau fermecătoare,
Oboseala amuțea glasul de privighetoare;
Craiul lor nou nu răsărise încă,
Și peste șes plutea o beznă adâncă!

Și-apoi amăgitoare veneau verile
Cu toate căldurile și toate poverile. —
Seara, se bucura părintele pe marginea vetrii,
De frumusețea naturii și de tăria pietrii.
În grădină se bucura cu pruncii și cu preoteasa,
De moliciunea ierbii subțire ca mătasa.
Și petrecea părintele o vară întreagă,
Da ordine să se prășească și să se culeagă,
Cu vorbe frumoase spunea săracilor să se ia la între-
[cere,

În luna lui Cuptor, când se-apucau de secere
Lui Niculae Păcurarul i-a dat în arândă patru jugăre.
Un jugăr de fânaț și pășunea oilor. —
Cunoștea sărmanul Niculae tăria de bulgăre
Și copiii săi blestemul ploilor!
Dumineca și în zile de sărbătoare
Preoteasca șubă cu cruce în spinare
Și se da pe blestemate și pe lăudate.
Oamenii trudiți, mergeau să se odihnească,
În biserică pe lafa dumnezeiască...

La Niculae Păcurarul, pe la răsăritul găinușii
Se cântăreau țâțânile ușii.
Și cu noaptea în cap pe vremea cântatului,

Se aprindeau lămpașele satului.
Săracii dibuiau în ogrăzile lor,
În poiețile de gazde s'auzeau sudalmele slugilor.

Toamna cobora cu belșugul în vine.
Cu hotarul despuiat și cu buțile pline.
Acum chiaburii satului împart cucuruzul a triia,
Cu săracii, că lor atâta li se cuvine: simbria —
Că ei au prășit numai și au eules belșugul,
Dar nu-i al lor pământul, nici sămânța, nici plugul.

Greu vuia pădurea, se scuturau plopii;
În casă, la căldură, se adunau la vorbă prietenii popii.
Notarul și Petre a Bogatului, —
Era mare noroi pe ulițele satului!
Un cântec auzeai isbucnind în taină,
Îl purtau palmașii podoabă sub haină:

Cade frunza în zăvoi,
Vine toamna pe la noi,
În fântână, 'n buturoi
Numai apă și noroi;
În pădure dorm copacii,
În bordeie stau săracii,
Lângă botul cald al vacii.
Fumegă 'n vatră butucii.
Plâng femeile și pruncii;
Fân în iesle, și bucate
De cu vară-au fost gătate —
Vin agenții după dare
Cu registre și dosare,
Și jândarii cu pistoale.
După grâu și după țoale.

Sar în țandări ușile,
Sângeră cătușile,
Flutură dosarele,
Se golesc hambarele,
Rag în uliți vitele,
Bietele, lovitele;
Au prădat puținul marii,
Perceptorii și primarii,

Casierii și jândarii
In cătușe mâinile
Stau cu săptămânile!
Strigă 'n largul văilor
Sângele flăcăilor:

Vine toamna pe la noi.
Cade frunza în zăvoi,
Și-i mocirlă 'n buturoi,
Mama voastră de ciocoi!
Așteptăm săcurile,
Ne-așteaptă pădurile,
Gândul zboară 'nspre păduri,
Ai pleca și nu te 'nduri...
Mama voastră de chiaburi!

Și cânteul a răsărit ca un izvor de viață,
In inimi a crescut ca o furtună,
Și într-o zi l-au strâns săracii 'n brață
Și au pornit la lupă împreună.
— De-acum jupâni chiaburi, vi s'a cam dus veleatul —
La sapă și la coasă o să ieșiți și voi,
Un an sau doi, pân'o să tragem brazda
Peste pământul vostru, de-a-lungul și de-a-latul.
Luăm și noi acum cetera 'n mână,
Să-i tragem o zicală pân'la capăt, —
O să durereze mai mult de-o săptămână,
Că nici odată soarele nu va mai da în scapăt!
Parcă vă prinde tusea cu junghiuri
Când vedeți copiii slugilor la școală,
Când porniți la lucru până 'n ziuă;
Părintele zice: — „Și lumea asta, a dracului boală“!

Așa e, părinte, vremea nu stă pe loc!
Planurile noastre vă lovesc în față ca niște palme
de foc. —

Nu vă bucură ploaia, nici raza de soare,
Nu vă simțiți bine în jur cu atâta viață,
Și cu atâta sgomot de tractoare!

Jocul e pornit, îl veți duce până la capăt:
Zicala asta o să vă îngroape averea voastră bătrână, —

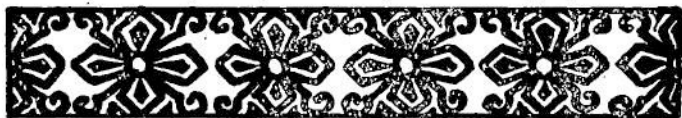
Niciodată soarele nu va mai da în seapăt,
Că doară am luat și noi odată cetera în mână!

.....
Dinspre Miazăzi a început să bată vântul.
Eu imi pregătesc uneltele pentru arat pământul.
Măine zorile mă vor găsi în bucurie
Cu sufletul și brațele desfășurate în câmpie,
Mă vor găsi înspre hotarul răsăritean,
Unde voi ascunde grâul în brazda acestui an.

— Fraților, vă chem pe toți cu voce tare:
Să pornim înfășurați în vâlul toamnei senine,
Și să ascundem jarul grâului bine,
În brazda fierbinte a celor patru hotare!

Ioan Horea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BALADA CU CHIABURUL ȘI PÂNDARUL

Noaptea a fost cu lună.
Stele deloc.
Nori suri imbrobodeau cerul ca o cunună.
Peste căsuțele albe și mici
Incremenise o tăcere de piatră —
sătenii mânau poreii la jir pe pricei
în tindă, ori înăuntru pe vatră.
Încet când ceasul arăta poate douăsprezece
sălcile în lungul pâraului morii,
iscară în foi un vânt subțire și rece
care începu să poarte sub lună norii
și să o acopere ca un perete.

Despre sat, fie spus în treacăt,
că e sărac din cale-afară.
Pământu-i slab; e bogat
doar al chiaburului Toader Săcară
și-al lui Ion Cuțitașu ce are casă e'un cat.
Mai are satul o avere trasă delaăștia doi:
via cea mare și pădurea din dealul Vătoi.

Intunerecul se'ndesă ca o plasă.
Satul tot doarme. Casa c'un cat
se năzare prin besnă borțoasă.
Poarta scârție. Cineva a plecat.
Cineva care are barba nerasă
Și burta crescută și părul vâlvoi,
cineva care turbă de ură în casă
a șters-o spre dealuri hoțeste — strigoi.

Și bezna îl poartă în brațele ei
pe drumul ce duce 'n pădure.
Ochii îi sunt de scânteii.
Are în mână săcure.
Norul mai face perete sub lună
semn că și ceru' l-ajută.
Stupește în palme. Își face o cruce.
Și intră 'n pădurea tăcută.

In vie focul ardea pe-un răzor
în mijlocul coastei, la nuc.
Cu pași de pisică și ochi de fosfor
străjuia flecarni Păpuc.

Freaseurile scânceau sub picioare.
Frunzarul zângănea useat.
Pe omul neras îl năpădisese sudoare
și tremur și zâmbet ciudat.
Părea că e prins de beție drăcească,
părea că tumultul pădurii l-a prins,
părea c'a aflat o comoară regească,
părea c'a luptat cu'n dușman și-a învins.
Hăt, vine în miezul pădurii!
Genunchiul proptise stejarul,
mâna aprinse chibritul,
chibritul atinse frunzarul.

Norii de sub lună se duc.
De pară-i pădurea și zarea.
Din vie, pândarul Păpuc
zărește pe deal arătarea
ce fuge spre sat ca nebună
cu părul vâlvoi

cu fața ascunsă de lună
în palme, cu trupul greoi.

Pândare, te ține pândare
mai e până'n sat o bucată
și nu cumva cea arătare
s'o faci pe nevrute scăpată.
De iepure, fă-ți pasul, grabnie
calea să-i tai în Dumbravnie.

În goană pornește pândarul
spre sat, tot ținând prin mălaie.
Pădurea își tremură jarul,
amenință noaptea bălaie.
Dumbravnie.

Pândarul așteaptă.

Arătarea deabia mai răzbește.
E-aproape. Spre el se îndreaptă
orbiș. Nu-l zărește.

Obrazul îl ține în palme
săcurea-i atârnă de braț,
are mersul și mișcările calme.

Papuc mai vioi ca oricând

îi sare deadreptu'n spinare.

Cu degete groase îi strânge grumazul
și strigă cât poate de tare:

„Săteni! de grabă să sară

că arde pădurea. Amnaru

l-a scăpărat Ion Cuțitașu

da' l-a prins în Dumbravnie Pândarul!”

Pădurea au stins-o cum au putut
până s'a făcut dimineată.

Oamenii au învățat ce au de făcut.

Chiaburul a intrat la temniță pe viață.

Aurel Rău

Critica

NAȚIONALISM ȘI COSMOPOLITISM ÎN CULTURA ROMÂNĂ

Cu 60 de ani înainte, marele Caragiale observase cărdășia care lega, dincolo de vorbe, pe exponenții celor două atitudini, a naționalismului sovîn pe de o parte și a cosmopolitismului pe de altă parte, atunci când a pus față în față, într'un duel avocătesc pe Farfuridi și Cațavencu, între care orice împăcare pare la prima vedere imposibilă. Încă odată practica, însă, a șters diferențele „teoretice”, fapt care se adevărește în finalul actului IV al piesei, unde se demască, cu o lucidă clarviziune, fondul comun de interes ce leagă în dosul cuvintelor pe toți exploatorii într'olaltă.

Ce vrea Farfuridi? Câteva cuvinte din discursul aparent ilogic sunt lămuritoare:

„Dacă Europa... să fie cu ochii atințiți asupra noastră, dacă mă pot pronunța astfel, care lovese societatea, adică fiindcă din cauza zguduirilor... și... idei subversive... și mă'nțelegi, mai însfârșit, pentru care în orice ocaziuni solemne a dat probe de tact... vreau să zic într'o privință, poporul, națiunea, România..., țara în sfârșit... cu un bun simț, pentruca Europa cu un moment mai nainte să vie și să recunoască, dela care putem zice depandă...”

Așadar, Farfuridi e cu ochii ațintiți asupra Europei, a Europei antirevoluționare, a absolutismului, desigur; el crede în „cumințenia” poporului, are frică totuși de ideile subversive și pentru asta invocă tutela Europei sale, mai apropiată siesi, decât propriul neam. Nu e greu să recunoaștem aici poziția întregii clase dominante dela noi, a burgheziei trădătoare și a moșierimei dela 1848, 1907, 1940, până astăzi.

Atitudinea lui Cațavencu diferă numai formal, teoretic, din motive de tactică electorală, de aceea a lui Farfuridi:

„Nu voi, stimabile, să știu de Europa D-tale, eu voi să știu de România mea și numai de România...”

Cațavencu este naționalist, el cântă în struna șovinismului, a izolării naționale, sperând a cuceri o popularitate ieftină. Dacă cel dintâiu căutase să „închinsă” țara Europei reacționare și ideologiei acesteia, nu e greu de recunoscut în cuvintele celui de al doilea tendința ce se va tot afirma la noi de a trezi în popor naționalismul îngust, limitat, exclusivist, izolând astfel poporul și împiedecându-l de a intra în contact și de a-și însuși orice element al ideologiei și al practicei revoluționare ce se afirmă odată cu întărirea proletariatului, pretutindeni pe continent.

O serie de cercetări în domeniul istoriei literare, apărute în ultimii doi ani au arătat și arată neobosit cât datorează epoca de înflorire a literaturii noastre dintre 1870—1910 mișcării de idei ce a însoțit primele înjghebări de organizații politice muncitorești dela noi. Se poate susține hotărît astăzi că realismul critic, nota de protest viguros împotriva injustiției sociale, democratismul și largul interes pentru problemele sociale manifestat de scriitorii cei mai reprezentativi ai epocii, un Eminescu, un Caragiale, un Coșbuc, Creangă, Slavici, Delavrancea, Vlahuță, etc. — toate aceste trăsături au încolțit în condițiile și în ambianța ideologică născută din existența mișcării socialiste în țara noastră și a mișcării muncitorești în general. Pentru martorii dezvoltării literaturii noastre în secolul XX, și mai ales după primul război mondial, atunci când burghezia a trecut la atac direct împotriva oricărei mișcări cu caracter real progresist, pare de necrezut ecoul larg,

statornic pe care lupta și ideologia clasei muncitoare l-au aflat la majoritatea scriitorilor noștri din secolul al XIX, influențându-i în bine, apropiindu-i de realitatea socială. Pare cu atât mai de necrezut, cu cât istoria și critica literară burgheză de după primul războiu mondial, au ignorat cu bună știință și cu rea credință acest fapt, deși premisele unei critici sănătoase, pornind dela cercetarea obiectivă, reală, științifică a fenomenului literar, fuseseră stabilite cu decenii înainte de Dobrogeanu-Gherea. Că exemplul lui Gherea a fost uitat, ne-o arată clar modul cum a înțeles în general critica și istoria literară burgheză, de după 1900, dar mai ales dintre cele două războaie să interpreteze scrișul și atitudinea celor mai reprezentativi scriitori ai noștri din trecut.

Cunoaștem prea bine linia naționalistă, fanatică, mistică și rasială, pe care au mers o parte din critici și eseisti burghezi, începând cu unii semănătoriști, dar mai ales gândiriști (Nichifor Crainic, Nae Ionescu, Nicolae Roșu, etc.), ortodoksiști, „panromâniști”, „trăiriști întru românism”, premergători ai legionarismului și chiar legionari. Unele rătăcirii ale gândirii eminesciene (gazetăria sa), canalizarea falsă a revoltelor sale sociale în direcția xenofobiei și a unui fel de mistică feudală au devenit farul conducător al ideologilor „despicători de istorie”, care au făcut astfel din profilul eminescian de acuzator nemilos al injustiției sociale burghezo-mosieresti, atașat cu trup și suflet cauzei celor exploatați — un fel de arhanghel nepământesc, sunând din trompeta instigării rasiale. Dar Bălcescu? Gândirea revoluționară-socială a scriitorului a fost complet falsificată prin îngroșarea voită de către istoricii naționaliști a unor reziduuri mistico-providențialiste întâlnite în opera sa. Autorul „Stări sociale a muncitorilor plugari” a ajuns astfel să fie cunoscut dealungul câtorva generații în special ca teoreticianul mistice naționaliste, ignorându-se voit atitudinea hotărâtă a luptătorului pașoptist în problema țărănească, împotriva mosierimii și a marelui burghezi trădător, sau poziția sa net democratică față de revoluția maghiară dela 1848, în funcție de care a definit atitudinea revoluționarilor români din Ardeal.

Dar teoriile asupra „specificului național“ al culturii române, teorii așezate pe baze idealiste, iraționale? Dar discuțiile odioase de istorie literară, întreținute în spirit dușmănos, asupra interferențelor culturale româno-maghiare, de pildă, sau asupra originii etnice a cutărui scriitor? Dar atitudinea față de folclor și de poezia populară, cu accentul pus pe cultivarea superstițiilor, religiosului, etc.? Dar tendința, devenită aproape o manie către 1940, chiar la unii critici cunoscuți înainte ca dușmani ai iraționalismului (Pompiliu Constantinescu), de a sonda „abisalul“, abisurile subconștientului scriitorilor, pentru a funda astfel un „specific al rasei“? Exaltarea naționalismului mistic, agresiv, dedus din operele scriitorilor nostri clasici, de către critica și eseistica românească de dreapta, constituie un aspect important al acțiunii de desorientare a maselor, de educare în spiritul sovinișmului, al urii între popoare și între naționalitățile conlocuitoare. Editura și revuistica burgheză, presa fascistă, cu acele note otrăvite din pagina a doua a ziarelor, manualele, catedra universitară adesea și cea de liceu și mai des, si-au îndreptat ani de-a rândul tirul împotriva tuturor tradițiilor democratice, progresiste, realiste ale literaturii noastre, pentru a le neutraliza efectul salutar asupra publicului și în special a tineretului. Pe de altă parte, în anii dictaturii antonesciene și chiar înainte încă, s'a încercat prin toată această falsificare grosolană să se înseleze o justificare culturală, ideologică, în fața poporului, a acțiunilor criminale pe care clasa dominantă de la noi le-a dus împotriva tuturor forțelor democratice (înăuntrul țării, partidul comunist român), culminând cu agresiunea împotriva Uniunii Sovietice.

Târâtă de clasa dominantă în toate aceste acțiuni, România regimurilor putrede din trecut a fost totuși numai un pion dintr'un front ideologic și politic mult mai vast. Metodele arătate, departe de a fi noi, au fost folosite pe a scară mult mai mare în cadrul fiecărei culturi naționale de către clasa dominantă respectivă, în principalele țări capitaliste, în special în cele fasciste.

Cele două fețe ale naționalismului, una mieroasă,

cealaltă încruntată (pe de o parte comedia ipocrită a unității de interese, a unității culturale dintre exploatați și exploatați în cadrul națiunii, jucată pentru captarea încrederii maselor în clasa „lor” conducătoare; pe de altă parte, șovinismul, ațâțarea în popor a urei sălbatice față de alte popoare, pentru justificarea poftelor de cotropire, de dominație, de revanșă ale clasei dominante, ca și pentru a desbina forța unită a clasei muncitoare de pretutindeni); așa dar, aceste două fețe ale naționalismului burghez și-au imprimat pecetea asupra tuturor „culturilor naționale” dezvoltate la adăpostul regimurilor exploatare din țările capitaliste mari și mici.

*

Spectacolul n'ar fi complet însă, dacă intriga nu s'ar complica din bună vreme cu încă un aspect pe care până nu de mult îl oferea în special viața culturală a țărilor mici, înapoiate, dependente de marile capitaluri străine (cazul României din trecut), și pe care astăzi îl oferă chiar culturile dominante ale unor țări altădată puternice economiceste și cu mare influență culturală în afară (cazul Franței actuale). E vorba despre problema atât de acută astăzi a cosmopolitismului, manifestare pe plan ideologic și cultural specifică mai ales epocii imperialismului, prin faptul că însoțește pretutindeni tendințe de acaparare de noi teritorii a marilor puteri monopoliste, în luptă pentru instaurarea dominației mondiale. (In momentul politic actual, cosmopolitism înseamnă în special tendința ideologiei și culturii dominante americane, purtată în numele modului de viață și de gândire american, de a gătui culturile naționale ale popoarelor, individualitatea lor, conștiința și demnitatea lor națională, căutând astfel să obișnuiască popoarele cu ideea pierderii independenței și suveranității lor, în numele suprastatului mondial și al civilizației americane. Politica cosmopolită poate fi numită astăzi, de către toți cei ce țin la patrimoniul culturii proprii și la independența națională, tendința naționalismului agresiv al trusturilor americane, de a narcotiza voința de liber-

tate a popoarelor, de a le face mai docile. **Politica cosmopolită** duce și a dus din totdeauna **naționalismul burghez** al metropolelor și al statelor imperialiste în colonii, în țările dependente, ca și în cele cucerite sau ocupate.

Cosmopolită pur și simplu, devine în schimb cultura dominantă a burgheziei, a moșierilor și a rămășițelor aristocratice din toate țările în subordine, în care invadatorul, intrat sub o formă sau alta, găsește repede aliați în clasa stăpânitoare, lasă și trădătoare la cauzei propriului neam. **Cosmopolită** și totodată **naționalistă** este de pildă cultura și ideologia decadentă a burgheziei franceze actuale, servilă și neputincioasă în fața invaziei americane, dar agresivă în justificarea războiului din Viet-Nam, dornică de a-și menține dominația colonială, întreținând pentru aceasta în poporul francez un spirit „colonialist”, hrăpăreț.

Și mai puternică este acțiunea exercitată de ideologia reacționară a statelor imperialiste — America, astăzi, Franța, Anglia, Germania, în trecut — asupra popoarelor mici, sau deșteptate târziu la o vieată spirituală mai intensă. În astfel de țări, semi-feudale până târziu, clasa parazită a moșierimii a rămas în genere parazită, tributară altora și pe plan cultural; în ce privește burghezia, poziția sa de democratism progresist se transformă foarte curând în reacționarism, conducând la manifestări anti-populare, din pricina maturizării politice rapide a acestor popoare, în perioada organizării proletariatului și a manifestărilor lui revoluționare, fapt care înspăimântă burghezia. Schimbarea de atitudine se observă numai de câțiva ani pe plan cultural, ideologic, prin apariția tendințelor de diversiune, de mulcomire a urei de clasă născându-se și de atâtare a urei șovine între populațiile oprite. Ne mai aflând vreo rațiune în a sprijini ridicarea poporului spre cultură, dimpotrivă, urând cu vehemență partea cea mai ridicată a acestuia — proletariatul — temându-se de el și disprețuindu-l totodată, clasă dominantă a burgheziei și a moșierilor își caută sprijinul în afară, găsindu-l la burgheziile apusene monopoliste, unde află și hrana spirituală corespunzătoare care îi satisface gusturile și înclinațiile. E fapt cunoscut astăzi cam ce

lei de ideologie, cultură, artă promovează această burghezie și rămășițele aristocratice asimilate, ca și armata de intelectuali — zeloși propagatori ai domniei banului. În niciun caz, tendințele ideologiei revoluționare-democratice, proprii de fapt unei faze de mult depășite a capitalismului și cu atât mai puțin realismul ca metodă de interpretare a realității, în artă și literatură; este știut doar că acestea au intrat ca parte integrantă, organică în cultura nouă, progresistă, dusă înainte la exploatarea, anti-burgheză, cu un cuvânt, cultura proletariatului și a intelectualității progresiste, legată de mase. Cultura burgheziei actuale a putut în cel mai bun caz să denatureze (lucru pe care nu obosește să-l facă mereu) sensul propriului său trecut de luptă, streină fiind de idealurile lui. Singură cultura legată de popor, cultura proletariatului, poate pretinde de drept cuvânt că-l continuă în spiritul just. Dimpotrivă, ceea ce caracterizează cultura burgheziei și a păturilor sociale „controlate” de ea este tocmai reacționarismul ei, antidemocratismul și antirealismul. — caractere care iau forme tot mai decadente și mai violente pe măsura putrezirii capitalismului. Asemenea caractere tind să se propage pretutindeni acolo unde capitalul monopolist pătrunde.

Așadar, maturizarea rapidă a proletariatului internațional în cursul ultimelor decenii a provocat o îmbătrânire rapidă a burgheziilor locale, care caută leac de bătrânețe și arme de apărare împotriva agenților primejdioși ai organismului ei social — la surorile lor cu mai multă experiență din țările imperialiste. Cultura clasei dominante locale (amestec burghezo-feudal-clerical de cele mai multe ori) devine astfel cosmopolită. Ea nu-și mai află rațiunea de existență în comunitatea de interese cu propriul popor (deși pretinde contrariul și ar vrea ca poporul s-o creadă), devine indiferentă, chiar opacă și dușmănoasă în problema cultivării tuturor acelor însușiri care se afirmă și care aparțin propriului neam, însușiri pentru care nutrește scepticism și dispreț; sprijinul și mângâierea ei ajunge să fie tocmai imitarea servilă a tiparelor culturilor dominante, reacționare și decadente, din principalele țări imperialiste, simultan sau succesiv,

„Modul de viață“, filosofia zilnică, gusturile, moda, capriciile, ambițiile, idealurile și iluziile — acestea în ceea ce privește partea plăcută a vieții —, apoi metodele de dominație, armele, ipocrizia, demagogia — acestea din punct de vedere „profesional“ — tactic, în fața pericolului popular —, iată ceea ce imită și împrumută sora mai mică dela surorile mai mari, întâiu burghezia și intelectualitatea legată strâns de ea, apoi mica burghezie, în cercuri tot mai largi și mai degradate. Cosmopolitismul este astfel în mâna burgheziei o altă armă (alături de naționalism) folosită cu acelaș scop: abaterea atenției dela problemele principale sociale, dezarmarea încrederii poporului și a intelectualității legate de el, în propriile forțe, așadar cultivarea complexului de inferioritate în creatorii de artă și de valori culturale legați de cauza propriului neam, subsumarea și considerarea eforturilor proprii în funcție de scara de valori a culturii putrede a imperialismului, respingerea brutală și ostracizarea tuturor creațiilor cu adevărat patriotice și democratice atunci când acestea nu respectă codul naționalismului îngust sau al cosmopolitismului. Pe deasupra, cosmopolitismul mai convine de minune burgheziei pentru că răspunde aspirațiilor ei spre o viață trăită în ambianța intercontinentală a aristocrației banului. Căci nu trebuie uitat din vedere acest lucru: cosmopolitismul este naționalismul marelui capital expansionist, care în înțelegere cu burghezia trădătoare locală (ce-și rezervă partea sa din beneficii) pregătește justificarea ideologică a invaziei streine, pentru a dezarma orice împotrivire. Cu alte cuvinte, deci, cosmopolitismul este pregătirea sau desăvârșirea cuceririi economice și politice a cât mai multor piețe, de către o mare putere dinafară, prin organizarea frontului ideologic și cultural intern, în colaborare cu resturile aristocratice și cu burghezia indigenă, gata din lașitate la orice compromis.

„In condițiunile actuale, — cum s'a mai spus — cosmopolitismul reprezintă ideologia dominației americane asupra întregii lumi, ideologia înăbușirii independenței și libertății popoarelor, mari și mici, ideologia colonizării continentului european — și nu numai a celui european“.

S'a putut observa din paginile precedente metoda folosită de o parte a criticei și istoriei literare burghize din țara noastră, în direcția denaturării naționaliste, șovine a trecutului cultural. Desigur, cercetarea se poate extinde asupra tuturor aspectelor esențiale ale culturii și în primul rând asupra literaturii și artei propriu zise, apoi a istoriei și gândirii filosofice burghize dela noi, din perioada de după 1920, mai ales.

S'a putut vedea, în continuare, că naționalismul cel mai sălbatic este în ultimă instanță o armă în mână burghizei (somnifer și pumnal totodată) și că în cealaltă mână ea ține cosmopolitismul, formulă vrăjită care sub aparența inofensivă și vag democratică a „cooperării” internaționale, a „comunității” culturale dintre popoare, ascunde vânzarea avutului și independenței naționale. Ceva mai mult, chiar. De când România modernă a intrat în sfera de interese a marilor puteri monopoliste, din momentul în care statul burghezo-mosierimii a început să cadă la învoială cu guvernele finanțelor streine, asigurându-și beneficii considerabile din concesiuni tâlhărești făcute pe spatele poporului, — sector ideologic-cultural al politicii clasei dominante românești nu întârzie să înregistreze fenomenul foarte semnificativ al împletirii desăvârșite dintre **naționalism** (ca metodă „cu priză” asupra maselor) și **cosmopolitism** (politica justificării trădării, politica înstreinării fățișe de popor și a aluneării complete în brațele invadatorului), prin adaptarea oportună a aparatului ideologic și afectiv naționalist în funcție pe cât se poate mai mult de interesele și politica statului imperialist penetrant, fie el Franța, Anglia, sau Germania. Naționalismul burghizei noastre, golit de orice conținut progresist, ajunge astfel chiar dela început o remorcă a cosmopolitismului, iar problema care se pune este numai de a identifica modul cum se reflectă pe plan ideologic-cultural, dealungul celor 80 ani de existență ai României regimurilor „istorice”, menuetul jucat de clasa dominantă dela noi în compania succesivilor cavaleri ai imperialismului occidental. Prin manifestare cu răsunet destul de viu în mase, a împletirii dintre naționalism și cosmopolitism trebuie căutată în anii următori revoluției

dela 1848, până la 1880, în cunoscuta lozincă a „gintei latine“, formulă a marei burghezii franceze de sub Napoleon III, pentru uzul țărilor latine din Europa și America Latină, care, adaptată apoi împrejurărilor, a circulat la noi în continuare sub forma locului comun al „sorei noastre mai mari“, Franța. Răsunetul în mase își are explicația în vivacitatea amintirilor poporului român despre Franța revoluționară; nu trebuie ignorat, deasemenea, aportul educației naționaliștilor ardeleni, popularizatorii „ideii latine“ la noi. Succesul în mase al acestei formule nu trebuie să ne înșele, însă, asupra conținutului și sensului real, diversionist și reacționar, care se găsește la baza impunerii în cultura noastră a acestei înrudiri spirituale și nu numai spirituale. Interesantă este în această privință atitudinea a doi dintr-o scriitorii noștri, Alecsandri și Caragiale, unul dând expresie poziției de clasă a moșierimii și a marei burghezii, celălalt satirizând tocmai această clasă. Primul, devenit poet al Curții și diplomat, cântă „ginta latină“, felicitându-se pe el însuși cu o lipsă de modestie mișcătoare, pentru faptul de a fi adus țării laurii victoriei, premiul I la concursul dela Montpellier, pentru cântecul său, considerând succesul obținut la fel de important pentru țară ca și victoria oștilor româno-ruse asupra Turcilor, în războiul pentru Independență din același an. Cel de al doilea, Caragiale, surprinde cu obișnuita-i pătrundere, caracterul demagogic al acestei lozinci, demascându-i fondul reacționar prin gura lui Farfuridi, dușmanul „ideilor subversive“, dar amic al „bunului simț“ și al „probelor de tact“ de care a făcut dovadă adeseori burghezo-moșierimea, în fața străinătății... „pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de ginte latine însă...”

Unde a dus această politică a „gintei latine“ în cadrul căreia locul principal îl deținea „sora noastră mai mare“, Franța? La o înfeudare aproape completă și pe plan cultural al clasei dominante și a păturilor sociale de sub influența ei față de cultura dominantă, tot mai mult reacționară și decadentă a Franței. La transformarea țării noastre într-o colonie a Franței, unde totul se putea măsura cu etalonul francez, unde

totul maimuțărește Franța, unde totul era francez la proporții degradate, „orientale“. Astfel a început să-și facă loc printre intelectuali legăți de burghezie convingerea (moșierimea și marea burghezie o avusesse totdeauna) despre inferioritatea culturii române și a capacității creatoare a Românului, despre inferioritatea prin definiție a oricărei încercări de cultură românească originală, atâta timp cât nu se „europenizează“, cât nu se identifică, deci, cu telurile culturii occidentale, — ale cărei culturi? — desigur, cultura dominantă reacționară a burgheziei, a presei și propagandei deșănțate imperialiste, a intelectualității burgheze și aristocratice suprarafinate, legată prea strâns de modul de viață burghez pentru a mai încerca vreo reacțiune, sau a intelectualității dezorientate, căzută până la urmă în mrejele tuturor diversivunilor burgheziei.

Situarea burgheziei noastre pe poziții ultrareacționare după primul războiu mondial, datorită transformării țării noastre în avantpost al capitalismului împotriva primului stat socialist, a grăbit și intensificat și mai mult tendința de a importa fără niciun discernământ inovațiile culturale de ultimă oră ale Apusului, transplantându-le în „micul Paris“ al Orientului (București), care devine astfel mușteriu cel mai credincios al drogeriei franceze, la propriu și la figurat. Așa se explică alunecarea unei bune părți dintre oamenii noștri de cultură, tineri și bătrâni, artiști, scriitori, oameni de știință, în mlaștinile decadentismului, ale servilismului cultural față de cultura dominantă a metropolei pariziene și apoi și a altor metropole. Este-tismul, formalismul, lipsa de interes față de problemele reale ale societății românești, fuga de realitatea românească privită cu dispreț, iluiza stupidă că a fi european înseamnă să tratezi problemele „europene“ ale străinătății, să pășești în coada științei europene (în filosofie, istorie, etc.) sau măcar să-ți scrii opera într-o limbă „europeană“ (de aici tendința multora de a publica direct în franțuzește, prezentă până nu demult), — iată tot atâtea manifestări, puține, dintr-un șir nesfârșit, ale pătrunderii cosmopolitismului în cultura noastră, prin filieră mai ales franceză.

Cultura română mai cunoaște, prin mijlocirea — în parte — a Junimii, și o altă manifestare a cosmopolitismului, de astă dată de proveniență germană, pătrunsă la noi concomitent cu afirmarea puterii imperiului prusac, spre sfârșitul veacului trecut, până la primul războiu mondial, reluată apoi, cu forțe noi, în anii dictaturii hitleriste. Procesul de încetățenire a spiritului culturii dominante germane la noi a străbătut un drum mult mai greu, fapt explicabil, în parte, și prin trăinicia pozițiilor politice și culturale ale Franței, care găsisse pentru expansionismul său ideologic (alături de cel economic) formula fericită a conlucrării cu naționalismul autohton, în baza „comunității de gintă“.

Chiar dela început, Junimea — având puternice rădăcini în cultura dominantă reacționară a Germaniei, este taxată de naționaliști bucureșteni franțuizi, drept cosmopolită, ceea ce pentru noi astăzi nu înseamnă altceva decât că Junimea înțelegea să imprime culturii noastre alte criterii de valorificare, altă perspectivă culturală, considerată drept streină de neam, pentru colonia franceză dela București. În ce constă acest spirit „strein de neam“ al Junimii? Junimea reprezintă la noi poziția de clasă a moșierimii care se adaptase modului de viață burghez în aspectele de civilizație și de tehnică ale vieții, în direcția așadar a bunului traiu și a huzurului citadin, dar rămânea refractară în fața problemelor sociale pe care transformarea țării noastre spre capitalism le punează cu tot mai mare insistență.

Prusacismul, feudal în conținut, burghez în formă, oglindit în filosofie, istorie, politică, — expresie a clasei dominante germane semif feudale, reacționare, agresive, contrarevoluționare, a găsit dela început un mănunchiu restrâns dar statornic de aderenți tocmai printre acești moșieri și intelectuali, care-și făcuse mai toți educația în Germania. Pătrunderea influenței culturii germane în România avea astfel cu adevărat un aspect cosmopolit, strein, chiar pentru contemporani, în comparație cu osmoșa franco-română, în care cosmopolitismul vorbea un limbaj oarecum mai apropiat de naționalism. Acest înveliș naționalist-local îl va

căuta multă vreme și imperialismul german, pentru a-și impune ideologia sa României, pentru a găsi o justificare ideologică mai „plauzibilă” jafului economic și atacului îndreptat împotriva independenței noastre naționale pe care le pregătea. Un pas înainte în această direcție îl constituie afirmarea tot mai hotărâtă a junimismului ca ideologie a întregii clase dominante burghezo-moșierești din țara noastră, începând cu 1880; în același timp, pătrunderea influenței sale în masa mare a intelectualității mic-burgheze, educată de acum încolo generații de-a rândul în spirit idealist, conservator, „cuminte”, în respectul filistin pentru autoritatea constituită — monarhie sau clasă conducătoare —, în disprețul față de problemele concrete, contradictorii ale vieții sociale, în credința convenabilă regimului într-o metafizică a „imobilității”, etc., toate acestea deprinse la școala idealismului filosofiei reacționare germane de după revoluția franceză.

Orientarea intereselor clasei dominante dela noi spre țările Antantei, în cursul primului război mondial a făcut ca apropierea încercată de imperialismul german pe toate planurile, deci și ideologicește, să rămână în stadiul începutului. Încercarea a fost reluată, două decenii mai târziu, odată cu intrarea României în raza „spațiului vital” al Germaniei hitleriste, în raza planurilor ei de cucerire. Experiența reușește de astă dată mult mai bine, și avem acum prilejul să vedem cel mai izbitor exemplu de conducere a cosmopolitismului celui mai agresiv — fascismul — cu naționalismul cel mai agresiv (legionarismul, militarismul antonescian, ele însele cu pretenții imperialiste). Discriminarea rasială, antisemitismul, mistica feudală — păgână sau religioasă — cultul supraomului, antidemocratismul, ura față de mișcarea și revendicările proletariatului, precum și față de primul stat socialist, — iată punctele de contact mult căutate, la care s'a ajuns datorită alunecării burgheziei noastre pe panta celui mai întunecat reacționarism, fapt care a permis celui mai hrăpăreț stat imperialist din acea epocă să pătrundă pașnic într-o țară, servindu-se, de comun acord cu clasa conducătoare locală, de apăratura ideologică a acesteia: naționalismul cel mai ex-

clusivist. Monstruozitatea unei asemenea situații dovedește cât de jos a coborât clasa dominantă dela noi și de aiurea pe scară decăderii morale, căci, după ce ea însăși a întreținut ani de-a rândul focul de paie cu vâl-vătaie mare al naționalismului „integral“, sprijinit pe tradițiile „sfinte“ ale neamului, ajunge să-și vândă propriul popor sub masca aceluiași naționalism, a dragostei răsunătoare pentru „neam și țară“, operație pe care, dealtfel, ar fi în stare s-o repete oricând, schimbând doar cumpărătorul!

*

Desigur, nu, toată intelectualitatea burgheziei românești de după 1920 a profesat fascismul — formula de amestec la temperatură înaltă a cosmopolitismului german „totalitar“, cu naționalismul local „integral“. În majoritatea zdrobitoare a cazurilor ea a profesat însă un cosmopolitism neînfrânat, deavalma, constituit din teoriile la modă: mistice, iraționaliste, formaliste ale Occidentului decadent. — totul grefat pe o sentimentalitate minoră naționalistă, pe un soi de naționalism cald și ipocrit, care n'avea nimic de a face cu dragostea de popor, de viitorul lui.

Din păienjenişul de tendințe aparent contradictorii (toate având de fapt o bază idealistă) a început să se contureze mai cu seamă după 1930, conceptul **intemeierii unei „culturi majore“** românești, de unde și necesitatea definirii conținutului său. Formula a prins în masa largă a intelectualității (era încă o modalitate a conlucrării cosmopolitismului occidental cu naționalismul, la o temperatură „suportabilă“) și a început să circule în cele mai variate înțelesuri, începând cu cel pur demagogic, pentru uzul întrunirilor „cu intelectualii“, până la cele mai exagerate, cu proprietăți mistice, de legendă, pe care i le conferea o întreagă pleiadă de esești și filosofi ai „fenomenului românesc“ — „trăiriști“, naționaliști, fasciști.

Nu negăm că problema afirmării „majore“ a culturii noastre, problema construirii, înainte de toate, a acestei culturi, este de o mare importanță pentru regimul nostru, pentru poporul român angajat astăzi pe

drumul construirii socialismului. Și, fără îndoială, această problemă nu se va rezolva în câțiva ani, ea este una de durată și va constitui de bună seamă un capitol însemnat printre sarcinile viitorului nostru regim socialist.

Ce însemnează pentru noi, însă, „cultura majoră”? Sunt vii în mintea noastră cuvintele tovarășului Stalin:

„Fiecare națiune, indiferent dacă este mare sau mică, are particularitățile sale calitative, specificul său care-i aparține numai ei și care nu există la alte națiuni. Aceste particularități reprezintă contribuția pe care o aduce fiecare națiune în tezaurul comun al culturii mondiale, completându-l și îmbogățindu-l.”

„Cultura noastră majoră” va fi cultura socialismului trimfător în țara noastră, cultura care va chema la viață și va desvolta în cea mai largă măsură capacitatea creatoare specifică a neamului nostru, prin antrenarea milioanei de oameni ai muncii în acțiunea de educare și culturalizare și prin mobilizarea tuturor forțelor creatoare ale țării, va fi cultura cu un adânc conținut patriotic, moral, uman, proprie morălei celor ce muncesc, având la bază spiritul de solidaritate internațională a oamenilor muncii și convingerea fermă a necesității schimbării revoluționare a lumii, pentru eliberarea definitivă a omului de sub exploatarea semenului său. Cultura aceasta — națională în formă (prin cultivarea optimă a particularităților naționale, așa cum ele din cele mai reprezentative creații ale poporului și ale scriitorilor noștri clasici legați de popor) și socialistă în conținut — nu va fi ruptă de ceea ce înaintașii au dat mai valoros pe tărâmul creației. Dimpotrivă, ea va fi continuatoare firească a culturii progresiste a trecutului nostru, în-susită în mod critic, și a trecutului plin de învățăminte al culturii democrate-progresiste de pretutindeni. Exemplul viu, în plină și măreață desfășurare al culturii sovietice, experiența sa, vastă îi vor sta — cu deosebire — permanent în față.

Acestea și încă multe altele sunt notele constitutive ale conceptului de „cultură majoră românească”.

pentru regimul clasei muncitoare și pentru toți oamenii muncii din țara noastră.

Cu totul altul este conținutul acestei formule pentru burghezia din trecut, pentru intelectualitatea burgheză strâns legată prin interese și mentalitate de capitalism. Un sumar sondaj în direcția, bunăoară, a literaturii acestei epoci va fi destul de concludent. Înainte de toate, însăși expresia de „cultură majoră“ are în accepția burgheziei un sens reacționar. „Cultura majoră“ pe care și-o dorește ea este opusă culturii „folclorice“ și „minore“ a creațiilor populare și a literaturii trecutului, este cultura care ține pasul cu mersul spre putrezire al culturii dominante a Occidentului, cultura care însoțește și reflectă procesul de descompunere a însăși burgheziei române dintre cele două războaie. O asemenea cultură se arată ahtiată după cazurile subtile și complexe de „conștiință“, tăind firul în patru pe nesfârșite pagini de roman, rupând în felul acesta total cu tradiția sănătoasă a realismului critic, care devine în cel mai bun caz „realism“ obiectivist, fotografiere vilegiaturistă, documentar zoologic al vieții românești (Liviu Rebreanu, etc.). Exotismul în poezie și proză, teribilismul americanesc, snobismul, prețiozitatea, — acestea sunt atitudinile de predilecție ale scriitorului și artistului, care pozează pe de altă parte un indiferențism total față de problematica socială. Arta devine un exercițiu gol, „gratuit“, un „lux“, legat organic de îndeletnicirile unei categorii restrânse de rafinați. Imitând exemplul romanului francez sau englez decadent, care-și limitează observația la „lumea bună“ a aristocrației putrede — romanul românesc (literatura feminină, în special) va introduce în paginile sale o întreagă încrengătură a degenerescenței fanariote — sursă inepuizabilă pentru complicații și picanterii epice (D-na Papadat Bengeseu, Gib Mihăescu, etc.). Întreg arsenalul cosmopolit este utilizat: acțiunea se petrece de preferință în localități balneare, mari hoteluri, în timpul călătoriilor, etc., ceea ce permite introducerea unei societăți cât mai amestecate; sunt căutate aspectele exotice ale peisajului românesc (Radu Tudoran, și alții) se face mult psihologism, se desbat teoriile la modă

în artă, sexualitate, etc. Se exaltă în special „bizantinismul“ ca specific al vieții românești, față de care nu se mai ia poziție critică, cum făcuse Filimon, Caragiale, Eminescu; dimpotrivă, se încearcă „reabilitarea“ lui epică, artistică, într'o serie de opere literare care toate au la bază, pasiunea pentru „actul în sine“, pentru „eroul în sine“, pentru „coloarea balcanică“. Pe de altă parte, mulți scriitori par a privi lumea românească din perspectiva, impusă artificial, a vizitatorului strein, intercontinental, amator de exotism. În poezie, evadarea din realitate socială e cel puțin directă: poeții circulă fantezist prin spații și timpuri, cu manualul de astronomie sau cu cel de geografie continentelor, cultivând un lirism superficial, tipic cosmopolit, deprins parcă la școala filmului american: grupul poeților „teribiliști“ dela revista „Kalende“, Stelaru, Tonegaru, etc.

Tabăra estetistă-formalistă a criticii burgheze, de formație franceză, se extiază în fața tuturor inovațiilor acestora, ea însăși teoretizând despre inactualitatea clasicilor (E. Lovinescu), despre necesitatea „urbanizării“, occidentalizării tematicii în artă, — formulă cosmopolită-formalistă ale cărei rezultate se pot vedea în romanele „orașului românesc“ (grupul de romaniere ale cenaclului Lovinescu: Cella Serghie, Ioana Postelnicu, Sorana Gurian, Ticu Arhip, etc.), sau în poezia „spațiilor“ (grupul de poeți, amintit).

Chiar și cultura trecutului, operele înaintașilor în știință și artă sunt interpretate în funcție de teoriile neștiințifice, false, decadente, la modă; istoria, critica literară devine estetistă, formalistă, sub influența celei franceze, sau academizantă, doctorală, dogmatică, „de izvoare“, stilistică, de tip german în care conținutul ideologic al operei este bagatelizat, sau denaturat, iar opera, ajunsă uneori pe mâna literaturii comparate obiect de studiu de sine stătător, devine un mozaic de influențe streine, mai mult sau mai puțin bine sudate, și se face prețuită mai degrabă pentru multiplicitatea ecourilor occidentale pe care le închide întrînsă, ori pentru sugestiile livrești-cosmopolite pe pe care le oferă criticului, — decât pentru valoarea ei reală artistică și educativă. Astfel, prețuirea lui Ca-

ragiale trebuie să iasă pentru criticul român (G. Călinescu) din așezarea lui alături de Courteline, Eminescu devine suma tuturor influențelor tematice și de „idei poetice“ ale romantismului german. Budai-Deleanu este prețuit exclusiv pentru performanța de a fi îngemănat laolaltă atâtea motive literare împrumutate. Exemple de acest gen sunt nenumărate. Nu e de mirare deci că istoria literaturii române se transformă într-o cronică pitorească, cu iz oriental, a acestui pașalâc al Occidentului care este cultura română în mentalitatea unei bune părți a criticii burgheze. O altă tabără, naționalistă, face — cum știm — din literatura trecutului un monument de exclusivism autohton, de mistică naționalistă și de șovinism. Bine înțeles, și aici criteriile de apreciere sunt împrumutate din arsenalul ideologic al naționaliștilor streini: cazul atitudinii revistei „Gândirea“, ale cărei teorii naționaliste-religioase-ortodoxiste sunt direct importate din Occident, fiind adaptate apoi situației dela noi.

Nu mai puțin interesantă este — tot pe această linie a conceptului „culturii majore“ românești — o a treia variantă, pusă în circulație de o categorie oarecum restrânsă de intelectuali burghezi din trecut și prezent, foarte „subțiri“, cărora literatura trecutului național le apare ca un monument mai mult cultural, cu intenții de artă în general nerealizate, sau în cel mai bun caz, ca o literatură minoră, decorativă. Dacă în fața năvalei de decadentism dintre 1930—1940 acești rafinați n'au luat o atitudine precisă, în schimb, astăzi, preferințele lor ne apar limpezi: față de literatura noastră actuală, față de literatura sovietică, ei pozează în indiferenți sau jigniți, pretinzând că aceiași dispreț îl nutresc și față de fenomenul cultural american, socotit mai puțin primejdios totuși pentru destinele artei.

Ce vor în fond acești intelectuali? Ei sunt pentru întoarcerea la izvoarele artei marilor clasici din antichitate până azi. Ei sunt pentru o „cultură majoră“ română, adăpată deopotrivă la fântânile tragediei eline, ale misticei creștine feudale, ale metafizicei idealiste germane și ale moralei lui Proust și André Gide. În limbajul unor asemenea intelectuali revin ne-

încetat nume glorioase, probleme mari — tragicul, misticul, creștinul, eticul..., manifestându-se regretul că literatura noastră, omul nostru, întreaga noastră cultură n'au dat dovada niciuneia din aceste dimensiuni, care singure pot conferi titlul de „europeană“, „mare“, „occidentală“ unei culturi naționale. Așadar, mai multă problematică existențialistă, mai mult tragic, mai multă mistică în literatura noastră!

Nu e greu de ghicit că poziția unor asemenea intelectuali reflectă poziția intelectualului occidental, dezorientat, dezarmat, pretins apolitic, dar făcând jocul burgheziei, eclectic și „obiectiv“, dar în linie reacționară, decadentă; un astfel de intelectual nu poate sau nu vrea să priceapă că literatura nu e o afacere personală, la discreția unui grup restrâns, că ea e tot mai mult o problemă generală, parte integrantă fie a cauzei și a luptei de eliberare a popoarelor și a clasei exploatatoare în cadrul fiecărui popor, fie a arsenalului imperialist de subjugare și de dominare mondială a acestor popoare și a proletariatului în general. Ce semnificație mai poate avea așa zisul dispreț al acestui soi de intelectual față de „cultura americană“? Nu cumva această atitudine nu e decât o cochetărie inutilă de față bătrână nebăgată în seamă, câtă vreme acest intelectual se menține categoric pe poziția „intelectualismului independent“, a „aristocrației intelectualității“, indiferent și chiar ostil față de cauza claselor exploatate față de cauza luptei mondiale a popoarelor pentru libertate, împotriva imperialismului cotropitor. Mai ales astăzi nu se poate întemeia o cultură națională în afara claselor, a luptei dintre clase, care s'a trasformat în momentul de față într-o luptă între două lumi. Folosirea numelor și a exemplelor ilustre ale marilor artiști și oameni de cultură din trecut nu e concludentă. Cultura trecutului, ea însăși, trebuie însușită în mod critic, prin desvoltarea mai departe a tot ce a dat pogresist, valoros pentru umanitate acest trecut, explicând, criticând și respingând însă orice element păgubitor din cuprinsul operelor trecutului, rezultat al influenței pe care mentalitatea claselor exploatatoare a exercitat-o asupra artistului, filosofului, omului de știință, etc. Însă „inte-

lectualii“ noştri subtili tocmai acest lucru nu-l fac. Scoţând la lumină cultura trecutului ca pe o icoană la vreme de secetă, ei înţeleg s'o folosească în cel mai bun caz în sens obiectivist, acceptând-o întru totul, acceptând-o — şi nu din întâmplare — mai ales în ce-ea conţine întrînsa ca mistic, idealist, reacţionar şi decadent. Faptul acesta nu trebuie să mire, cunoscând poziţia echivocă a acestei categorii de intelectuali de factură burgheză, „occidentală“. La intelectualul român o asemenea atitudine nu înseamnă decât încă o notă în plus în statul de serviciu al cosmopolitismului, al ploconirii în faţa Occidentului în descompunere, totul înfăţişat încă odată sub formă amăgitoare a dragostei de neam, a dragostei faţă de „cultura lui majoră“.

Bineînţeles, teoria burgheză a „culturii majore“ româneşti şi-a avut (indiferent de sensurile pe care le-a luat: naţionalism mai accentuat sau cosmopolitism) printre intelectuali burgheziei, şi adversari. Nu puţini au fost şi sunt la noi intelectuali care, plasaţi pe o poziţie net sceptică şi cosmopolită, au ajuns la convingerea despre inutilitatea oricărei străduinţe în direcţia înjghebării şi sprijinirii unei culturi româneşti — cultura unui popor de „scârbe mici“, de „mocoşani“, etc., conform mentalităţii pervertite a multor intelectuali şi semi-intelectuali din trecut care imitau ciocoimea. Atitudinea, aceasta este motivată — de către unii scriitori şi oameni de cultură — prin argumentul practic-negustoresc că micimea ţării şi a populaţiei, raza îngustă de utilizare a limbii române, vor condamna totdeauna cultura română şi orice efort de creaţie din partea unui Român de a rămâne la un nivel „provincial“, excluzându-le din marele circuit internaţional, la care nu pot aspira decât marile popoare: englez, francez, german... Ca exemplu este adus Eminescu, care — spun scepticii noştri — dacă ar fi scris într-o limbă de circulaţie universală, s'ar fi bucurat de cu totul alt renume. Aşa însă, caracterul „intraductibilităţii“ operei sale îl condamnă să rămână poezia naţională al unei limbi vorbită de 15 milioane de oameni!

Tot „intraductibili“ sunt şi Creangă, Caragiale, Sadoveanu, legaţi prin stil atât de intim cu esenţa limbii

române, încât faptul acesta îi condamnă de a nu fi „gustați“ deplin într-o altă limbă. Evident, problema este pusă și de astă dată greșit, formalist, și pe deasupra, în cea mai pură manieră cosmopolită. În timp ce sub regimurile burghezo-moșierești, Caragiale era jucat destul de puțin chiar pe scena teatrelor noastre naționale (pentru a nu mai vorbi de prezentarea lui străinătății) romanul englez decadent și snob, romanul scris într-o limbă de circulație universală, vorbită de 400 milioane de oameni... putea fi tradus în românește și a putut năpădi piața literară românească, până la alungarea aproape totală a cărții românești. Ce a făcut scriitorul și artistul român în fața acestei situații? Cum a căutat el să sfărâme cercul de fier al celor 3000 de cititori ai săi și să-l lărgească? Răspunsul e simplu: scriitorul român n'a făcut aproape nimic în această privință. El și-a continuat, în majoritatea cazurilor, mica lui industrie estetizantă, formalistă, departe de frământările epocii, departe de oameni, tunând și fulgerând când și când ...deasupra unui pahar cu apă, în chip de protest vehement. De un public ceva mai larg s'au bucurat doar acei scriitori, care, sătui de migala meșteșugărească a estetismului, au trecut la marea industrie literară, încercând să concureze marfa streină cu produse autohtone, confecționate însă tot după rețeta occidentală.

Așadar, iată paradoxul: într-o țară cu 15 milioane de Români, dar cu 3000 de cititori de carte literatură românească, scriitorul român se uită cu jind peste hotare, ars de ambiție și de speranța de a fi tradus cândva într-o limbă de mare circulație europeană și extra-europeană. (părerea maselor largi ale propriului popor îl interesează prea puțin), în timp ce o anumită literatură streină, de export, părăsind haina proprie, purtată de circa 400 milioane de oameni, vine și îmbracă straiele modestei limbi române, reușind astfel să ademenască scriitorului nostru ultimii săi 3000 de cititori...

*

Cum ușor se poate constata, întreaga problemă a „culturii majore“ românești în accepția intelectualității burgheze dela 1920 până azi, se axează în jurul celor

doi poli: naționalismul și cosmopolitismul punctele extreme dar în același timp organic legate într'olaltă ale aceleiași sfere — ideologia burgheză, ideologia lagărului imperialist și antidemocratic de astăzi, ale cărei obiective încep să fie pe zi ce trece tot mai bine cunoscute și dejucate. Influența acestei ideologii al cărei campion este în momentul de față americanismul și a rămas în parte expansionismul britanic, am resimțit-o și noi, în perioada dintre 1930—1940 și imediat după 23 August 1944, vreme de încă trei ani, ca o consecință a afirmării influenței politice-diplomatice a celor două state imperialiste, venite în sprijinul burgheziei noastre, până nu demult încă puternică.

E deajuns să se cerceteze manifestările ideologice-culturale, deosebit de frenetice, din anii 1945—1947, pentru a se vedea amploarea pe care începuse s'o ia exercitarea acestei influențe, în toate domeniile de activitate ideologică-propagandistică film, teatru, literatură, publicistică, presă, manifestări publice, știință (statistică, psihologie, sociologie).

Se găsisse chiar o bază națională-demagogică de colaborare a cosmopolitismului anglo-american cu spiritul și mentalitatea locului a burgheziei și a micii burghezii. De pildă, propaganda partidelor „istorice“ nu prididea să exalte în tot acest timp trăinicia reîmpropătată a „vechilor prietenii“, reluarea legăturilor cu vechii „prieteni“ ai poporului român, cu „binefăcătorii“ României moderne, prietenii dinastiei, etc. etc.

O analiză a tuturor acestor manifestări nu s'a făcut încă în mod sistematic. Fără îndoială, o asemenea cercetare ar da la iveală date noi, deosebit de semnificative, în multe direcții, dar în special în ceea ce privește problema pătrunderii cosmopolitismului anglo-american în cultura noastră, și a conlucrării lui cu naționalismul burghez al partidelor noastre „istorice“.

Cât privește urmărirea influenței pe care ideologia burgheziei decadente a Apusului o mai exercită și astăzi asupra unei bune părți din intelectualitatea noastră și lupta de zi cu zi împotriva acestei influențe, această rămâne o problemă de bază pe care Partidul nostru, împreună cu întreaga intelectualitate progresistă, și-a trecut-o printre sarcinile cu caracter edu-

cativ, sarcină trasată deosebit de limpede de tov. Chișinevski în articolul „Munca educativă în rândurile intelectualilor”.

Rostul paginilor de față a fost mai ales acela de a sesiza câteva aspecte desprinse din istoria manifestărilor ideologice ale cosmopolitismului în țara noastră în ultimele decenii, precum și modalitatea conlucrării sale strânse cu naționalismul local burghez, care, odată cu pătrunderea României în sfera de interese a imperialismului, devine un instrument docil al vânzării naționale, la remorca unuia sau altuia din statele imperialiste, un câine de pază mai agresiv sau mai puțin agresiv, mai spontan sau mai puțin spontan, mai vizibil sau mai ascuns în slujba stăpânilor succesivi ai avutului național care se cuvenea poporului.

Corneliu Regman

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LITERATURA MAGHIARĂ DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

BU Cluj / Central University Library Cluj

În luna Noembrie, anul acesta, „*Utunk*“, revista scriitorilor de limba maghiară din Republica Populară Română, a publicat un schimb de scrisori dintre scriitorul sovietic *Surov* și mecanicul *Jegorov*. Această corespondență, plină de învățăminte, ne atrage atenția asupra faptului că în U. R. S. S., scriitorul sovietic merge mână în mână cu cititorul; conlucrează; opera sa e o serioasă mână de ajutor întinsă omului sovietic, pe drumul comunismului. *Surov*, de pildă, a scris o piesă de teatru despre fapta eroică a unui mecanic de locomotivă. Ei bine, după câteva luni se întâmplă că într'adevăr un mecanic săvârșește o faptă de natura aceleia despre care scria *Surov* în lucrarea sa.

Gaál Gábor se ocupă, într'un articol de fond de acest schimb de scrisori dintre *Surov* și *Jegorov*, făcând atenți scriitorii și cititorii maghiari din Republica noastră asupra faptului că societatea socialistă oferă tot alte și alte deslegări ale problemei. În drumul acestă de co-

laborare dintre scriitor și cititor, atât unul cât și celălalt iau parte la clădirea societății din marea epocă stalinistă. Redactorul șef al revistei „*Utunk*” se întreabă în acelaș timp, dacă se poate vorbi de o asemenea colaborare dintre scriitor și cititor, în literatura maghiară din Republica Populară Română? Răspunde singur autorul, că și în țara noastră apar eroi ai întrecerii socialiste și sunt pe cale de a apărea scriitori de tip nou pentru a putea vorbi și noi de o atare colaborare.

Întrebării lui Gaál Gábor putem să-i dăm un răspuns și mai amplu, aducând câteva exemple. Vom aminti astfel, primele semne ale coincidenței dintre condeier și cei ce-l urmăresc în activitatea sa. Și ne vom da seama de schimbarea calitativă intervenită în ultimii ani în literatura maghiară din RPR.

Nagy István, de pildă, a scris o nuvelă despre muncitorii dintr-o fabrică de mobile, care sporesc producția și o fac mai bună, datorită felului cum își pornesc mașinile cu ajutorul unei curele de circulație rapidă. Peste câteva săptămâni, invenția despre care vorbea *Nagy István*, s'a și pus în practică într-una din fabricile de mobile din Cluj, fără ca inventatorii să fi citit nuvela lui *Nagy István* („Face cât o victorie”).

Bónczos István, a scris despre un zidar care, după întoarcerea sa din captivitate, introduce modul stahanovist de a se lucra la clădirea unei case, și nu mult după apariția nuvelii („Zidarii”), au început în toată țara întrecerile socialiste între zidari.

*

Firește, aceste pilde se deosebesc de cele din corespondența Surov—Jegorov, tocmai prin aceea că la noi munca artistului nu are încă o influență așa de mare asupra mulțimii, ca în U. R. S. S. Pe cititorii noștri, nu-i putem încă alătura, nici pe departe, scriitorilor care au dat naștere literaturii sovietice, iar cititorii dela noi nu

sunt încă pe deplin lămuriți asupra rolului pe care trebuie să-l joace literatura nouă. Nu-i mai puțin adevărat, că scriitorii noștri dau o frățască mână de ajutor muncitorului și, datorită traducerilor, lucrările lor sunt cunoscute și de către muncitorii români. Secția maghiară a Editurii de Stat a comentat public romanele lui *Kovács György* și *Asztalos István* în uzinele din Cluj și Arad. Acestor pilde le urmează atâtea altele. Revoluția pe teren cultural își lărgeste fronturile tot mai larg, înregimentându-se la ea tot mai mulți purtători de condei. Aceasta e o dovadă evidentă că în Republica Populară Română se lucrează după percepțiile lui Stalin în materie de politică a naționalităților. Partidul Comunist din România, printr-o luptă consecventă și prin munca sa educativă, dădea posibilități și în trecut scriitorilor maghiari în afirmarea lor progresistă și ajuta redactorii revistei „*Korunk*“, care apare pe vremea aceea, să opună rezistență intrării spiritului fascist în literatură. După eliberare, Partidul a mobilizat mereu scriitorii progresiști împotriva acelor care ar mai fi vrut să continue cu șovinismul și cu problema așa zisă a „minorităților“. Sub directivele Partidului Muncitoresc Român, s’au pus bazele luptei comune dusă de scriitorii români și maghiari. Uniunea Scriitorilor din Republica Populară Română“ cheamă la înfăptuiri constructive pe scriitorii de orice limbă, pentru a ridica o patrie comună. Statul se îngrijește de editarea cărților în ungurește, iar reforma învățământului ajută la rapida luminare a populației maghiare. Dacă am sta să numărăm toate colabiorările din „*Utunk*“ plus semnăturile din almanahuri și ziare, am ajunge la concluzia că scriitorii noștri luptă deschis, printr-o muncă artistică, îndrumată de Partid. Fără îndoială, năzuința lor este de a scoate în evidență biruința omului nou, a omului care clădește societatea socialistă.

*

Nu de mult, revista de ideologie a Partidului, „*Lupta de clasă*“, atrăgea atenția scriitorilor maghiari asupra faptului că preocupările lor sunt prea strâns legate de lupta de clasă dela țară.

Între timp, s'au scris o mulțime de nuvele în care sunt evidențiați oamenii căliți în munca de întrecere din uzine. *Nagy István*, după lucrarea sa în care vorbește de muncitorii din fabrica de mobile (care în timpul muncii lor recunosc că autocritica tovarășilor lor „face cât o victorie“), — a scris despre acel muncitor fără de Partid, care își petrece vilegiatura la Sinaia și căruia, în fața realității, nu-i venea să creadă că în viitor îl așteaptă o perspectivă atât de frumoasă. Tot domnia sa lucrează în prezent la primul nostru roman cu subiect luat din viața muncitorilor din uzine. Câteva fragmente au și apărut. E vorba de uzinele naționalizate, unde se ascunde dușmanul de clasă, căutând să bage zădărniciune între directorul muncitor și reprezentantul Partidului și între lucrători și inginer. Romanul lui *Nagy István* va juca în această materie un rol de precursor. Va fi prima încercare de a se reda pe ungurește, împlinirea unui an dela naționalizare și de a zugrăvi cea dintâi lună de întreceri socialiste. Dar *Nagy István* nu mai e astăzi singurul „scriitor muncitor“, cum a fost numit multă vreme. *Balla Károly*, de pildă, în nuvelele sale („*Marele discurs*“, „*În fața porții*“), se străduiește să ne zugrăvească felul cum trebuie să se scuture muncitorii de orice reminiscență mic-burgheză în lupta ce duc contra dușmanului de clasă, și modul de a-și găsi fericirea lor proprie, prin fericirea altora.

Cu ocazia concursului de nuvele al revistei „*Utunk*“, a fost descoperit *Bonczos István* care, în mai puțin de un an, a ajuns printre cei mai de seamă prozatori maghiari din Republica noastră. Primele sale nuvele sunt scrise, e drept, în gen reportericesc. În lucrarea sa, „*Au cuvântul înnoitorii*“, apar în schimb muncitorii de industrie grea din a căror luptă birui-

toare ies la suprafață tipuri de oameni, ajutând la înnoirea muncii.

Cea mai mare parte din nuvelele în limba maghiară oglindesc lupta de clasă, tot mai ascuțită, dela țară. Scrierile acestea, la început numai cantitative, s'au transformat în producții de calitate. Schimbarea se observă cu deosebire la unul din cei mai tineri condeieri, *Sütő András*. În nuvela sa, „*Biruința în zori*“, autorul înșiră câteva tipuri de țărani și arată starea țăranilor care încep să se organizeze spre a-și apăra pământul primit în urma reformei agrare. Aceste personaje învederează naturalismul din primele începuturi ale autorului. Nici un erou nu se distinge prin nimic deosebit, deoarece *Sütő*, încă nu luase cunoștință de cadrele dela sate crescute de către Partid, cadre prin care țărănimia săracă a ajuns să aibă o conștiință. Într-o altă nuvelă, „*Brazde noi se țastoarnă*“, autorul nu a izbutit pe deplin să se pătrundă de schimbările ce au avut loc. Se vorbește aci de un țăran mijlocas, care își dă seama de avantajile tractorului. Dar recunoașterea aceasta a țăranului, nu este destul de bine motivată, ca să-l convingă pe cititor. Cea mai nouă lucrare a lui *Sütő András*, „*Mireasa desculță*“, se ocupă de întemeierea unei gospodării colective. Se perindă o serie de tipuri bine alese și precis conturate. Personajul principal e pus să aleagă între fata unui țăran mijlocas, și intrarea lui într-o gospodărie colectivă. Și el, plin de curaj, le alege pe ambele. Răpește fata, dar în același timp face opoziție aceloră cari vor să oprească înjghebarea gospodăriei, amenințând cu incendierea satului.

Kovács Bálint, căruia i s'a acordat o distincțiune de către Ministerul Artelor la recentul concurs, povestește despre un țăran sărac, care caută să pună frâu lăcomiei unui notar, dornic de pământ. Din pricina asta, el e arestat și în temniță face cunoștință cu comuniștii. În 1945, acest țăran conduce el însuși lucrările de expropriere a notarului. Cu toate că lucrarea e

scrisă cu talent, se observă și la acest autor, ca de altfel la toți ceilalți, lipsurile pregătirii ideologice. *Kovács Bálint*, n'a întrebuințat până la capăt toate posibilitățile de deslegare a problemei. Nu a însoțit personagiile până'n zilele noastre, când țăranul sărac ar fi putut, împreună cu ceilalți, să ajute la colectivizare sau barem să ia parte la cea dintâi închiriere de tractor. Chiaburii, foștii moșieri, speculanții, și reacțiunea clericală, formează subiectele nuvelor lui *Horváth István*, *Drégely Ferencz* și *Kosa Péter*.

*

Au apărut apoi cele două romane care o rup cu spiritul narodnic înstăpânit până acum în romanul nostru. Tipărirea lor e rezultatul politic de îndrumare dusă de Partid. Căci fără îndoială atât *Kovács György* cât și *Asztalos István*, pot să mulțumească Partidului, că s'au apropiat de sat cu altă mentalitate decât cea arătată până acum de romancierii din trecut. În romanul lui *Kovács György*, intitulat „*Cu dinții și ghiarele*” — satul nu mai e închis într'o lume aparte, ci el este strâns legat de lupta dusă de proletariat la orașe, contra burgheziei. Muncitorul dela oraș îi arată țăranului sărac cum să se organizeze. Și toate înălțăturile acestea nu sunt întâmplătoare în romanul lui *Kovács György*. E o înrudire apropiată, atât de familie, cât și de interes, între țăranul sărac și muncitorul dela oraș. Și deoarece, frontul luptei se ascute și la sat, țăranii și muncitorii luptă cu „dinții și ghiarele” pentru pământul pe care l-au primit cu ajutorul Partidului, — și tot cu ajutorul Partidului și-l mențin. Lupta aceasta naște eroi. În romanul lui *Kovács* nu e un singur erou. Eroii sunt toți, mulțimea aceea de luptători, a căror putere e de neînvins.

Romanul de proporții reduse al lui *Asztalos István*, „*Vântul nu se stârnește din senin*”, ne descrie tot mai ceeace a lăsat pe din afară *Kovács György*. E vor-

ba de preluarea celor două cooperative, a chiaburilor români și maghiari de către țărani muncitori și întemeierea unei singure cooperative, a lor. Tot aici se mai demască arma cea mai de temut a dușmanului de clasă, șovinismul. Sub conducerea Partidului, se potolește furtuna iscată din dușmănia dintre locuitorii unguri și români. Cartea lui *Asztalos* îl învață pe cititorul maghiar și român, să știe că țărani muncitori nu pot porni la luptă decât într-o astfel de armonie și unitate, fără deosebire de naționalitate, și numai sub o singură conducere, aceea a Partidului.

În „*Utunké*“, a mai apărut pe la sfârșitul lui Noembrie, a. c. nuvela „*Asta-i treaba conștiinței*“, datorită unei tinere scriitoare, *Nagy Ilona*. Lucrarea aduce pe tapet cea mai nouă temă. Autoarea ne descrie cu talent toate schimbările ce au intervenit în felul de a se lucra într-o gospodărie colectivă, — după cele dintâi luni dela înființarea ei. Băiatul unui țăran din gospodăria colectivă, fură vaca lui tată-său și se duce să are cu ea chiar și în timpul când toți ceilalți stau pe acasă. Căci vrea și el să ia parte la întreceri. Tatăl se duce să-l pârască, dar spre marea lui mirare, i se răspunde că nimeni nu-l constrânge să are, deci dacă nu găsește niciun rost întrecerilor, să-și ia vaca îndărăt. Tatăl abia acum își dă seama că dreptatea e de partea fiului său, înfrânându-și pentru prima oară egoismul. *Nagy Ilona* face să apară, ceea ce n'a mai apărut în literatura noastră: întrecerile în sectorul agriculturii și atitudinea țăranilor față de ele.

Proza scriitorilor maghiari din R. P. R. câtă a văzut lumina tiparului până acum, dovedește intenția lor de a scrie o literatură partinică. Asta însă nu înseamnă nici pe departe că numele și operele înșirate mai sus, fac parte cu adevărat dintr-o literatură partinică. Înaintea oricărui lucru, ținem să repetăm că scriitorii noștri au un orizont și cunoștințe prea strâmte. Onit bunăoară aproape peste tot să vorbească despre problema cosmopolitismului, deși în lupta contra lui, aș-

teaptă lămuriri dela scriitori, în afară de *Szilágyi András* și *Kovács Bálint*, cu nuvelele lor, „*Mărturisirile unui medic-șef*“ și „*Vecinii*“, nu știm să fi apărut o altă lucrare. În care să se dea deslegare unei probleme atât de importante, ca aceea a intelectualilor.

Această atitudine este nefirească, dacă ne gândim că majoritatea scriitorilor, cu toate că descind din lumea intelectualilor, ezită să abordeze propriile lor probleme. Scrisul lor partinic se reduce la subiecte de șablon, ce-eace, firește, nu este deajuns. Problemele actuale abia sunt schițate.

*

Dealtfel, aceleași obiecțiuni se pot aduce și poeților maghiari din R. P. R. Cantitativ vorbind, lirica predomină literatura noastră. Evoluția lirismului prezintă un aspect mai variat ca acela al prozatorilor. Dar poezii se debarasează mai greu de urmele formaliste ale trecutului și găsesc mult mai greu modul just de exprimare.

O serioasă dezvoltare prezintă versurile lui *Horváth Imre*. Poetul orădean, în tot timpul dominației fasciste, s'a ocupat prea puțin de îndatoririle civice cari îi repugna, lira lui asociindu-se protestului amar și revoltei înăbușite a unei umanități rănite. În obișnuitele sale catrene, scrise și ele în același ton, își exprimă revolta. Pe urmă, aceste catrene au început să se desvolte din ce în ce, în primii ani dela eliberare, conținutul lor devenind tot mai vehement, mereu în slujba mulțimii. În ultimii doi ani, *Horváth Imre* a publicat o mulțime de poezii, purtând în ele cuvântul de ordine al Partidului, dintr'un moment dat. Dintre toți artiștii noștri, *Horváth Imre* îndeplinește îndatoririle încredințate de Partid, în chipul cel mai artistic. Cuvântul său se poate auzi oridecâteori Partidul vorbește muncitorilor. În poezia lui, „*Cu armele lozincilor*“, el însuși mărturisește că preferă cuvântului gingaș al poetului burghez, lozincile Partidului, căci exprimă muncitorului luptător, întreg adevărul.

Firește, nici lira lui *Horváth Imre* nu s'a înnoit complet. De multe ori înclină spre anumite speculații filosofice panteiste și nu arareori le confundă cu scopurile realismului socialist. Versurile sale de autentică valoare sunt acelea în care ceeace are de spus, nu face posibilă deraierea spre „filosofare“, ducându-ne astfel în erori. Când vorbește despre evenimente definite istoricește, reușește să ne cucerească, și tocmai aceste versuri fac parte din recolta lirică de cea mai mare valoare din ultimii doi ani. (*Salută și tu*“, — în legătură cu Planul de Stat, „*Pe tine te cinstesc*“, — la un an dela înființarea Republicei, „*Vestea Biruinței*“, — omagiu victoriei poporului chinez.)

Un alt poet, *Horváth István*, cântă în versurile sale descompunerea obștiei satești a iobagilor și în legătură cu aceasta, poetul stăruie din ce în ce mai sigur asupra noului aspect al satului nostru. Poetul a învățat multe dela Partid, cunoaște oamenii dela țară, cum și lagărul celor ce le stau în față. Versurilor sale însă, le strică expresia oarecum înapoiată. În poeziile lui apare prea des natura, și omul, în cazul acesta, împreună cu tematica lui, se pierde, rămânând numai peisajul înfrumusețat ce-i drept cu măiestrie, dar fără rost. În 1948, *Horváth István* a publicat câteva cicluri de poezii de extensiune mai mare. El cântă în fragmente de scrisori transformarea satului său natal. În câteva poezii, face să apară și muncitorul, instalând telefon la castelul vechiu, devenit proprietate a satului, — alte date țăraniilor săraci își strâng pumnii la amintirea vremurilor în care stăpâna chibburimea. Însă adeseori în aceste versuri predomină prea mult natura. Lirismul său din ultima vreme („*Sinaia*“) are un ton mai accentuat de revoltă. Tatălui său, bunicului, celor din fabrici, țăranilor cari altădată munciau în robie, le vestește că țara asta e acum a celor ce muncesc. Poetul vorbește cu Patos, apoi, despre unitatea lucrătorilor din R. P. R. de orice naționalitate ar fi ei.

Pe lângă cei doi *Horváth*, putem înșira numele altor poeți, pe care marele eveniment al eliberării i-a

îndreptat spre poezia partinică, ucidând în ei dorul de a se cânta singuri în opera lor, după obiceiul poezilor decadenti.

Astfel *Szemlér Ferenc* urmărește cu însuflețire marșul nostru spre socialism, reliefând cu vigoare momentele cele mai importante pe care le marchează procesul construirii socialismului în Republica noastră. Ceea ce este specific poeziei lui *Szemlér* este accentul de entuziasm, cu care intelectualul participă la viața și frământările celor ce muncesc, înțelegând adevăratul sens, sensul partinic al libertății.

Kiss Jenő este un poet talentat, care cu toate că participă la viața și frământările celor ce muncesc, o face câteodată în maniera unei interiorizări excesive, fapt, care atribuie poeziei lui lipsa unei combativități suficiente. Acești doi peți talentați, se situează la cele două extremități ale procedeeelor poetice. Astfel, pe când *Szemlér* cultivă un elan, care uneori apare căutat, și atribuie poeziei o ușoară nuanță de superficialitate, *Kiss Jenő* rămâne prea mult adâncit în sine, și astfel poezia lui nu reușește să comunice cu suficientă forță temele pe care le atacă.

Létay Lajos, a resimțit influența poeziei decadente din Apus. După eliberare, și-a înmulțit subiectele și în ciclul „*Vara la Borsec*“, își petrece vilegiatura în chip sărbătoresc, laolaltă cu muncitorii.

În lirica noastră au apărut o serie de poeți tineri, imediat după eliberare, închinându-și versurile marelui eveniment. *Szász János* a început prin a scrie pe un ton de „copil teribil“, dar în scurtă vreme s'a potolit și a luat o atitudine de luptător aprins. Dintre toți tinerii, el are cel mai mult de spus, încercând forme diverse de exprimare. „*Se nfrumusețează și prinde culori stofa*“, e cel dintâi ciclu cu subiecte din domeniul muncii. E vorba aici despre transformările radicale dintr'o fabrică de textile, schimbându-se odată cu lucrul din fabrică, și omul. Tema principală din acest ciclu se 'nvârtește în jurul credinței poetului, că muncii i se datorește până

și frumusețea, că în sfârșit, munca e aceea care ne face viața plăcută. *Majthényi Eric* urmărește structura poeziei lui Maiacovski, la început, pentru că apoi să ajungă la Tihonov. Poezia lui *Majthényi* pe alocuri e deslănată, din pricină că se îndepărtează uneori de lucrurile concrete. Când însă se apropie de ele, ia dintr'odată un ton de revoltă și își depășește colegii de generație. (De pildă, versurile închinat muncitorului erou Fonagy János.) *Márki Zoltán* s'a debarasat abia de un an încoace de influența poeziei decadente. Se îndreaptă acum, cu fermitate, spre temele realiste, tratând subiecte legate de diferite evenimente din viața muncitorilor. El a scris cele mai frumoase versuri relativ la verificări: „*În fața Partidului*“ (Tălmăcite pe românește de Emil Giurgiuca în „Viața Românească“ Nr. 10.)

Bárdos B. Arthur este un poet, care caută să imprimе creației sale nota unei personalități poetice distincte. În maniera sa, dealtfel plină de originalitate, stăruie încă o preocupare pentru imagistică, de care însă, după cum arată ultimele sale lucrări, caută să se debaraseze. Efortul său se încununază de succes, în măsura în care el pătrunde mai adânc în realitățile noastre.

Hajdu Zoltán, scrie versuri din ce în ce mai vii, mai pline de culoare. Uneori tratează aceleași subiecte ca *Horváth Imre*, însă mult mai simplu.

*

Literatura noastră duce lipsa lucrărilor de teatru originale. Filialele Uniunii Scriitorilor dau prea puțină importanță dramaturgiei. Deși dispunem de patru teatre de Stat, abia acum se fac pregătiri pentru punerea în scenă a celei dintâi lucrări originale.

De câteva luni, a prins să se desvolte și critica literară maghiară. *Gaál Gábor* a reluat într'o serie de articole problema reconsiderării literaturii progresiste din trecut. Toate aceste scrieri sunt pline de teorii prețioase; păcat că din pricina insuficienței legături cu fenomenul

literar concret, critica lui *Gaál Gábor* nu-și ajunge totdeauna scopul dorit. Criticii maghiari, au găsit un bogat material în modul cum problema cosmopolitismului a fost larg desfășurată în U. R. S. S. și s'au ocupat de asemenea cu discuția problemelor în legătură cu abaterile tov. Crohmălniceanu.

Problemele acestea au fost fructuos desfășurate în coloanele revistei „*Utunk*“, făcându-se uneori și reflexii autocritice.

O deficiență, care s'a observat în activitatea criticii noastre este faptul, de a nu fi acordat suficientă atenție problemei literaturii sovietice. Abia în ultima vreme s'au înregistrat unele încercări de a se discuta s'au dus în jurul romanului „Nu-i vânt acol, unde nu seamă creații ale scriitorilor sovietici. Discuțiile care probleme de bază precum și unele, dintre cele mai de suflă“ de Asztalos István permit două concluzii. Pe de o parte se poate vedea, că activitatea criticilor literari maghiari s'a înviorat în ultimul timp. Pe de altă parte însă observăm că pregătirea lor ideologică, precum și cunoașterea realităților concrete din patria noastră mai lasă mult de dorit. În această privință se poate observa, că critica literară a rămas în urma literaturii. Deaceia critici literari, ca *Gaál Gábor*, *Csehi Gyula*, precum și *Sőni Pál*, *Szabédi László*, sau tineri ca *Balla Ernő*, *Hajdu Győző*, *Bajor Andor* au datoriat să ne dea critica partinică, de care avem nevoie.

*

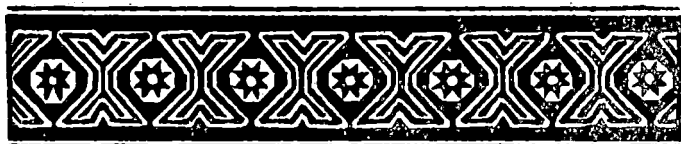
La începutul articolului nostru, am pus întrebarea dacă mânătorii de condei în limba maghiară din R. P. R., dau vreun ajutor cititorului, cu ce fel de probleme se prezintă în fața lui, și în ce măsură au fost capabili să dea răspuns acestor probleme. Cu un an și jumătate în urmă, se vorbea tot mai frecvent, despre stagnarea literaturii maghiare din R. P. R. De atunci literatura noas-

tră a avansat mult, sporind tot mai mult cadrele scriitorilor.

Fără îndoială se poate afirma că literatura noastră calitativ și cantitativ, a apucat pe un drum de afirmare, pe care scriitorii burghezi nici nu l-ar fi bănuț. Estești așa zisei literaturi a „minorităților“, au vrut să ne învețe că scrisul maghiar din România trebuie să fie stâneniu în desvoltagea lui („sub pondere crescit palma“.) Această afirmare falsă se datora îngrădirii în spiritul strâmt al naționalismului și otrăvii șovinismului. Astăzi, mânătorii de condei în limba maghiară, nu mai luptă izolat. Azi, se desvoltage în aceeaș țară, atât literatura română, cât și cea maghiară. Căci scopul lor acesta este: să oglindească realitatea lumii muncitorești din R. P. R. și să contribuie la transformarea ei pe drumul ce duce spre socialism.

Scriitorii maghiari din Republica noastră știu că în drumul desvoltagei lor literare, nu este, nu poate fi nici un obstacol. Deoarece literatura de azi înflorește cu ajutorul și sub îndrumarea Partidului — care ne arată statornic exemplul strălucit al artelor și scrisului sovietic.

Marosi Péter

DESPRE UMANISMUL SOVIETIC

Caracterele unei civilizații și ale unei culturi, ca tot ce e viu, se pot recunoaște încă din copilărie. Sau cum spune poetul:

*Parcă tot ce e viu
A și fost însemnat
Cu un semn străveziu
De când s'a arătat.*

Eroii reprezentativi ai copilăriei capitalismului purtau pecetia clasei din care se născuseră. Drumul societății bizuite pe exploatare ducea într'un singur sens: izolarea, singurătatea și moartea.

Două căți ilustrează în chip strălucit copilăria capitalismului născut în a doua jumătate a secolului XVIII; două cărți care ne-au hrănit mai tuturor copilăria: *Guliver* a lui J. Swift și *Robinson* a lui Daniel de Foe. Erau cărțile unei lumi care-și începea atunci istoria ei proprie; bizuită pe exploatare, lumea capitalis-

mului tânăr care plănuia încă de pe atunci viitoarele lui expansiuni coloniale ce aveau să-l ducă la stadiul său ultim: imperialismul. Și nimic nu reprezintă mai bine această copilărie a capitalismului, decât cei doi eroi ai literaturii britanice: Guliver și Robinson sunt aventurieri unei lumi porniți spre țărâmurî necunoscute, ai unei lumi de care deveneau străini, fii vitregi ce-și căutau în alte emisfere, pe alte țărmuri, un univers ce nu-l puteau găsi în ei. Robinson se refugiază într-o insulă sălbatică, Guliver într-o lume fantastică în care se simțea străin și singur fiindcă îi lipseau acestei lumi chiar dimensiunile umane, fiindcă era o lume în care nu existau decât pitici sau uriași.

În Guliver și Robinson, avem eroii întregii *mitologii a capitalismului*, ca să-i spunem așa, care a fost și avea să crească într'un singur sens: singurătatea. Eroii aceștia sunt și rămân până la urmă niște oameni singuri care-și caută în aventură ieșirea din această închisoare spirituală. Numai negrul Vineri (simbol al sclavajului colonial), populează universul lui Robinson: numai curioasele, fantasticele întâmplări din lumea liliputanilor și-a uriașilor, îl populează pe acela al lui Guliver.

Acesta a fost tonul general al lumii care se naștea atunci, așa a crescut această lume și, odată cu ea, o literatură care o reprezenta: eroii au evoluat, au căpătat înfățișări și au trăit aventuri felurite, dar structura lor fundamentală a rămas aceeași: oameni singuri în univers, într-o singurătate pe care n-o mai populau acum nici măcar mărețele umbre ale unor zei antici, călăuzitorii unui destin implacabil. În faza ei de expansiune, lumea capitalistă se preocupa prea puțin de a-și găsi un sens și o concepție călăuzitoare, dincolo de ceiace constituia chiar rațiunea ei de a fi: individualismul, întreprinderea pe cont propriu, aventura. Abia atunci când în

sânul ei se năştea o nouă lume, când din însuşi procesul ei de dezvoltare, se iveau nucleul cel tânăr care avea să o înlocuiască, proletariatul, deabia atunci ea-şi dădea seama de golul ei profund, deabia atunci mitologia ei deveneau o filosofie. Guliver şi Robinson şi-au găsit concluzia metafizică în conceptul filosofului german, în supra-omul care era definirea „singurătăţii omului în lume”.

Iar în ultima ei etapă, aceia a desagregării, după revoluţiile secolului XIX, după războaiele care-au măcinat-o şi după victoria proletariatului în prima ţară a muncitorilor, — lumea capitalistă şi literatura ei au cunoscut o întreagă inflaţie de eroi cu adevărat tragici căroră aventură gratuită, nebunia sau sinuciderea, le rămânea singura ieşire: eroii lui André Gide, admirabilul şi atât de nefericitul Fabian al lui Erich Kaestner, Cen din „Condiţia umană” a lui André Malraux sunt desigur, cei mai reprezentativi.

Această concepţie tragică a omului în lume aparţine unei societăţi ale cărei ţeluri de exploatare nu pot duce decât la ruptura de oameni, la înstrăinarea de ei. Căci odată cu dezvoltarea şi expansiunea ei colonială, lumea capitalistă a încetat de a mai fi o familie umană, iar relaţiile dintre oamenii acestei societăţi erau de concurenţă şi nu de solidaritate, de război şi nu de colaborare.

Trebuia să vină o societate nouă, a muncitorilor, în cuprinsul şi idealurile căreia; omenirea să-şi regăsească sensurile unei unităţi frăţeşti de mult pierdute. Revoluţia din 1917 — dela care s’au împlinit toamna asta 32 de ani, adică tocmai vârsta unui om în plină putere de creaţie — anii plini de lipsuri şi de jertfe ai războiului civil, apoi cei de râvnă şi entuziasm ai organizării statului socialist, au însemnat tot atâtea drumuri de regrupare a muncitorilor lumii într’un univers

propriu, deschis viitorului și zărilor noi de ridicare a omului. Și nu numai a omului sovietic, dar a omenirii întregi. Ceiace a propus și a înfăptuit societatea sovietică a fost desigur, în primul rând organizarea pe alte temeuri a popoarelor din vechea Rusie, dar a fost deopotrivă — și noi am spune nu în ultimul rând — un alt ideal de viață și de luptă, un alt sens și o altă concepție filosofică asupra vieții.

Supraomului nietzschean, țara socialismului i-a răspuns cu omul sovietic a cărui figură nu este dramatică, singulară, închisă în el, străină și dușmană celorlalți oameni din jurul lui, ca să domine și apoi să se prăbușească din din această izolare, ci este tocmai figura luminoasă a unui „om simplu“ cum îl și numește Boris Polevoi pe eroul lui, pilotul Alexei Meresiev, acela care își găsește drumurile de a se birui pe sine, de a se învinge și depăși, grație unui avânt de solidaritate cu ceilalți oameni, cu poporul și patria lui întreagă.

Caracterul de clasă se oglindește pe deplin în eroii tinerei culturi socialiste, iar dacă trăsătura fundamentală a lui Gulliver și Robinson era izolarea, aceia a eroilor născuți într-o eră socialistă nu putea fi decât la antipodul capitalismului: caracterul fundamental al omului sovietic este *integrarea* în colectivitate, exact în măsura în care omul societății capitaliste a tins la ieșirea din această colectivitate.

Fascismul însuși n'a fost pe plan spiritual altceva, decât proclamarea dramatică și voluntară a izolării și singurătății disperate a omului într-o societate care îl născuse și-l crescuse cu singurul scop de a-l face să primească și să dea moartea. În lozinca prin care avea să-și cunoască trista lui celebritate: „Trăiască Moartea!“, franchistul Millan Astray formula întreg nonsensul și întreg impasul concepției și al omului fascist, al acestui fiu mașter al societății capitaliste, care nu-și caută biruința și depășirea în frăția cu oamenii, ci *împotriva* lor.

„Trăiască Moartea!“ e astfel strigătul cel mai răș-

picat și umilitor al abdicării omului dela demnitate și bărbăție.

Or, tocmai lucrul acesta, reintegrarea omului într-o familie, biruința asupra lui însuși, prin sprijinul și tovarășia fierbinte de viață și de luptă, alături și împreună cu ceilalți frați ai lui, înțelegerea și proclamarea sensului dialectic al creației revoluționare, iată coloana vertebrală a eroilor culturii și civilizației din țara muncitorilor.

*

Un exemplu tipic îl oferă și „Povestea unui om adevărat“, cartea reporterului de război sovietic Boris Polevoi, în care acesta istorisește odiseia pilotului de vânătoare Alexei Mersiev, cel care pierzându-și în luptă amândouă picioarele, a știut să rămână un om întreg, să îndure toate suferințele și să le depășească, pentru ca până la urmă să poată învăța să sboare iarăși, să intre iarăși în luptă și să fie victorios atât împotriva dușmanului pe front, cât și împotriva propriei lui infirmități.

Iar dacă e vorba de concluzia pe care experiența lui Meresiev o oferă lumii, ea s'ar putea formula cu exactitatea la antipodul lozincii fasciste: „Moarte morții!“, singura concluzie cu adevărat umană, pe care lumea sovietică o opune societății capitaliste.

Figura lui Meresiev este uriașă, eroică, extraordinară dacă vreți, dar nu numai prin năzuințele lui cât prin ceiace face, prin suferințele pe care le-a avut de îndurat și pe care le-a depășit, tocmai fiindcă nici o clipă el n'a dorit să fie altceva decât un om la rând cu ceilalți, un om viu, simplu și întreg, așa cum fusese până în clipa teribilului accident. Toată lupta lui Alexei Meresiev de a-și depăși condiția lui de infirm, de izolat de ceilalți tovarăși, este dusă împotriva acestui dușman lăuntric ce-l amenință din când în când: *singurătatea*.

Odată greșește. — și încă grav. Atunci când, de teamă să nu-l accepte numai din milă sau dintr'o greșit înțeleasă obligație, Meresiev nu-i scrie logodnicei lui că a rămas olog. Aici e penumbra, drama lui lăuntrică, aici se ghicește imboldul funest al omului pe care infirmitatea îl împinge spre singurătate, spre izolare. Dar tovarășii sunt alături, sprijinul lor îl călăuzește statornic și Alexei Meresiev izbuteste să înfrângă cea mai grea dintre încercări: el înțelege că atâta vreme cât conștiința îi e întreagă, atâta vreme cât simte că poate și vrea să fie un om ca toți oamenii, el va izbuti să fie un om întreg.

Și tocmai în această luptă împotriva lui însuși, eroul lui Boris Polevoi, nu-i niciodată singur, — și acesta ține de structura societății sovietice, de stilul și concepția de viață a omului sovietic.

Dela scrisorile primite în spital, până la prezența comisarului Simion Vorobiov, dela copilașii ruși, micii partizani care îl descoperă în pădure, până la moș Mihailă, șeful colhozului unui sat în bordeie, distrus de Nenți și care continuă totuși să reziste în spatele liniilor inamice, până la camarazii lui de arme și suferință — Grișa Gvozdiiov, locotentul de tancuri Stepan Ivanovici, surorile Claudia Mihailovna și Zinocica — se desfășoară fizionomia unei lumi în care omul e parte și întreg, moleculă și centru, în care zidurile și cătușele închiderii în sine sunt sfărâmate, fiindcă oamenii acestei societăți se simt cu toții frații și fiii unei familii unite.

Această admirabilă solidaritate îi dă lui Alexei Meresiev sensul adânc și neclintit al ridicării sale, făcându-l să nu se simtă singur, să nu cadă pradă desnadejdiei și ruinei. Nu lipsesc, desigur, nici calitățile excepționale ale eroului, dar ele sunt specifice omului sovietic: nu e nici trufia, nici ambiția deșartă, nici oarba încredere în sine; e numai rezultanta unei strânse legături cu viața din jurul său, necesitatea profund umană de a se simți reintegrat în colectivitate.

Când Paul Vaillant-Couturier, spunea: „Comunismul e tinerețea lumii“, el se gândea la sistemul social care singur poate da omului secolului XX, forța și tăria de a păstra și promova ceea ce este viu și valabil în omenire: solidaritatea frățască dintre oameni.

Iar când conducătorul acestei tinereți a lumii, Iosif Vissarionovici Stalin, spunea: „Comuniștii sunt oameni de un fel deosebit“, el știa prea bine că odată cu înlăturarea exploatării și a in justiției sociale, comunismul va naște oameni de un fel deosebit, tocmai fiindcă în fața prospetei lor tinereți istorice, copiii revoluției sunt atât de legați prin idealurile și lupta lor, încât n’ar mai putea încolți în sufletul lor nimic care să-i despartă.

Astăzi, la 200 de ani depărtare, corabia lui Robinson, eșuată în singurătatea unor coaste sălbatice, este doar o epavă a vechii lumi, peste care sboară biruitor avionul lui Meresiev, încă un exemplu prin care era sovietică vestește lumii solidaritatea oamenilor liberi împotriva morții, proclamând tovărășeasca și dreapta lor stăpânire peste pământ și ceruri.

Miron R. Paraschivescu

Jurnal de lectură

MOȘTENIREA LITERARĂ

Unul din profesorii mei făcea un scandal teribil mai ani trecuți, pentru pretinsa ignorare a trecutului, pe care dumnealui o atribuia regimului de dominație a proletariatului. Răstălmăcind în mod grosolan învățătura marxist-leninistă, după care revoluția proletară înseamnă deschiderea unei ere noi în istoria omenirii, înseamnă trecerea dela preistorie la istorie (adică de sub imperiul necesității în acela al libertății), dânsul atribuia purtătorilor socialismului această frază ticluită de el: „Istoria începe cu noi.“

Nu era aceasta numai atitudinea sa, a unui profesor oarecare; ea este proprie unor mase de intelectuali burhezi, care văd în socialism ruperea de tot ce a fost înainte, o apariție din nimic. Așa i-a învățat și educat școala, propaganda burgheză. Capitalismul în descompunere nici nu poate vedea altceva în socialism: limitat între granițele interesului și putregaiului său, capitalismul muribund nu cunoaște altceva în afară de aceasta și, văzându-se amenințat cu desființarea, este incredințat că întreaga existență se prăpădește odată

cu el. Pe de altă parte, gândirea sa, bazată pe un idealism ieftin, nu e în stare să înlăture intelectualului burghez concepția ridiculă că socialismul s'ar construi în afara temeliei firești care este lupta de veacuri a celor ce muncesc pentru o orânduire mai dreaptă.

Reacțiunea din țara noastră s'a agitat mult timp în culise, debitând, când îi venea la îndemână, minciuna că literatura noastră nouă s'a îndepărtat de literatura de până acum, că o ia dela capăt, nesocotind rezultatele atinse, în evoluția sa, de literatura anterioară. Noutatea într'adevăr revoluționară pe care o aducea poezia și proza noastră în drum spre realismul socialist, n'o puteau înțelege — e drept — capetele lor obtuze. Nu-i găseau corespondențe în istoria literaturii și nici nu puteau să i le găsească cu metodele lor formaliste. Intr'adevăr, literatura noastră nouă aducea freamătul muncii, al vieții și luptei poporului, iar ei — obișnuiți să despice firul în patru, să prețuiască metaforele în sine, să numere picioarele stihurilor — nu puteau să înțeleagă valoarea acestui fapt, nu vedeau în această literatură scrierile literaturii populare, continuarea prin mijloace noi a literaturii luptătoare din trecut; ei nu erau în stare să vadă mai departe decât defectele de formă, inerente unei literaturi tinere.

*

Minciuna burgheziei, ca și stângismul naiv (boala infantilă a celor inițiați superficial în doctrina marxist-leninistă), de care au dat dovadă unii intelectuali bine intenționați, sunt spulberate însă de teza leninistă, care arată că noua cultură nu nesocotește moștenirea trecutului ei, dimpotrivă, prelucrează critic, asimilându-și tot ce e valoros din cultura anterioară; de aici, sarcina revalorificării a tot ce e bun din istoria literaturii. Această teză a fost și este aplicată în viață și la noi, unde se duce, tot mai susținut, campania de reconsiderare a clasicilor literaturii noastre. Burghezia se dă, astfel, de rușine, lăsând să se vadă scopul pentru care mințea spunând că socialismul nesocotește moștenirea trecutului.

Noi însă ne amintim că tocmai burghezia este aceea care a experimentat o serie de aventuri, pe tărâm literar. E vorba despre aventura curanțelor extremiste: futurism, dadaism, cubism, integralism, letrism, etc., care țipau că sunt nouă, pentru că ignorau literatura din trecut, proclamând în ifose de copil teribil: „Să ne omorim morții!” sau: „Jos cu poezia, căci s'a prostituat!”. Burghezia își educa poezii (după chip și ase-mănare) prin superficialitate, ignoranță, cosmopolitism. Cine, dacă nu copiii teribili cu pretenții de poeți, erau aceia care proclamau, caraghioși, că literatura începe cu ei? Unii din aceștia, ca Isidore Izou, reușeau să plece în Franța, unde ajungeau să fie aplaudați de întreaga liotă a burgheziei pentru niște ineptii pe care le-ar respinge orice om cu mintea întreagă. Acolo puteau să spună, fără a fi taxați drept alienați mintali, că toată poezia franceză formează doar trepte spre adevărata poezie, aceea a lui Isidore Izou. Poezii burgheziei erau aceia care, la noi, își făceau o laudă din a nu cunoaște „vechiturile” literaturii române clasice, poezia noastră începând, pentru ei, cu Arghezi. Ba chiar un om de carte cum a fost criticul E. Lovinescu, ajungea să manifeste dispreț față de trecutul literaturii române, afirmând că, în curând, Eminescu și Caragiale nu vor corespunde „sensibilității epocii”, sau că literatura română nu are o tradiție.

Tot burghezia, în cărdășie cu moșierimea, a fost aceea care a nesocotit, ba chiar a împiedicat răspândirea classicilor, pătrunderea lor în mase. Tot ce nu-i convenea, burghezo-moșierimea acoperea sub praful tăcerii. Conspirația tăcerii a fost dusă în jurul, unei serii întregi de lucrări ale scriitorilor nostri sau chiar asupra întregii activități a acestora. Să amintim numai că varianțele poeziei **Împărat și proletar** de Eminescu au fost ascunse, ca și articolul **Muncitorul român** de Odobescu, ca și **Românii verzi**, 1 Mai și, în parte, 1907 — din primăvară până'n toamnă de Caragiale, ca și **Minciuna stă cu regele la masă** de Vlahuță, ca și multe din articolele lui Bălcescu și ca și multe alte opere ale

scriitorilor români care biciuiau orânduirea nedreaptă. Scriitorii pașoptiști au fost ignorați total: Cezar Bolliac, Ion Catina, ca și scriitorii luptători de mai târziu: Traian Demetrescu, Ion Păun-Pincio, Th. Neculță, etc. Opere întregi au fost lăsate înărăginire, ca articolele lui Barițiu, ce afirma că aristocrației trebuie să-i fie „sdrobit capul ca la câini, cu ciomagul libertății“, ca articolele anticlericale ale lui Bănuțiu, etc., etc. În jurul operei lui C. Dobrogeanu-Gherea s'a dus tot timpul o dușmănoasă conspirație a tăcerii. Tot pe linia repulsiei burghezo-moșierimii față de literatura luptătoare, se situează încercarea criticeii sale de a diminua valoarea unor poeți contemporani progresiști, ca Emil Isac, Mihai Săulescu, Gheorghe Topârceanu, etc. Nu mai vorbim de falsificările și falsa interpretare a operelor scriitorilor noștri, mergând până la a face din Eminescu un pesimist înăscut, din Caragiale un reacționar, din Coșbuc un idilie inofensiv, împăcat cu realitatea burghezo-moșierească.

Intr'adevăr, ciocoimea ura literatura trecutului, pentru că își vedea oglindite în ea toate păcatele și vedea năzuința de eliberare a poporului înrobii. O ura, așa cum urăște în general istoria care nu e cu ea, căci faptele istoriei îi arată că și-a trăit traiul. De aceea caută să ascundă sau să falsifice tradiția de luptă a literaturii noastre. Pe această linie a mers revista **Gândirea**, scutul spiritual al fascismului dela noi care proclama un curent „tradiționalist“, dar căutând să arate că tradiția poporului nostru nu e una de luptă, ci de „ortodoxie“ și superstiție.

În locul culturii autohtone, burghezia aducea la noi inovațiile formale ale Apusului, plătându-se în fața culturii decadente a imperialismului, după ce aruncase țara în ghiarele capitalismului apusean.

Noi însă nu urmăm această linie a burgheziei. Căsa muncitoare a făcut să se elatine temeliile capitalismului și, totodată, pseudocultura burgheză. Noi nu mai aducem din Apus scrieri false de forme goale, ci vrem să construim o literatură specifică a realității.

lor dela noi, bazată pe principiile socialismului științific, care constituie miezul ei și călăuza în acțiune a celor ce muncesc din lumea întreagă. Literatura nouă ce se naște în țara noastră, o legăm de literatura trecutului, care oglindește lupta de veacuri a poporului nostru.

Noi prețuim cultura trecutului, pentru că ea se leagă de viața poporului în tot ceea ce are valoros și viabil, mergând mână în mână cu luptele lui pentru o viață mai bună. Lupta poporului nostru constituie un lanț, pe care noi l-am preluat, l-am săltat pe culmi de victorie și-l ducem înainte; lupta noastră este continuarea, într-o fază nouă, a luptei poporului nostru muncitor. Tot așa, literatura noastră continuă literatura sănătoasă a trecutului, săltată însă pe o treaptă superioară. Un Budai-Deleanu, biciuitor al feudalismului, un Ioan Codru-Drăgușanu, un Bălcescu, un Eminescu, un Caragiale, un Creangă, un Coșbuc, sau un Emil Isac — printre atâția alții — sunt precursorii noștri, precursorii literaturii noi în drum spre realismul socialist. Unii ca aceștia sunt scriitori pe care poporul îi iubește. Operele lor au fost ciuntite, ascunse poporului muncitor, sau denaturate. Reconsiderându-i, îi redăm poporului.

*

Astăzi ne aflăm în plină muncă de revalorificare a moștenirii noastre literare. În ziare și reviste, au și început să se facă auzite primele semnale anunțând centenarul Eminescu în cinstea căruia vor avea loc serbări comemorative, serbări ce vor reda poporului în adevărata lumină și măreție, pe cel mai iubit dintre cântăreții lui.

S'a început tipărirea de opere alese din clasicii români. Au fost redați poporului un Vasile Alecsandri, un Al. Odobescu, scriitori pe care clasele dominante și-i revendicau în întregime, un Ion Slavici, care sub burghezo-moșierime amorfise în manualele școlare. Seria va continua cu Eminescu, Gherăa, Coșbuc, Caragiale, Vlahuță, Creangă, etc. Noi reactualizăm clasicii, nu-i ascundem. Istoria este o armă în mâna noastră.

Ma ne arată trecutul de suferință al poporului muncitor, de huzur al claselor dominante. Ne arată cum clasele exploatare au ținut poporul secole de-a rândul în beznă și sărăcie. Și ne mai arată că vremea claselor exploatare a trecut. Ne învață să zdrobim aceste clase. În toate timpurile, istoria a fost armă în mâinile claselor în ascensiune. Aceste clase în ascensiune au desgropat totdeauna moștenirea culturală a trecutului.

O pildă elocventă este Renașterea. Astăzi sub ochii noștri, naște o nouă eră, era socialismului și comunismului, era omului liber. Chemați să înfăptuim acest salt revoluționar spre o lume nouă, nu putem să nu ne sprijinim puternic pe înaintașii noștri care și ei năzureau spre această lume nouă.

Așa dar „punerea în valoare a tot ce este progresist în trecutul culturii noastre“ este — după cum ne învață articolul de fond din *Scântea*, (nr. 1495), — „o datorie patriotică“.

Dumitru Micu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RECENZII

Petru Dumitriu: BIJUTERII DE FAMILIE — (Editura pentru Literatură și Artă a Uniunii Scriitorilor din RPR, 1949)

Numele lui Petru Dumitru poate să fie, acum că a apărut în volum, judecată mai pe larg. „*Bijuterii de familie*” caută să înfățișeze răscoalele țărănești din 1907, dintr'un sector restrâns la câteva moșii de pe Dunăre. Episodul se desfășoară viu, personagiile ce apar în povestire acționează sub imboldul unor motive adânci, urmărite de scriitor cu un spirit de analiză impresionant.

Revoluția în Moldova izbucnise. Valul de răscoala își întinde freamătul până departe, jos, în câmpia Dunării. Un tren ce străbate în regiunea bălților duce cu el zarva răscoalei. Stăpânirea simte tot mai pătrunzător cum își pierde autoritatea, cum mulțimile

nu mai vor să asculte, cum supunerea țăranilor se apropie de sfârșit. În gara dela Sălcia se încearcă arestarea unui agitator, un student care împarte manifeste, în fața rezistenței agresive a mulțimii de țărani și rezerviști, chemați la concentrare ca să stârpească răscoalele, — autoritatea renunță până la urmă să-l mai aresteze.

Aici apare pentru prima oară prefectul județului, amestec de lașitate, vorbărie demagogică, slugărnicie și minciună.

„— Vedeți, oameni buni? le vorbește el celor din mulțime. S'au lămurit lucrurile. A fost o greșală. Cereți numai liniștit, faceți-vă plângerile fără desordine, veniți la mine cu nevoile voastre, și vi se va face dreptate... Dar ce v'ați adunat așa mulți în gară?

— Sântem rezerviști...

— Așa? Bravo, foarte bine...
Vă chiamă țara și regele, făceți-vă datoria...

Deodată unul mai dîndărăt
isbucni aproape strigînd:

— Da' noi în frații noștri
nu tragem!

Și mulțimea isbucni într'un
mormăit de nemulțumire. Nu.
În frații lor n'aveau să tragă.
Prefectului îi jucară iarăși
ochii. Ce era cu oamenii
ăștia? Inebunisă? Se întin-
dea și aicea molima din Mol-
dova? Imposibil... Și totuși...

— Cine spune una ca asta,
oameni buni?... Vedeți-vă de
treabă, ascultați de mai ma-
rii voștri, rămâneți cu cre-
dință în Dumnezeu și... și...
o să fie bine, ascultați-mă pe
mine. Nu vă luați după ne-
bunii care răspîndesc vorbe
nesăbuite..." (pag. 13).

Dar încolțirea pe care o
simte vie prefectul este o ma-
re realitate. Nici mai marii
lui, nici el, umil cîine de
pază — urît de popor, dispre-
țuit de cei de sus — nu pot
să o stăvilească. Țăranul Ma-
rinică împrăstie cu stîngăcie
mesajul răscoalei în cele că-
teva moșii de pe marginea
bălții — la Sălcia, Vădastra,
Vladomira.

— Da'... oamenii s'au scu-
lat?

Marinică avea ochii limpezi
și neclintii. Zise:

— S'au sculat. Dau foc,
omoară pe boieri... S'au
sculat, da... Dacă e ordin?
E ordin!...

— Dela cine e ordin, neică?

— Dela regina, zise Mari-
nică obosit.

Rizea tăcu și se gîndi. Apoi
zise:

— Cum să fie dela ea, că
regele dă ordin, nu ea... și
ei ține cu boierii... Ai? Cum
vine asta?

— Regele a murit, zise Ma-
rinică." (pag. 17).

Mai târziu, când răscoala
avea să se încingă prin par-
tea locului, istorisirile naivu-
lui agitator Marinică revin,
dar de astădată conștiința re-
voluționară a țăranilor răsco-
lați se desfășură în toată mă-
reția ei:

„...aia, ce zicea el, cu
Regina, cu scrisoarea dela
șapte puteri, cu poveștile
alea... Adevărat e, adevă-
rat?

— Ba! zise Iordache. Și în-
cepu să injure crâncen pe re-
gină, cu ură, de stropă cu
bale când improșca blesteme-
le... Rizea dădu din cap, li-
niștit, zîbind pe întunec:

— Păi știi tu, măi nene?
Unii de-aia s'au băgat cu noi,
că l-au crezut pe Marinică
asta...

Irdache zise scurt:

— Ce-or fi crezut, treaba
lor. Acumă vorba e: începu-
răm? Începurăm. Tot trebuia
să 'ncepem odată. Acuma-i
gata, s'a început. Ce mai vre-
tu să știi?

Vasăzică nu-l crezi pe Mari-
nică, așa-i? Nu-l crezi?

— Nu-l crez, na! Și atîta-i
tot." (pag. 67—68).

Răscoala scoate la iveală,
chiar și pe aceste trei moșii,
figuri neuitate de luptători,
oameni dintr'o bucată, suflete
simple și pline de măreție.

Uracu, Mototolea, Rizea, Pâr-
vî, Iordache rămân pentru
cetitorii nuvelei, figuri de ne-
uitat. Dacă răscoală nu a ie-
șit biruitoare, aceasta se dato-
rește faptului că forța impres-
ionantă a țărănimii noastre
muncitoare nu a avut călăuza
sigură, de mai târziu, Parti-
dul clasei muncitoare, că
alianța dintre proletariat și
țărănimea muncitoare, abia în
viitor avea să se realizeze și
să se cimenteze.

Dar povestirea lui Petru
Dumitriu a știut să sur-
prindă într'un chip mișcător
solidaritatea caldă a clasei
noastre muncitoare cu lupta
țărănilor pentru libertate din
sângerosul an 1907. Nu vom
reda aici fragmentul din pa-
ginile 110—112, dar căldura
întâlnirii dintre țărani ră-
sculați și muncitori luminea-
ză din plin această carte atât
de adesea sumbră.

Nici figurile din cealaltă
lume, a exploataților, a mo-
șierilor, militarilor, samsari-
lor, cu coditele lor de topor
nu sunt absente; dimpotrivă;
— ele abundă în nuvela lui
Petru Dumitriu. Dela prefec-
tul poltron până la sașietate,
prin monstruoșii arendași
Alexiu și Ivancea, prin cini-
cul Augustatos, sau acea rep-
filă atâta de înrudită cu toți
călăii militariști ai poporului
nostru, Mișu Vorvoreanu, pre-
cum și ofițerul care comandă
masacrarea detinuților din
șleपुरी — îndrăsnit față de

cei neputincioși, neîncrezător
față de propriii lui soldați:
prin toți aceștia, cartea lui
Petru Dumitriu îmbogățește
galeria literară cu noui figuri
din trecutul întunecat al ex-
ploatării banchemoșierești.

În mod intenționat am lă-
sat la urmă cele trei figuri fe-
minine din carte — duduia
Eleonora Smadoviceanu, mo-
șiereasa dela Vădastra, doăma-
na Elena Vorvoreanu, sora ei,
și Elvira, fiica doamnei Vor-
voreanu — a căror povestire
constituie firul roșu al cărții.

Doamna Vorvoreanu și fii-
ca ei, sărăcite, trag la moșie
la Vădastra, unde înghiț ceas
de ceas toate capriciile ace-
stei fete bătrâne, duduia Eleo-
nora, în nădejdea unei moște-
niri grase, în pământ și biju-
terii, după moartea moșiere-
sei.

„Duduia Eleonora era o fe-
meie îmbătrânită înainte de
vreme, într'un halat de casă
cu flori, care înainte fusese
brocat, dar acum tocit și plin
de pete, și cu dantele bogate,
dar murdare la gât și la mâ-
neci, era aproape cărpă. Dânsa
era domnișoara Smadovi-
ceanu, stăpâna moșiilor ce
mărgineau proprietățile prin-
țului în partea dinspre Du-
năre. Era o fată bătrână care
începea să-și piardă dinții, și
de aceea avea gura suptă, bu-
zele intrate într'un înăun-
tru, pungă. Șuvițele decolora-
te de păr vopsit prost și de
mult îi cădeau pe lângă obra-
zii scofalciți, și-l privea pe
prefect cu o umbră de batjo-
cură în ochii ei gălbui stră-

bătuți uneori de o lucire tămpă. Din când în când își strecura pe subț dantelele gulerului un băț de fildeș, cu o mână mică la capăt, cioplită în fildeș, ca o ghiară gălbuie, și se scărpină cu ea pe spinare.“ (pag. 37).

Toată cupiditatea imbecilizantă a moșierului este concentrată în chipul acestei fete bătrâne, murdare și crude, care îi fură pe cei din jur de bijuterii și îi măsluiește la jocul de cărți. Povestea acestei fete bătrâne, a bijuteriilor ei, oglindește din plin lumea lupilor, care a fost lumea moșierimii dintr'un trecut foarte apropiat la noi.

În plină zarvă a rășcoalei, doamna Vorvoreanu o jefuiește de bijuterii și o părăsește la conac, luând calea orașului. Mai târziu, după reprimarea rășcoalei, când se întoarce la conacul devastat, escortată de feciorul ei Mișu Vorvoreanu, comandantul unei unități de reprimare, tot ea o asasinează pe sora ei Eleonora, sdruncinată și aproape complet căzută în neștire, ca aceasta să nu descopere furtul bijuteriilor.

Elvira, fiica doamnei Vorvoreanu, este un personaj ce străbate șters prin paginile cărții. Din străinătate s'a întors pătăț, așa cum îi șade bine unei fete din „înalta societate“. Asis'tă doar pe jumătate la furtul bijuteriilor și la asasinarea mătușii ei, Eleonora, încât nimeni nu poate să jure pe complicitatea ei tacită. Ultima pagină

din carte, ultima trăsătură de condei, aruncă însă deplină lumină asupra fizionomiei ei morale. Elvira își pregătește șantajul asupra mamei sale: ea știa și de furtul bijuteriilor, iar în noaptea asasinatului se prefăcea că doarme, dar auzea totul.

„...și, mămicule, știi? La conac... atunci noaptea...

— Da? murmură doamna Vorvoreanu.

— Nu dormeam...“ (pag. 162)

În lumina unui examen critic, după cele văzute mai sus, nuvela lui Petru Dumitriu prezintă alese calități, dar și serioase lipsuri care trebuiesc subliniate, spre a-i servi scriitorului în munca lui viitoare.

Așa cum apare din cele de mai sus, nuvela are o depănare strânsă, este o operă coaptă și deplin încheată. Faptul acesta semnalează o matură forță de construcție epică a autorului, un real talent literar, precum și o adâncită pregătire ideologică. Rășcoala este redată cu dinamism învolburare de oameni și mai presus de toate lupta între clase, ajunsă la culminarea ei. Clasele sunt surprinse în ceea ce au ele tipic — deoparte lumea exploataților, moșierimea, bancherii, cu armata și întreg aparatul lor de Stat, la care se adaugă chiaburimea trădătoare (înfățișată în carte prin personaje ca Geambașu, Chiriță, Melitaru); de altă parte, exploa-

tații, țărănimea muncitoare, care își recunoaște un singur aliat, în muncitorii dela Căile Ferate, în proletariatul. Deosemena elanul revoluționar al țăranilor este redat într'un chip cum nu se poate mai viu, mai nealterat: e de ajuns să amintim de sguduitorul episod din nuvelă, în care răsculații merg la moarte peste câmpurile proaspete — ca o mărturie că sămânța aruncată de ei a dat rod (pag. 153—160).

Dar reminiscențe puternice naturaliste mai stăruie încă în chip supărător în nuvela lui Petru Dumitriu. Numai atunci când surprinderea nemijlocită a realității ne duce la esența ei, putem într'adevăr vorbi de o operă realistă — altminteri fotograficul însemnează naturalism sterp, reminiscență burgheză în scrisul nostru. Înfrățirea valului răscoalei are prea puțin adâncit sensul esențial al luptei țărănești, chiar dacă acesta nu era reflectat deplin în conștiința colectivă, ca să putem spune că în această parte a ei nuvela lui Petru Dumitriu depășește naturalismul.

Spre deosebire de personajii burgheziei, mai studiate, cu un caracter reliefat, personajii celelalte sunt prea rudimentar clădite, ceea ce le dă un aspect sărac, simplist. Epica lui Mihail Șolohov ne învătă cât de bogat este sufletul țăranilor, dacă știm să

il surprindem în toată adâncimea și complexitatea lui. „Pe Donul liniștit“ și „Pământ desțelenit“ sunt opere ce se inspiră aproape integral din viața țăranimii, iar dacă ele sunt bogate, aceasta vine din faptul că marele romanțier sovietic a știut să surprindă ceea ce este esențial și omenesc în viața și lupta țăranimii muncitoare.

Există și în nuvela lui Petru Dumitriu schițe de impresionantă umanitate, ca de pildă răsbunarea lui Uracu, sau împăcarea dintre Motoșlea și Riza, dar și acestea suferă de o insuficientă adâncire, rămânând doar un material promițător și nicidecum o creație realizată, rotunjită.

Concentrarea este o mare calitate artistică, dar aceasta trebuie făcută pe măsura fondului material al operei. Sufletul unei mișcări sociale de proporțiile răscoalei din 1907 cere perspectiva largă și cuprinzătoare a unui amplu epos. Ieri nu era cu puțință înfrățirea acestuia, pentru că scriitorii noștri nu erau înarmați nici cu concepția materialismului dialectic asupra lumii și nici nu dispuneau de materialul documentar asupra evenimentelor din 1907, care astăzi se află, publicat sub direcția tovarășului Mihail Roller și stă la îndemâna oricărui cetitor din Republica noastră.

De aceea apariția nuvelei

„*Biguterii de familie*“ este doar un început în literatura noastră nouă, alături de episodul asupra răscoalei din 1907 cuprins în romanul „Descult“ al lui Zaharia Stancu, și va rămânea doar atâta, câtă vreme nu avem încă un roman mare pe măsura anului glorios și măreț, în mod criminal înneecat în sânge de oligarhia bancheromosierească dela noi — neuitatul și nepieritorul 1907.

PETRE HOSSU

Marin Preda: ANA ROȘCULEȚ — proză — *Editura pentru Literatură și Artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R.*
1949 — 120 pg.

Marin Preda, autorul volumului apărut în Noembrie 1949 și intitulat „Ana Roșculeț“, este unul din numele cele mai promițătoare ale tinereii noastre epice. Nu trebuie să se creadă nicio clipă că folosim aici o formulă de amabilitate: talentul de prozator al lui Marin Preda n'are nevoie de prime de încurajare. El s'a afirmat dela început în paginile literare ale cotidianelor „*Timpu*“ și „*Ecoul*“, ale „*Revistei Literare*“ și 'n volumul de nuvele „*Întâlnirea din pământuri*“, apărut anul trecut.

Ceiace caracterizează proza acestui scriitor este densitatea ei, puterea ei de a surprinde și exprima viața concretă, plastică, plină, în tot ce are

ea mai tipic, mai caracteristic și comunicativ. Artă lui Marin Preda stă în agerimea intuiției lui care știe să surprindă amănuntul viu, nu pentru ca să dea operei scrise o culoare naturalistă, ci pentru ca să sublinieze prin acest amănunt ceea ce e mai caracteristic unui personaj sau unei situații, înfățișând astfel cititorului ilustrarea cea mai palpabilă — și n'am greși dacă am spune palpitantă — a unei idei și a unei vieți în plină desfășurare. Aceasta e arta cu adevărat realistă, în bunul și adâncul înțeles al cuvântului, pe care talentul lui Marin Preda o slujește: redarea cu mijloace artistice a unei realități tipice, în împrejurări specifice.

„Ana Roșculeț“ este un mic roman, sau un mare reportaj, în care ne e povestit un fragment esențial din viața unei lucrătoare dela Filatura Românească de Bumbac din București, din momentul naționalizării fabricii și până'n zilele noastre, în aproape doi ani de transformare socialistă a țării întregi. Cartea lui Marin Preda vine să ne arate cum pornește și se desăvârșește această transformare revoluționară într'un suflet omenesc, pentru ca să ajungă până la urmă o conștiință vie și activă. Depășirea normelor în fabrică e o întrecere

re și în psihologia, în felul de a vedea, de a simți, de a înțelege al eroinei. Și această psihologie în plină revoluție, acest om care se transformă, care intuiește la început și stăpânește până la urmă sensul vieții în noua și adâncă ei dimensiune, de frăție activă și liberă a omului, această eliberare interioară a eroinei de complexele și mizeria morală, de ignoranță, de incultură și, mai cu seamă, de izolarea față de tovarășii ei, — această adâncă schimbare interioară o conduce pe eroina lui Marin Preda la un neîncetat efort în muncă, la ceiace, cu un termen intrat în uzul public, se numește depășirea normelor.

Psihologia eroinei, modificată de condițiile muncii revoluționate prin *planificarea producției*, devine ea însăși *revoluționară*, influențând la rândul ei, chiar aceste condiții, ridicând și îmbunătățind producția în fabrică.

Aceasta ar fi, în foarte puține cuvinte, schema ultimei cărți a lui Marin Preda. Dar invităm cititorul s'o cumpre și s'o citească pe'n-delete. Și nu numai cititorul, dar și scriitorii noștri au de învățat din această operă. Fiindcă nimic nu e de mântuială, nimica nu e convențional și, totuși, nimica gratuit în istoria Anei Roșculeț. Artă lui Marin

Preda e a unui prozator de adânci resurse. Ochiul lui pătrunde cu agerime, spiritul lui de observație alege cu subtilitate și cu precizie aproape științifică orice amănunt din viață, care poate să illustreze concret tema din carte. Și aceasta încă n'ar fi totul: dar felul cum autorul știe să lege aceste amănunte spre a lumina caracterul personajului, pentru ca să sugereze cu ajutorul lor, un întreg sens de viață și de înțelegere a evoluției eroinei, asta e marele talent al lui Marin Preda, forța lui epică de reală adâncime.

Nimic nu e convențional în această carte: nici retoricisme inutile, nici formule superficiale și personaje schematice, nici prezentări umflate și false ale realității, nici limbajul voit „specific“, cu „vânjoșenii“, „dârzenii“ și „încrâncenări“, niciun fel de șablon care să facă din oameni și caractere tipuri standard, cu un cuvânt nimic din penibila și superficiala recuzită la care o seamă de autori au tot recurs în ultima vreme, fără ca să reușească să convingă. În cartea lui Marin Preda, oamenii sunt vii, adevărați, creați și nu cârpăciți din bucăți, fără idealizări fals-revoluționare, fără situații neverosimile, fără dialoguri, scornite după gustul și măsura autorului, iar nu după aceia a realității.

Paginile cărții lui Marin Preda ne arată rolul și sensul unei munci cu adevărat artistice, în care meșteșugul scrisului creiază viața pentru a ilustra și pentru a înveli în faptele ei o idee revoluționară: și tocmai deaceia transformarea din suflul Anei Roșculeț, se desfășoară subtil, în adâncime, cu o mare putere de convingere. Autorul a reușit să creeze un om întreg, servind revoluției din țara noastră fiindcă, sincer și conștiincios cu sine însuși, a știut să nu trădeze viața și adevărul ei, și nici să bagatelizeze ideea care trebuie să călăuzească pe orice creator: aceea de a privi omul ca pe o conștiință vie și concretă care crește și se depășește pe ea însăși numai în măsura în care omul luptă cu sine însuși, luptând alături de tovarășii lui, în măsura în care revoluția clintește și transformă ceiace e mai adânc, mai înrădăcinat și mai greu fecundabil într'un om: singurătatea lui.

RADU TRIFAN

Dan Deșliu: GOARNELE INIMII — E.P.L.A. — 1949) — POEZII — (Ed. Scântea 1949)

Dan Deșliu e un poet cu suficiente resurse de expresie, care a știut să-și apropie temele actuale cu sinceritate. În general, poezia lui unește bogăția și noutatea

conținutului cu o anumită virtuozitate formală. Te izbește dela început tinerețea și elanul care țâșnește din versuri:

„Din clocotul fierbinte al vieții celei noi,
țâșnește poezia adevărată, vie,
se limpezește'n inimă voinica
melodie
a chiotului teafăr, nebun de bucurie,
biruitor de bezne, de spaime,
de strigoi.”

Ca să vedem întreaga noutate a unor astfel de versuri, ar trebui să le analizăm pas cu pas, dar pentru că spațiul nu ne permite, vom vorbi numai de câteva poezii care credem că sunt mai caracteristice pentru orientarea poetului. Poezia „Cântec de înfrățit” exprimă un fel de program, o luare de atitudine principială față de vechiul mod poetic și o preconizare a unei înfrățiri între toți oamenii muncii, un imn al descătușării. Poetul condamnă „marea trăncăneală” cu care am fost obișnuiți de către poezia burgheză, precum și sentimentalismul dulceag, frecvent în minorele poezii atât de mult gustate de o anumită pătură de intelectuali. Vorbind în numele oamenilor muncii, el arată că aceștia simt o adevărată „foame de frumuseți, — limpezi, adevărați”, — izvorâte din însăși munca lor de toate zilele. Poezia se încheie cu o puternică viziune a înfră-

țirii oamenilor, o „nesfârșit de fierbinte îmbrățișare“.

În „Cântec de faptă“, poetul preamărește fapta oamenilor simpli care în fața forțelor naturii nu stau pasivi, ci uniți de același îndemn, ei lucrează să transforme și să stăvilească elementele vrăjmașe ale naturii. Poetul știe să evidențieze măreția acestui fapt. Se vede aici schimbarea care s'a produs în mentalitatea omului dela țară, în urma neîntreruptei activități a Partidului în această direcție.

Poezia „O vorbă pentru America“ pune problema omului de culoare în statul capitalist. Pe un ton de baladă, poetul ne prezintă un negru spânzurat de o cracă; sub forma unui colocviu între om și copac, poetul face un aspru rechizitoriu al lumii capitaliste care cultivă cu atâta sadism uciderea oamenilor negri. Negrul își povestește cu simplitate viața, arătând cât își iubește patria în care s'a născut și pentru care a luptat în războaie, dar condamnă pe toți acei senatori și „regi“ îmbuibăți care întrețin atmosfera de dușmănie între albi și negri. Adresându-se acestor monștri ai exploatării, negrul le spune: „Va veni o vreme când veți plăti pentru toate!“ Poezia aceasta convinge prin patosul și sinceritatea ei.

În poezia închinată lui 7 Noemvrie, poetul exprimă entuziasmul clasei noastre muncitoare care construiește socialismul. Poetul nu se ocupă cu descrierea Marelui Revoluții, ci cu scoaterea în evidență a semnificației pe care o are pentru noi în momentul de față. Oamenii muncii sărbătoresc acea memorabilă zi prin efortul lor conștient de a fi moștenitorii direcți ai spiritului revoluționar care a învins atunci pentru întâia oară în lume.

Poetul Dan Deșliu a abordat cu mult curaj teme mari ca acelea legate de planul economic, apoi constituția, moartea lui Gh. Dimitrov, lupta „Scânteii“ în ilegalitate, etc. pe care le-a desvoltat cu un bine orientat simț artistic. Meritul acestui scriitor este de a nu fi părăsit decât rar versul, bine pus la punct, căutând să dea expresiei poetice o formă cât mai îngrijită.

Nina Cassian: SUFLETUL NOSTRU — (E.P.L.A. — 1949)

„Noi ăștia noi, să lăsăm frazele măsluite, și tălcurile ticluite, scrobite! Să cântăm ce trăim, în sunete netede, zâlnice, așa cum știm, cum simțim!“

Aceste cuvinte ale poetului Dan Deșliu pot figura foarte bine ca motto la versurile care se scriu astăzi în Republica Populăra Română.

Ele caută să exprime efortul conștient pe care îl fac poeții tineri de a se debarasa de podoaba falsă a unor imagini ce nu corespund realităților, tendința cuceririi unui limbaj nou care să corespundă noului conținut social și artistic născut din realitatea noastră revoluționară, care să acopere integral toate sensurile bogate pe care le trăim azi.

Tendința poezilor nu merge spre o simplificare a limbajului, în sensul sărăcirii lui, ci numai spre o limpezire a lui de împerecherile fantastice și absurde, care ascund un joc steril de cuvinte. E drept că poezii noștri lunecă de multe ori pe panta periculoasă a utilizării gratuite a cuvintelor; o mulțime de neaoșisme și regionalisme își fac apariția în vers, scoțând doar efecte sonore și ascunzând lipsa unei emoții mai cuprinzătoare și în același timp mai convingătoare.

Poemele Ninei Cassian, după cum arată și titlul culegerii, vor să oglindească sufletul oamenilor de azi, conștiința lor întărită în lupta de construire a unei țări noi. Poeta a reușit să surprindă momentele esențiale și semnificative din realitatea noastră socială; lirismul ei cald și entuziast, ne face să trăim alături de brigadierii care lucrează însuflețiți, alături de toți oamenii mun-

cii conduși de Partid. Placheta îmbrățișează teme variate, ca munca brigadierilor, sărbătorirea zilei de 1 Mai, pacea, cântec despre Doftana, Marea Revoluție Socialistă din Octomvrie. Poeta abordează și tema dragostei, privită ca un sentiment de solidaritate și încredere în oameni, ca o contopire în elanul invincibil al poporului muncitor.

Trebue notat că poeta mai are unele reminiscențe ale unui simbolism vag, aproape indescifrabil; versuri ca acestea:

„Păduri încurcate'n degete,
la tâmpie
ursuze ca toamna, cu ploaia
în nări —“

sau:

„Tufe de sunete pâlپae“...
nu fac decât să dea o intermitență neplăcută unor poeme care exprimă cu destulă cursivitate aspectul nou al vieții. Versul popular e utilizat cu dibăcie; totuși în unele locuri el e prilej de imagini „năzdrăvane“, nefirești, ca acestea:

„Cerul cască gura
Și pică de-a dura
Mingea albastrimii
In poala mulțimii.“

Poemele care descriu Marea Revoluție din Octombrie sunt sugestive și lapidare. Un frumos poem este închinat celor 12 milioane de volume puse la dispoziția po-

porului muncitor de către
Partidul Muncitoresc Ro-
mân.

TUDOR. CRIȘAN

Gavril Mihai: DIMINEAȚA
PE SCHELE — (E.P.L.A. 1949)

Cele douăzeci și două de
poezii cuprinse în această
plachetă sunt mărturia unui
efort de a cuprinde în lumi-
na poeziei faptele de toate
zilele ale oamenilor muncii
care construiesc socialismul.
Caracteristica acestor poezii
constă în tratarea directă și
am spune, lipsită uneori de
poezie, a unor momente mai
importante din înfăptuirile
clasei noastre muncitoare,
dela 23 August încoace. En-
tuziasmul poetului care a
participat în mod concret la
această muncă, e exprimat
în versuri facile, curgătoare
și limpezi. Limbajul cotidian
— împins până la un natu-
ralism plat — este folosit
din plin; se întrevede aici
tendința poetului de a se
menține la un vocabular pe
înțelesul tuturor, deși de
multe ori folosește cuvinte
cu circulație restrânsă. Ace-
astă tendință are și un as-
pect negativ, de depreciere a
cuvintelor cărora li se adre-
sează versurile.

O critică ce se poate adu-
ce poetului, e că de multe
ori entuziasmul său e numai
cuvinte, în patosul de supra-
față al unor frânturi izolate
de vers. Emoția nu e adân-
cită deajuns; un ușor bom-
basticism face ca versurile

să sune numai, fără să ne
vorbească. Temele abordate
sunt de o importanță care
nu ar îngădui însă nici o
superficialitate.

Poetul cântă întrecerile
socialiste, munca de cons-
truire a unei țări noi. În te-
mele sale luate din realitatea
noastră în transformare, poe-
tul descrie efortul oamenilor
muncii, entuziasmul lor în
muncă și atașamentul lor fa-
ță de Partid, forța conducă-
toare, animatorul. El nu a-
bordează subiecte — lozinci,
ci pornește dela fapte con-
crete pe care le-a întâlnit în
munca tovarășilor săi. Pu-
tem sublinia aceasta ca un
merit deosebit, dovadă că
poetul știe să aleagă faptele
semnificative, pentru că sunt
încă numeroși poeți care se
îrosesc în teme abstracte,
goale, cărora nu le dau su-
portul concretului.

POEME PENTRU 7 NOEM-
VRIE — (E.P.L.A. — 1949). —

Sărbătorirea celei de a 32-a
aniversări a Marelui Revoluții
Socialiste din Octomvrie a
avut în anul acesta un pu-
ternic ecou în sânul maselor
muncitoare din Republica
noastră, care au arătat prin
munca lor încordată, prin
întrecerile socialiste, că în-
țeleg uriașa semnificație a
acestei zile. Ziaua victoriei
Revoluției înseamnă și pen-
tru noi astăzi un eveniment
de uriașă importanță, din ca-
re ne scoatem tăria de a
merge pe drumul nou al so-

cialismului. Ceea ce reflectă înțelegerea și prețuirea acestei cotituri din istoria omnirii, sunt și manifestările artistice închinatelor acestei zile. E vorba de poezia care închide în rândurile ei povestea și semnificația lui 7 Noemvrie. Din ce în ce mai multe sunt poeziile care se ocupă cu această sărbătoare a proletariatului; toate publicațiile din țara noastră au avut poemul sau poemele lor închinatelor faptelor și victoriei Revoluției din Octomvrie. Dacă înainte cu doi sau trei ani, poeții noștri se apropiu încă cu multă timiditate și stângăcie de temele mari ale Revoluției proletare, pe care o laudau mai mult în lozinci decât în adevărate versuri convingătoare — acum ne aflăm în fața unor poezii care privesc cu îndrăzneală evenimentele istorice, care scot cu mijloacele complexe ale artei un material bogat și convingător din nesfârșita substanță a acestora... Talente tinere sau scriitori mai încercați, toți cu aceeași convingere, au dat formă vie acelor evenimente din trecut, au pus la îndemâna maselor muncitoare o armă puternică de luptă și de întărire a conștiinței. Toate aceste versuri închinatelor lui 7 Noemvrie au calitatea de a corespunde tendințelor și aspirațiilor clasei muncitoare, de a oferi sub forma plăcută a versului un material veșnic viu prin semnificația lui, de a-l

lărgi sfera de înțelegere a propriului său drum revoluționar. Pe de altă parte, trebuie subliniat efectul mobilizator al acestor poeme.

E necesar totuși să vedem în ce măsură aceste poeme corespund țelului profund uman și artistic, țelului nostru socialist de azi; există și aici o gradatie a eficacității acestor versuri pe măsura realizării lor artistice și ideologice. Desigur că nu toate poemele cuprinse în placheta de care ne ocupăm, ating același grad de perfecțiune, pentru că nu toate vorbesc la fel de convingător. Nu putem face aici o analiză a acestor versuri, pentru a le arăta meritele și deficiențele, dar putem spune în câteva cuvinte care sunt trăsăturile mari care le caracterizează. Culegerea cuprinde poezii, ce evocă marele eveniment al Revoluției cu mijloacele cele mai simple ale versului prozaic, direct, reportericesc, nereușind să ne înfățișeze toată profunzimea, semnificația și tăria revoluționară a unor fapte care au schimbat profund mersul omnirii. S'ar putea sublinia multe astfel de versuri lipsite de suflu și ca atare de elementul convingător; ori tocmai aceasta contează: să convingi, să miști, să dai un imbold, să cucerești conștiințele. Majoritatea poeziilor din volumul acesta se ridică

totuși peste acest nivel, poezii reușind să pună în versuri acel dram de emoție și sinceritate care le dă tărie și strălucire. Cu cât poetul reușește să aibă o viziune mai precisă și mai adâncită a evenimentelor, cu atât opera lui capătă acea slăbiciune artistică, acel elan interior care atrage și convinge. Ideologia noastră nu numai că nu ne scutește de obligația de a face versuri bune, versuri care să poată sta alături de celelalte opere mărețe ale culturii omenesti, dar ne angajează să căutăm a da o formă cât mai desăvârșită ideilor pe care le cântăm.

Greșelile și slăbiciunile sunt inerente începutului, dar noi nu trebuie totuși să le scuzăm, nici să promovăm cu orice preț orice fel de literatură. Nu e vorba aci de poezii cu nivel scăzut; e doar o reflecție care caută să preîntâmpine o tendință de trufie literară, păcat menit să înăbușe orice simț critic și autocritic.

Una din caracteristicile poeziilor din placheta amintită este entuziasmul care le străbate și încrederea în viitorul „erei proletare“; se simte în ele toată încrederea și elanul clasei muncitoare care străbate azi un drum de realizări ne mai văzute. Se simte creșterea omului nou, a omului care își crează cu propriile lui mijloace o viață mai fericită, mai întreagă.

Acest timbru puternic al nouității ne arată marele pas înainte pe care l-a făcut poporul nostru muncitor și odată cu el întreaga noastră cultură.

PETRE STROIA

Victor Ion Popa:

„SFÂRLEAZA CU FOFEAZA“

(Editura pentru literatură și artă — 1949)

Când a apărut pentru prima dată — în anul 1937 — romanul „Sfârlează cu Fofează“ al lui Victor Ion Popa, a fost primit de către critica românească de atunci cu o tăcere explicabilă: subiectul cărții și felul realist în care este tratat, nu puteau să fie pe placul criticilor burghezi. Povestea lui Toader Mândruță — flăcăușul de 15 ani care pornește în lumea largă să-și realizeze visul de a ajunge aviator — este, în fond, povestea inventatorului de geniu, sărac, care în odiosul regim capitalist este sortit — dintru început — înfrângerii.

Acest Toader Mândruță — feciorul pipiriu și neîndemnat în vorbă al unui „biet“ țăran dintr-un sat din fundul Moldovei — simte cum se aprinde în el flacăra visului de a sbura, de a fi pasăre, de a pluti peste văi și crește în lumina văduhurilor, amețit de beția înălțimilor. Bântuit de visul lui, copilul cu priviri

limpezi și inimă naivă ajunge la București, unde se pare că e ursit să rămână numai un umil ucenic de atelier — el, care zburase fără nici o învățătură, decât aceia care-i venea din genialele lui adâncuri, — el, care-și construise singur „aparatul” cu care plutise, nebun de fericire, peste câmpurile Văltoreștilor lui, — el, care învățase singur zborul, descifrând din clătinarea frunzelor în vânt toate tainele plutirii în aer și care exclamase, la fiecare minune înțeleasă: „te-te drăcie!...”

Își ducea acest copil — frate cu lăstunii și vulturii — povara visului lui, printre bătaii și lipsuri, răsplătit cu pumni și sudalme. Dar „hăbăucul” care fugise din casa părintească purtat de neînțelesele lui gânduri, nu putea să rămână prea multă vreme numai ucenicul maestrului mecanic Costache Dumnezeu, dela Aeroportul Chitilei. Ci fuge și de-aci, și se aciuiază de data aceasta pe lângă un alt nedreptățit, Corciov, care construise un tip nou de avion. După o întreagă serie de peripecii, „hăbăucul” face una dintre cele mai năstrușnice fapte ale lui: aterizează cu avionul pe spate, ca s'o salveze pe „duia” Merișor... Gestul acesta este cel mai grăitor din toată viața de lipsuri și mizerie a „hăbăucului”: sacrificiul de sine — supremul sacrificiu — pentru „duduia” pe care o purta în toate gândurile lui, alături de visul cel mare al zborului.

Însă Victor Ion Popa nu a vrut ca flacăul Toader Mândră să moară stupid, sub sfărâmurile unui avion. Ar fi fost prea deprimant pentru cititor și ar fi fost prea dureros pentru autor. Aceluia care reușise să bată recordul mondial pe durată la zbor, flacăului cu suflet de cocor, autorul i-a mai rupt câteva coaste, i-a mai dăruit câteva răni, a pus-o pe „duduia” Merișor să-l îmbrățișeze și așa a terminat romanul, cu o frază prevestitoare de neînțeles, dar inevitabile schimbări: „două biete începuturi uriașe, ale lumii care va să vie”.

„Sfârșeală cu Forfează” este unul din romanele românești cu adevărat bune. Victor Ion Popa a știut întotdeauna să folosească o limbă curat populară, un stil mai mult decât captivant și s'a priceput să utilizeze, în cel mai artistic mod, anumite exclamații, care pot caracteriza un personaj mai bine decât orice. Dacă i se pot reproșa oarecari lipsuri în conturarea unor dintre personaje, în schimb nu i se poate aduce nici o învinuire în ceiace privește analiza și prezentarea personajilor de pe primul plan. Pe Toader Mândră îl simți cum se subție, îi pricepi chinurile inimii lui de pasăre rănită, împiedecată dela bucuria zborului. Pe „duduia” Merișor, odrasla de bogătași, o vezi cum sfărâmă

epilărește prejudecăți vechi și știi că mai târziu — când „nebuniile“ tinereții vor trece — se va frământa tot mai greu în obezile proprii ei clase sociale, în mijlocul habotniciei burgheze în care îi e dat să trăiască.

Dar Victor Ion Popa nu e decât un scriitor burghez progresist și atitudinea lui nu este decât protestatară. Necunoscând explicația justă a nedreptăților sociale și lipsit de sprijinul științei marxist-leniniste, el nu poate să dea soluții și nu poate să tragă concluzii. Numai datorită puterii de înțelegere a oamenilor și numai datorită faptului că privește sincer în esența societății burgheze în care își plasează subiectul, — numai așa reușește să aibă o poziție justă, de critic al nedreptei orânduiri capitaliste. Însă el nu merge mai departe. Eroi lui nu se revoltă și nu știu că au dreptul la o dreptate. Deși cei bogați sunt prezentați cu toate tarele sufletești, legate de egoismul și imbecilitatea burgheză, totuși Victor Ion Popa nu întrevede că e absolut necesar ca bogătașii să fie înlăturați și orânduirea burgheză sfărâmată.

Toader Mândruță este un nedreptățit și nu se revoltă; mecanicul Costache Dumnezeu este un nedreptățit și nu se revoltă; constructorul de avioane Corciov este nedreptățit și nu se revoltă; inginerul Petre Duică este un nedreptățit și nu se revoltă; —

nici unul dintre nedreptățiții din „Sfârlează cu Fofează“ nu este revoluționar. Toți se pare că-și dau seama de nedreptățile pe care le îndură, dar nici unul nu vede vreo posibilitate de scăpare, tuturor parcă le lipsește pornirea de a-și cere dreptatea, toți sunt niște ratați și învinși.

Victor Ion Popa nu știa că nedreptățile nu se datoresc răutății sufletești a unor oameni, ci strâmbei întocmiri sociale burgheze. El nu crează un erou de mase, al cărui suflet să se sbuciume alături de sufletul colectiv. Ci își închide eroii în propriile lor proporții, și reduce conflictul care ar fi putut să devină colectiv și uriaș, la o simplă tragedie sufletească interioară și limitată fiecăruia dintre personaje. Așa dar avem deaface cu câțiva indivizi, nu cu persoane reprezentative ale unor clase sociale.

Însă în afara acestor lip-suri ideologice, „Sfârlează cu Fofează“ își păstrează toate însușirile. Chiar numai protestatar cum este, romanul combate burghezia și cosmopolitismul până la ironie. Oamenii de răspundere care nu puteau privi decât prin ochelarii străinătății și pentru care tot ceace era autohton nu putea să fie decât de proastă calitate, sunt biciuiți și stigmatizați de spiritul caustic al autorului. Iată un citat: „Boierii noștri sunt în stare să ducă la balamuc pe cineva dela noi care ar veni cu o idee nouă, dar laudă cu

josnicite toate bleaburile pe care străinătatea le-a scos demult din hangare“.

Ceiace e foarte semnificativ în întreg romanul, e faptul că toți cei săraci și oropsiți sunt dotați ca cele mai alese însușiri, pe când cei avuți sunt plini de meschinărie, răutăți, etc. Trebuie reținut acest amănunt care aruncă o lumină deosebită asupra operei și atitudinii lui Victor Ion Popa.

„Sfârlează cu Fofează“ depășește astfel o simplă înlănțuire de aventuri petrecute în lumea agitată a aviatorilor, și atinge veritabila artă a unui

realism profund, care nu e pe de-a-ntregul realizat, totuși în unele părți — cum este, de pildă, descrierea satului românesc, — atinge perfecțiunea.

Reeditarea acestei opere de către Uniunea Scriitorilor are darul să readucă în actualitate pe unul dintre marii noștri scriitori dispăruți și să desvăluie încăodată întunerecul și strâmbătățiile regimului burghez, care și în țara noastră începe să treacă în domeniul unui trecut care nu va mai veni niciodată.

HAR. GRĂMESCU